TALLINNA TEHNIKAÜLIKOOL
INSENERITEADUSKOND

EHITUSE JA ARHITEKTUURI INSTITUUT

UUE HOONE PROJEKTEERIMINE AJALOOLISSE LINNARUUMI STOCKHOLMI VANALINNA NÄITEL

DESIGNING A NEW BUILDING INTO A HISTORICAL URBAN SPACE WITH THE EXAMPLE OF STOCKHOLM OLD TOWN

MAGISTRITÖÖ

ÜLIÕPILANE: SIGRID NÕMMIK

ÜLIÕPILASKOOD: 144482EAUI

JUHENDAJA: EMIL URBEL

TALLINN 2020

AUTORIDEKLARATSIOON

Olen koostanud lõputöö iseseisvalt.
Lõputöö alusel ei ole varem kutse- või teaduskraadi või inseneridiplomit taotletud. Kõik töö koostamisel kasutatud teiste autorite tööd, olulised seisukohad, kirjandusallikatest ja mujalt pärinevad andmed on viidatud.

“.....” 2020

Autor: Sigrid Nõmmik

..... / allkiri /

Töö vastab magistritööle esitatud nõuetele

“.....” 2020

Juhendaja: Emil Urbel

..... / allkiri /

Kaitsmisele lubatud

“.....”.....2020

Kaitsmiskomisjoni esimees ..... / nimi ja allkiri /

SISUKORD

ABSTRAKT 6

ABSTRACT (INGL. K) 7

EESSÕNA 9

SISSEJUHATUS 10

I TEOREETILINE ARUTELU 13

1.1 ARHITEKTUURIPÄRAND 14
1.2 AJALOOLINE VÄÄRTUS 16
1.3 MILJÖÖVÄÄRTUS 18
1.4 KIHISTUMINE 19
1.5 AVALIKU RUUMI ROLL AJALOOLISES JA MILJÖÖVÄÄRTUSLIKUS LINNARUUMIS 20
1.6 OLEMASOLEVAD JUHENDMATERJALID 22
1.7 UUE HOONE PROJEKTEERIMINE AJALOOLISSE JA MILJÖÖVÄÄRTUSEGA LINNARUUMI 24

II SOOVITUSED AJALOOLISSE JA MILJÖÖVÄÄRTUSEGA LINNARUUMI PROJEKTEERIMISEKS 27

2.1 TAUST 28
2.2 OLEMASOLEVA ANALÜÜS 30
2.2.1 KOHA ANALÜÜS 30
2.2.2 LINNARUUMI ANALÜÜS 31
2.2.3 KESKKONNA AJALOOLINE ANALÜÜS 33
2.2.4 PLANEERINGUTE ANALÜÜS 33
2.3 LÄHTEÜLESANNE 34
2.3.1 FUNKTSIOON JA TAUST 34
2.3.2 ARHITEKTUURSED NÕUDED 34
2.3.3 RUUMIPROGRAMM 34
2.3.4 MUUD NÕUDED JA TINGIMUSED 34
2.4 EESMÄRKIDE SÕNASTAMINE 35
2.4.1 PEAMISED PROBLEEMID 35
2.4.2 PEAMISED EESMÄRGID 35
2.5 MAHULISED STSENAARIUMID 36
2.5.1 MAHULISED STSENAARIUMID 36
2.5.2 STSENAARIUMITE ANALÜÜS 36
2.5.3 VAJADUSEL UUTE MAHULISTE STSENAARIUMITE VÄLJA TÖÖTAMINE 36
2.6 ARHITEKTUURILINE KONTSEPTSIOON 37
2.6.1 LÕPLIK MAHULISE STSENAARIUMI VALIK 37
2.6.2 PRIORITEEDID PROJEKTEERIMISEL 37
2.6.3 ARHITEKTUURSE KONTSEPTSIOONI LOOMINE 37
2.7 UUE HOONE PROJEKTEERIMINE 38
2.7.1 KONTROLLKÜSIMUSED 38
2.7.2 ANALÜÜS TEISEST PERSPEKTIIVIST 38

III JUHTUMIUURINGUD *(CASE STUDIES)* 41

3.1 JUHTUMIUURINGUTE TEOORIA 42
3.2 KRITEERIUMID JA METOODIKA 43
3.3 JUHTUM 1 / CASE-STUDY 1 44
3.4 JUHTUM 2/ CASE-STUDY 2 49
3.5 JUHTUM 3 / CASE-STUDY 3 53
3.6 JUHTUMIUURINGUTE KOKKUVÕTE 57

IV KORNHAMNSTORG VÄLJAK 59

4.1 ASUKOHT 60
4.2 OLEMASOLEVA ANALÜÜS 61
4.2.1 KOHA ANALÜÜS 61
4.2.2 LINNARUUMI ANALÜÜS 63
4.2.3 AJALOO ANALÜÜS 65
4.2.4 PLANEERINGUTE ANALÜÜS 74
4.2.4.1 LINNAPLANEERING *(STOCKHOLM PLAN)* 74
4.2.4.2 PIIRKONNA TULEVIKU PLANEERING *(SLUSSEN 2025)* 76
4.3 ARHITEKTUURNE LÄHTEÜLESANNE 78
4.4 EESMÄRGID 79
4.5 MAHULISED STSENAARIUMID 80
4.6 LÕPLIK VALIK JA PRIORITEEDID 85

V ARHITEKTUURNE PROJEKT 87

5.1 ARHITEKTUURILINE KONTSEPTSIOON 88
5.2 ASENDIPLAANILINE LAHENDUS 90
5.3 RUUMIPROGRAMM 96
5.4 TEHNILISED ANDMED 98
5.5 TEHNOSÜSTEEMID 100
5.6 TULEOHUTUS 100
5.7 KONSTRUKTSIOONID JA TARINDID 101

LÕPPSÕNA 109

KASUTATUD ALLIKAD 110

ABSTRAKT

Käesolev magistritöö tegeleb küsimusega - millest lähtuda projekteerides uut hoonet ajaloolisse ja miljööväärtusega piirkonda?

Ajaloolise väärtuse ja miljööväärtuslikkuse mõiste toetub suuresti eetilistele põhimõtetele ning on tihedalt seotud arhitektuuripärandi mõistega. Toetudes erinevatele kirjalikele allikatele uurib käesolev magistritöö arhitektuuripärandi, ajaloolise väärtuse ja miljööväärtuse tausta, selle muutumist läbi ajaloo ning kaasaegset käsitlust. Teemat on puudutanud ka mitmed rahvusvahelised kokkulepped, nagu Veneetsia Harta, Washingtoni Harta ja teised. Neid analüüsides on näha, kuidas ajaloolise konteksti konserveerimise põhimõtted ajas muutuvad ja edasi arenevad. Nendes juhendmaterjalides on mitmeid ühiseid jooni, aga ka mitmeid ebakõlasid ning paraku jäävad need kohati liiga üldiseks või ebaselgeks, mis tõttu on neid lihtne mitmeti tõlgendada. Töös antakse olemasolevatest juhendmaterjalidest põgus ülevaade ja tuuakse välja olulisemad punktid ja peamised erinevused.

Ajaloolise väärtusega keskkond ei hõlma endas ainult hooneid. Miljöö tekib tänu kvaliteetsele avalikule ruumile ja selles olevatele elementidele. Avalikul ruumil on tähtis roll inimeste kohavaimu ja kogukonna tunde tekkimisel ning see on vahetult seotud piirkonna majandusega, kuna aktiviseerib turismi, ettevõtlust ja avalikke üritusi. Avaliku ruumi üks olulisemaid sümboleid on väljak. Väljak on kogunemise ja äripidamise koht, väljaku äärsed hooned on ajalooliselt olnud linna oluliseimad ning väljak oli linna sotsiaalelu süda. Töö uurib kvaliteetse avaliku ruumi põhimõtteid, ajaloolise väljaku olemust ning nende rolli keskkonna ajaloolise väärtuse loomises.

Teoreetilise osa lõpetusena uuritud allikate olulisemad punktid ja põhimõtted koondatakse, analüüsitakse ja organiseeritakse. Nendele ning autori enda teadmistele ja praktikale tuginedes koostatakse soovitused ajaloolisse ja miljööväärtuslikku linnaruumi projekteerimiseks universaalse protsessi skeemi kujul.

Kolm juhtumiuuringut analüüsivad erinevaid olukordi, kus ajaloolise- või miljööväärtuslikku piirkonda on projekteeritud uus hoone. Uuritavateks juhtumiteks on elamu Londoni ajaloolises linnaosas; linnavalitsuse hoone ajaloolisel väljakul Murcias, Hispaanias ja uus turuhoone ajaloolisel väljakul Gentis, Belgias. Analüüs viiakse läbi visuaalsel vaatlusel ning avalikele allikatele tuginedes. Analüüsitakse hoonete arhitektuurseid omadusi võrreldes ümbritseva ajaloolise keskkonnaga ning hinnatakse uue hoone sobivust sinna. Arutletakse, mis olid nende hoonete projekteerimisel peamisteks väljakutseteks, kuidas nendele läheneti, mis rolli mängib hoone linnas nüüd.

Lõputöö teises pooles projekteeritakse uus hoone ajaloolisse ja miljööväärtusega keskkonda eelpool kirjeldatud teoreetilisele osale toetudes ja lähtudes analüüsi tulemusena kokku pandud soovitustest. Projekti asukohaks on valitud mitmesaja aastase ajalooga Kornhamnstorgi väljak Stockholmi vanalinnas - Gamla Stanis Stadsholmeni saarel. Ajalooliseks kontekstiks antud asukohas on nii väljak oma ajalooliste funktsioonidega kui ka selle ümber olevad hooned ning laiemas mõttes terve Gamla Stan saar. Mõistmaks olemasoleva ajaloolise keskkonna väärtust ja konteksti, analüüsitakse väljaku ja selle ääres olevate hoonete ajalugu. Lisaks töötatakse läbi projekti asukoht ja linnaruum, et leida selle piirangud ja võimalused ning saada aru asukoha linnalikust iseloomust. Uuritakse kohalikku linnaplaneeringut ning selles olevaid soovitusi ajaloolisse konteksti projekteerimiseks. Samuti uuritakse planeeritavad arendusi tulevikus, millest olulisemaks on Gamla Stani vahetus läheduses oleva Slusseni liiklussõlme ja silla ulatuslikud rekonstrueerimistööd, mille valmisaeg on 2025. Toetudes tehtud analüüsile sõnastatakse prioriteedid, millest projekteerimisel lähtutakse ja lahendatakse läbi erinevad mahulised stsenaariumid, et leida parim võimalik lahendus.

Projekteeritava hoone peamiseks funktsiooniks on puidutöökoda (ingl. k. *wood workshop*), samuti näituse- ja galeriiruumid (ingl. k. *showroom*), pood ja restoran.

Magistritöö praktiliseks väljundiks on projekt, mille eesmärk on austada asukoha ajalugu ja miljööd, väljaku olemust mitte muuta, vaid seda struktureerida ja lisada sellele dünaamilisust. Eesmärgiks on mahuliselt tundlik hoone, mis ei mõju olemasolevate ajalooliste hoonete kõrval ülepakkuvalt või jõuliselt, kuid on nii iseseisvana kui keskkonnas tervikuna näide kvaliteetsest arhitektuurist.

ABSTRACT (INGL. K)

This master thesis discusses the main research question - what should be the basis for designing a new building or addition into a historical and milieu valuable urban space?

The concepts of historical value and milieu value rely greatly on ethical principles and are closely related to the concept of architectural heritage. Relying on several written sources, this master thesis analyses the background of historical and milieu valuable urban space and the change and development of that concept throughout the history as well as its modern approach. The topic has also been addressed by many international arrangements like the Venetian Harta, Washington Harta and other. Analysing these agreements one can observe, how the principles of historical conservation have developed and evolved in time and still do to this day. These agreements have many similar standpoints as well as many differences and unfortunally remain often too general or unclear, which is the reason why it's easy to interpret them differently. This thesis will give a general overview of the published instructional material and points out the more essential ideas as well as the main differences among them.

Historically valuable urban space does not only consist of historical buildings. Milieu emerges due to a good quality public space and the elements in it. A public space has an important role in creating the spirit of the place and wholesome feeling in public conciousness and is also directly related to the economy of the region as it activates tourism, entrepreneurship and public events. One of the most significant symbols of public space is a square. It is a place for gathering and business, the buildings adjoining a square have historically always been the most important ones of the city and city square has always been the beating heart of the social life. This thesis investigates the principles of quality public space, the essence of an historical square and their role in establishing a historical value of the urban space.

In the conclusion of the theoretical part the most important ideas from the sources are gathered, analysed and organised. Based on previous as well as authors own knowledge and practise the recommendations for designing into a historical and milieu valuable urban space are assembled in form of universal process scheme.

Three different situations, where new buildings have been designed to a historical or milieu-valuable area are chosen to be the basis for case studies. These cases are - a residential building at the historical district of London, town hall at an historical square in Murcia, Spain and a new marketplace at an historical square in Ghent, Belgium. Case studies are analysed and investigated based on visual materials and public sources. The architectural features of the buildings are analysed in comparison with the surrounding historical environment and the suitability of the new building is assessed. Case study analysis also discusses, what were the main challenges in the design of the buildings, how they were approached and what role the building plays in the city now.

The second part of the master theses consists of a new project to an historical and milieu-valuable environment based on the theoretical approach and following the recommendations that we're put together as a conclusion of the theoretical analysis. The location of the project is the several hundred years old historical Kornhamnstorg square in Stockholm old town Gamla Stan on the island of Stadsholmen. The historical context is the square in itself with its historical functions and buildings as well as the whole island of Gamla Stan. In order to understand the historical value and context of the environment, the history of the square and buildings are analysed. Also the location and cityscape of the project are investigated thoroughly in order to find the limitation and possibilities of the place and understand it's urban grain. The local urban planning document is investigated, which includes local recommendations for designing new buildings into an historically significant areas. Also, upcoming developments in the future are reasearched - the most significant being the extensive reconstruction of the Slussen bridge and traffic junction in the immediate vicinity of Gamla Stan, due to be ready in 2025. Relying on the analysis, desing priorities are framed, which are followed, while proceeding with designing through different spacial scenarious to find the best fit.

The main function of the building is a wood workshop as well as showrooms, shop and restaurant.

The outcome of the master thesis is a project, which objective is to respect the history and milieu of the location and not to change the nature and essence of the square, but to structure it and add dynamism. The goal is a sensitive building in volume, which doesn't impact the existing historical buildings as overwhelming or forceful, but is at the same time independently as well as in a whole an example of high quality architecture.

EESSÕNA

Käesolev töö on koostatud Tallinna Tehnikaülikooli inseneriteaduskonna arhitektuuri eriala integreeritud õppe magistritööna.

Lõputöö teema “Uue hoone projekteerimine ajaloolisse linnaruumi Stockholmi vanalinna näitel” valis autor toetudes isiklikule huvile ajalooliste ja miljööväärtuslike keskkondade suhtes ning soovile arutelu ja vastuolu tekitavat teemat põhjalikumalt uurida ja analüüsida. Projekti lähteülesande eeskujuks võeti #Stockholmcall arhitektuurivõistlus.

Autor soovib tänada eelkõige oma juhendajat Emil Urbelit, kes suunas tööd sisukusele ja läbimõeldusele ning aitas rohke hea nõu ja väärtusliku tagasisidega. Tänu kuulub ka Tallinna Tehnikaülikooli arhitektuuri- ja urbanistika akadeemia õppejõududele toetuse ja edasi suunavate küsimuste ja arutelude eest.

Autor tänab kaasamõtlemise ja motiveerimise eest oma perekonda, eriti abikaasa Mihklit.

SISSEJUHATUS

“Uus on parem kui vana” on levinud kõnekäänd, mis arhitektuuri valdkonnas aga ilmtingimata paika ei pea. Ajaloolisel linnaruumil on suurem väärtus kui kunagi varem ning selle kahjustamine või ohustamine rikub nii kultuurilisi kui eetilisi põhimõtteid. Uus - tänapäevane ja vana ehk ajalooline arhitektuur peavad harmooniliselt omavahel sobima ja üksteist toetama. Sellepärast on uue hoone projekteerimisel ajaloolisse linnaruumi väga oluline teadvustada ümbritsevat keskkonda.

Mitmed faktorid nagu kiirelt arenev rahvastik ja suur vajadus uute elamispindade järgi, minevikus toimunud sõjad ja ka praegused kriitilised konfliktid, majanduse kasv ja langused, selle tagajärjel kannatanud ehituskvaliteet ja selle tõttu ka arhitektuurikvaliteet, on põhjuseks, miks linnad on pidevas arengus, koguaeg muutuvad ja mitte kunagi valmis. Seega tekkib vajadus projekteerida uusi hooneid ka ajaloolisse ja miljööväärtusega linnaruumi, mis võib aga kahjustada piirkonna arhitektuuripärandi autentsust. Kuidas aga integreerida kaasaegne arhitektuur ja ajalooline keskkond piisavalt tundlikult, et keskkonna autentsus ei saaks kahjustada ja uus hoone ei peaks tegema järeleandmisi on arhitektuuri kvaliteedis?

Kaasaegne arhitektuur on antud kontekstis kõik olulised planeeritud ja projekteeritud sekkumised olemasolevas ajaloolises keskkonnas, sealhulgas avatud ruumid, uued ehitised, ajalooliste hoonete ja alade täiendused või laiendused ning ümberehitused. (World Heritage Committee, 2005)

Teema “uued hooned ajaloolises piirkonnas” probleem põhineb teoreetilisel poleemikal, mis arutleb selliste aspektide üle nagu arhitektuuripärandi tähendus ühiskonnas; valikud - mida ja miks on vajalik säilitada ning kuidas ajaloo ja mineviku tõlgendamine mõjutab arhitekti loomingulisust. (Lowe, 2014, lk 5) Arvestades, kui kiirelt areneb tänapäeva ühiskond, kui suur nõudlus on uutele arendustele ja, et inimesed mõtlevad üha rohkem oma keskkonna peale (nii keskkonnateadlikus kui miljööväärtuslikus kontekstis), on see arutelu väga vajalik, asja- ja päevakohane.

Teema lahkamiseks on erinevaid lähenemisviise. Filosoofilised ja teoreetilised lähenemisviisid aktsepteerivad muutusi ajaloolistes piirkondades ja näevad kaasaegse arhitektuuri lisandumist, kui arhitektuurse evolutsiooni loomulikku kulgu. Disainikeskne lähenemisviis keskendub peamiselt küsimusele, kuidas ja milliste meetoditega edukalt lisada uusi hooneid ajaloolisse piirkonda ja enamasti seotakse see meetod ka kontseptsiooni või teooriaga, mis muudab lahenduse sügavamaks, kui pelgalt stilistiline kompositsioon. Juriidiline lähenemisviis aktsepteerib, et seadusel on roll garanteerida õigete hoonete ehitamine ja et riik või kohalik omavalitsus peab tagama, et need seadused ja nende rakendusviisid on efektiivsed. Väga sarnane viimasega on ka institutsionaalne lähenemisviis, mis kannab vahendaja rolli juriidilisete osapoolte ja teiste lõpptulemust mõjutavate osapoolte vahel. (Lowe, 2014, lk 9)

Käesolevas töös keskendutakse eelkõige disainikeskse lähenemisviisi analüüsimisele ning peatutakse ka teemaga seotud filosoofilistel ja teoreetilistel küsimustel.

Uute hoonete projekteerimisel ajaloolise- ja miljööväärtustusega piirkonda peaks igal arhitektil olema respekt või lausa aukartus piirkonna ja selle hoonete suhtes. Samas on rahvusvahelisi selgeid juhtnööre vähe, need on pigem üldised ning omavahel kohati ebakõlas. Riigiti on heal juhul välja töötatud vastavalt linnale või piirkonnale nõuded miljööväärtuslikule alale projekteerimiseks, kuid nõuete üldise laadi ja individuaalse lähenemise puudumise tõttu on need pigem pinnapealsed ning ei aita arhitektil jõuda veenva lahenduseni, mis sobiks just projekteeritava hoone konkreetsesse asukohta. Samuti võib tekkida oht, kus ebakvaliteetse arhitektuuri ja esteetiliselt kehvade hoonete hirmus on nõuded liialt piiravad. Mis siis võiks olla need aspektid, mida jälgida ja põhimõtted, millest lähtuda, et luua ajaloolise ja miljööväärtusega piirkonda uus hoone, mis oleks projekteeritud tundlikult piirkonna ajaloolist autentsust rikkumata, samal ajal oleks silmapaistev näide kaasaegsest arhitektuurist ja eeskujulik näide uue ja vana arhitektuuri integreerimisest, et ka projekteeritud uus hoone oleks väärtuslik arhitektuuripärand tulevaste põlvede jaoks.

Käesolev töö ei tegele ajalooliste hoonete hooldamise ja taastamise spetsiifikaga ning ei soovita ajaloolisi hooneid uute hoonete või laienduste projekteerimiseks lammutada või muuta.

Käesoleva töö analüüs käsitleb mõisteid rahvusvahelisel skaalal, kuid eelkõige läänemaailma kontekstis ning ei keskendu teooreetilises arutelus ühele konkreetsele riigile ja selle konserveerimis põhimõtetele, vaid uurib teema üldist käsitlust.

EESMÄRK

Käesoleva töö eesmärk on leida aspektid, mida jälgida ja põhimõtted, millest lähtuda kui erinevatel võimalikel põhjustel on juba tekkinud vajadus või soov projekteerida uut hoonet, laiendust või täiendust ajaloolise ja miljööväärtusega keskkonda, et tulemus oleks harmooniline, arhitektuurselt kvaliteetne, ei kahjustaks linnaruumi ajaloolist väärtust vaid rikastaks ja täiendaks seda ning seda enam arendaks keskkonda ka muul viisil. Sellise uue hoone projekteerimine on eesmärgi praktiliseks väljundiks.

UURIMISKÜSIMUSED

Millele toetuda projekteerides uut hoonet ajaloolisse ja miljööväärtusega piirkonda?

Milliseid aspekte olemasolevas keskkonnas tähele panna?

Millistes põhimõtetest lähtuda uue hoone projekteerimisel?

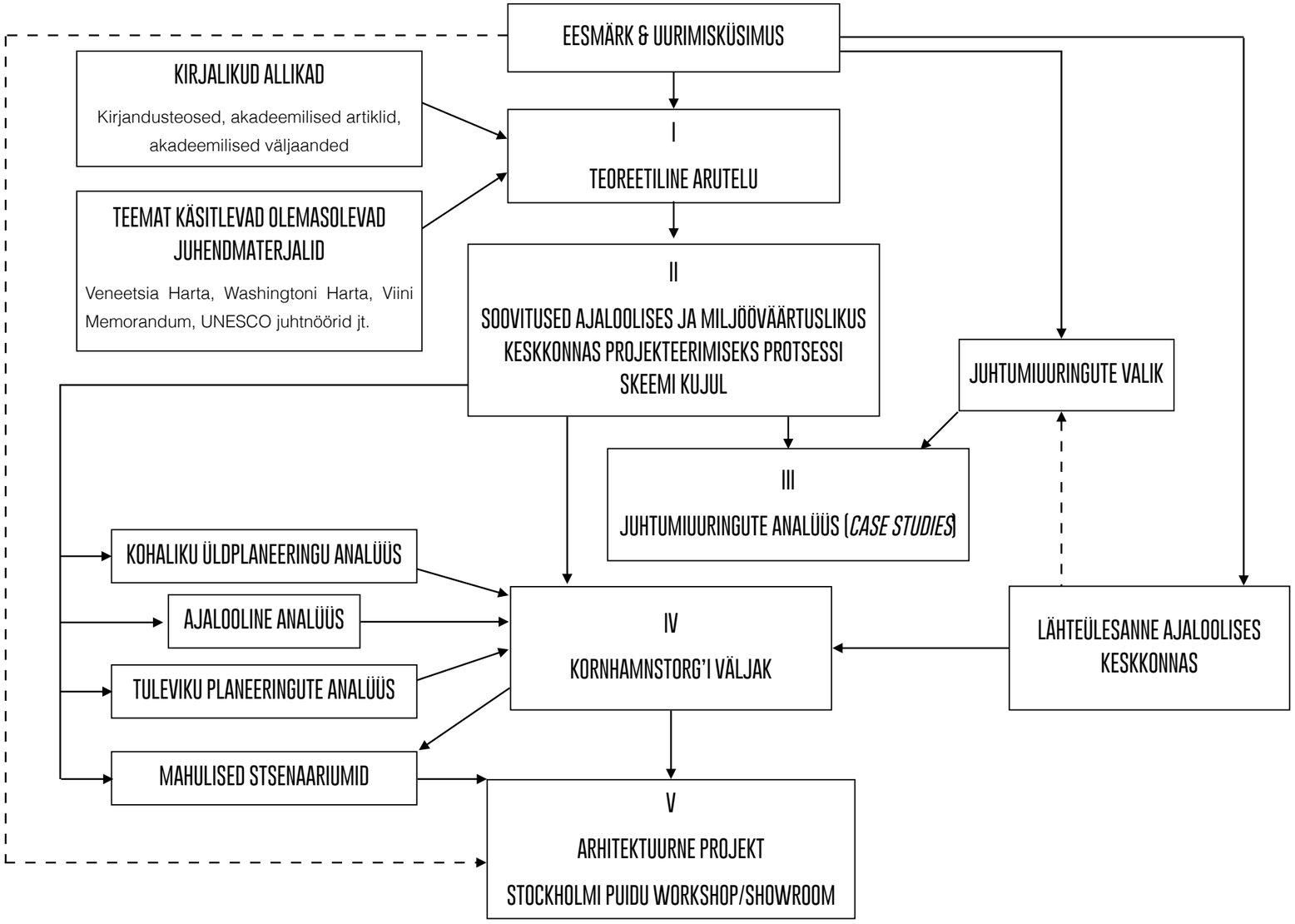

Joonis 1 - metoodika ja töö struktuuri skeem

I TEOREETILINE ARUTELU

1.1 ARHITEKTUURIPÄRAND

Arhitektuuripärandi mõiste on aja jooksul muutunud ja arenenud ning vastavalt kontekstile erinevalt defineeritud. Selle määratlemine on keeruline, kuna tegemist on osaliselt subjektiivse ja suhtelise mõistega. Alljärgnevalt arutletakse selle mõiste sisu, olemuse, ajaloolise tausta ja kaasaegse käsitluse üle.

Pärandit, seal hulgas ka arhitektuuripärandit, võib mõtestada, kui ühelt generatsioonilt teisele edasi antud väärtust, mida soovitakse hoida ja säilitada, et seda saaks pärandada edasi järgmistele põlvedele. Selleks võib olla nii reliikvia kui ka midagi, mis kirjeldab praegust - uut, ajastut.

Otsused, mida pidada pärandiks ja mida pärandina edasi anda, peavad olema ühiskondlikul tasandil struktureeritud (Lowe, 2014, lk 5). Arhitektuuripärand (kuulub kultuuripärandi alla) hõlmab endas aga mitte ainult individuaalseid silmapaistva kvaliteediga hooneid ja nende vahetut ümbrust vaid ka terveid alasid linnades, külades, mis on ajalooliselt või kultuuriliselt märkimisväärsed (ICOMOS, 1965) (Council of Europe, 1975).

Eestis on arhitektuuripärandi mõiste defineeritud Euroopa arhitektuuripärandi kaitse konventsiooni (vastu võetud 03.10.1985) raames:

“Käesoleva konventsiooni mõttes sisaldab väljend «arhitektuuripärand» järgmisi püsivaid varasid:

1) mälestised: kõik silmapaistva ajaloolise, arheoloogilise, kunstilise, teadusliku, ühiskondliku ning tehnilise väärtusega ehitised ja rajatised, kaasa arvatud nende sisseseade;

2) ehitiste rühmad: homogeensed linna- ja maaehitiste rühmad, mis paistavad silma oma ajaloolise, arheoloogilise, kunstilise, teadusliku, ühiskondliku või tehnilise väärtuse poolest ning on piisavalt ühtsed, et moodustada topograafiliselt määratletavaid kogumeid;

3) paigad: inimese ja looduse ühislooming, osaliselt täis ehitatud, ning nende topograafiliseks määratlemiseks piisava omapära ja terviklikkusega alad, mis omavad silmapaistvat ajaloolist, arheoloogilist, kunstilist, teaduslikku, ühiskondlikku või tehnilist väärtust.” (Euroopa arhitektuuripärandi kaitse konventsioon, 1985, artikkel 1)

Sellega on hästi ära määratletud erinevad varad, mis arhitektuuripärand saab hõlmata, kuid mõiste definitsiooni rakendamise teeb keeruliseks subjektiivsed terminid nagu “silmapaistev”, “piisav ühtsus”, “piisav omapära ja terviklikkus” ja “ajalooline, arheoloogilne, kunstiline, teaduslik, ühiskondlik või tehniline väärtus”.

Ajalooliselt on “pärandamist” väärt olevat ehitised olnud pea alati suursugused, üleloomulikud ja tihti religioossete seostega. Endast, oma põlvkonnast märgi maha jätmise ja oma Jumala/jumalate ülistamise eesmärgil loodi püramiide, templeid, katedraale ja kirikuid. Igapäevasemad ehitised - avalikud hooned ja eluhooned inimeste silmis pikaajaliselt suurt tähtsust ei omanud ning neid rekonstrueeriti ja lammutati vastavalt vajadusele.

Linnaruumi, kui väärtusliku keskkonna, säilitamise idee arenes välja aga 18. sajandil Prantsuse Revolutsiooni tagajärjel. Samal ajal oli Euroopas tekkimas uus sotsiaalne ja majanduslik struktuur, mille ajendiks oli riikide soov märkida ja defineerida oma identiteet ja traditsioonid. Prantsusmaal ja Inglismaal loodi esimesed ühingud arhitektuursete monumentide kaitsmiseks ja nende pärandi säilitamiseks (Bandarin&Oers, 2012, lk 29). Need liikumised aga ei puudutanud ajaloolise linnaruumi teemat ning olid fokuseeritud üksikutele ehitistele.

Ajalooline linnaruum ja keskkond olid endiselt tähelepanuta jäänud ja nende väärtust ei osatud veel mõnda aega hinnata. 19. sajandil olid ajaloolised piirkonnad hoopis teistsuguse mainega kui praegu - tööstusrevolutsiooniga kaasnenud linnastumise tagajärjel kolisid suured hulgad inimesi maalt linna tühjadesse ja mahajäetud hoonetesse, kus paratamatult puudusid elementaarsed hügieenitingimused (Bandarin&Oers, 2012, lk 31). Ei möödunud palju aega, kui selliseid hooneid ja piirkondi hakati seostama füüsilise ja moraalse allakäiguga. (ibid)

19. sajandil esimeses pooles olid linnaplaneerimises teistsugused prioriteedid ning ajaloolise säilitamine ei olnud üks nendest.

Kuigi ajaloolise linnaruumi ja selle säilitamise eest seisti, ei olnud nad ligilähedaseltki piisavalt valjud, et mõjutada linnaplaneerimise peamist fookust tollel ajal, milleks oli parandada tööliskiassi ebasanitaarseid elamistingimusi. Probleemi peamiseks lahenduseks oli ajalooliste linnaosade suures osas lammutamine ja nende asemele uute ja paremate hoonete, avatud avalike ruumide ja sanitaarse infrastruktuuri ehitamine - need põhimõtted avaldasid linnaplaneerimisele ulatuslikku mõju üle sajandi ning on endiselt kasutusel mitmetes linnades üle maailma, peamiselt Hiinas. Iga tööstusriik arendas regulatsioone ja plaane, et puhastada linn selle vanadest ja lagunenud osadest ning paljud ajaloolised linnad, sealhulgas näiteks ka Firenze Itaalias, olid tunnistajaks uuendusprotsessidele, mis lammutasid ajaloolisi hooneid ja linnamüüre ning avasid nende asemel uusi väljakuid ja avenüüsid. Kõige ulatuslikumad rekonstrueerimisplaanid koostati parun Georges-Eugène Hausmanni poolt Pariisile - nende eesmärk ei olnud adresseerida üksikuid problemaatilisi osi, vaid projekteerida ümber terve linn, et see vastaks modernnse maailma nõuetele. Sellest veel ulatuslikumaid rekonstrueerimistöid on teostatud vaid linnades, mis hävitati sõdade käigus. Siiski Pariisile sarnaselt ehitati ümber ka näiteks Rooma ajalooline keskus, Kairo, Teheran, Sofia, Istanbul ja mitmed vahemere äärsed suuremad linnad. (Bandarin&Oers, 2012, lk 33)

Hausmanni plaanid ja Pariisi rekonstrueerimine avaldas mõju ka Helsinki linnaplaneerimisele ja üldilmele (Korvenmaa, 1991). Olulised linna rekonstrueerimisetööd viidi läbi ka näiteks Berliinis vastavalt *Hobrecht-Plan*'ile (Hobrecht-Plan, 2020) ja Barcelonas vastavalt *Cerdà Plan*'ile (Urbano, 2016).

Hiljem, linnade tervenisti rekonstrueerimise vaimustus aga vaibus ja hakati pöörama tähelepanu hääbuvatele väärtustele. Mõtteviis, kus terved linnad, kvartalid, piirkonnad või kompleksid (vastupidiselt üksikutele hoonetele) moodustavad "monumendid" sai hoo sisse alles 20. sajandi teises pooles, olles arhitektuuriajaloo kontekstis üsna uus (Lowe, 2014, lk 3) (Bandarin&Oers, 2012). See peegeldas värsket lähenemist ajaloole ja ruumikasutusele ning tunnistati, et vaja on selgeid ja läbimõeldud põhimõtteid, millest lähtuda (ibid).

20. sajand oli linnaplaneerimise kontekstis pöördepunkt - tööstusrevolutsiooni tagajärjena oli kiirelt tekkinud palju uusi tööstuslinnu, kus läbimõeldud planeeringu puudumise ja üleüldise linnastumise tõttu olid väga halvad sanitaarsed ja sotsiaalsed tingimused ning võimalused majanduslikuks arenguks minimaalsed (About urban planning). Varasemalt oli linnaplaneeringute peamiseks fookuseks suure elamispindade nõudluse rahuldamine, efektiivse logistika tagamine, transpordiühenduste moderniseerimine (Bandarin&Oers, 2012, lk 31). Paljud linnad olid saanud I maailmasõja tagajärjel suuri kahjustusi ning vajasid peale seda ülesehitamist, II maailmasõja järgselt oli see probleem veelgi tõsisem (ibid). Alles jäänud ajalooliste linnaosade säilitamise küsimus tõusis aktuaalsemaks kui kunagi varem (ibid). Üheks oluliseks arutelu punktiks oli ajalooliste hoonete taastamise küsimus - kas originaalmajade eeskujul hoonete uuesti üles ehitamine või taastamine, juhul kui need on osaliselt kahjustada saanud, on eetiliselt sobilik või kas see rikub piirkonna autentsust arvestades, et uus hoone näeb küll ajalooline, kuid tegelikult seda ei ole.

Koostati mitmeid dokumente, mis pidid andma juhtnööre, mida silmas pidida ajaloolise ja miljööväärtusega keskkonda projekteerimisel ja/või arhitektuuripärandiga kokkupuutumisel. 1933. aastal avaldatud Ateena Harta oli üks esimesi, sellele järgnesid lisaks teistele Veneetsia Harta (1964), Washingtoni Harta (1987) ja Viini Memorandum (2005). 1972. aastal loodi UNESCO Maailmapärandi Konvensioon (World Heritage Convention), mille peamine ülesanne on ära märkida ja kaitsta maailma loodus- ja kultuuripärandit (sh. arhitektuuripärandit), mis on silmapaistvaks universaalseks väärtuseks. 2011. aastal avaldas UNESCO ka juhendmaterjalid ajaloolise linnaruumi käsitlemiseks (IUCN and World Heritage).

Olulisematest juhendmaterjalidest, nendes esitatud kaitsmist vajavate objektide kirjeldustest, kajastatud põhimõtetest, nende erinevustest ja sarnasustest pikemalt pt. "1.6 Olemasolevad juhendmaterjalid".

Avaldatud dokumentides olevad soovitused osutuvad aga sageli nõrgaks ja jõuetuks, eriti kokkupuutel selliste muutuste ja väljakutsetega, mis iseloomustavad meie tänapäeva maailma ja selle linnapilti. Need on seotud linnastumise ja keskkonnamuutuste ning otsustusõiguse liikumisega nii riiklikelt omavalitsustelt kohalikele omavalitsustele kui ka kohalikelt osapooltelt rahvusvahelistele osapooltele sellistes valdkondades nagu turism, kinnisvara või ettevõtlus. Need valdkonnad mõjutavad ajaloolise keskkonna arengut igaüks erinevas suunas, jättes ajaloolise konservatsiooni valdkonna* sageli teadmatusse ja segadusse ning olles sunnitud olema erapooletu, jäädakse ilma paljudest headest arenguvõimalustest. Enam kui kümme aastat kestnud UNESCO korrapärase ja süstemaatilise seire käigus selgus, et paljud Euroopas, Aasias, Ladina-Ameerikas ja Lähis-Idas eksisteerivad kõige olulisemad ajaloolised linnapiirkonnad on kaotanud oma traditsioonilised funktsioonid ja on praegu muutumas, mis ähvardab õõnestada nende terviklikkust ning hävitada nende ajaloolised, sotsiaalsed ja kunstilised väärtused. Ajalooliste linnade säilitamise eest seisjad on üha enam teadlikud lõhest säilitamise põhimõtete ideaalmaailma ja praktilise reaalsuse vahel, eriti kiirelt muutuva ja kasvava ühiskonna tingimustes, ning nõuavad uute väljakutsetega toimetulemiseks uusi lähenemisviise ja vahendeid. (Bandarin&Oers, 2012, lk 15)

Eestis on väärtuslike kultuuri- ja arhitektuuripärandite kaitsmiseks loodud Muinsuskaitseamet, mis kuulub Kultuuriministeeriumi alla. Ehitusmälestiseks kvalifitseerumiseks peab objekt olema "Eesti arhitektuuriajaloo ja ruumilise keskkonna arengu tähistaja ja mitmekesise elukeskkonna hoidja" (Ehitismälestised). Muinsuskaitse mälestiseks iga ajalooline hoone või piirkond ei saa ega sobi.

Arhitektuuripärandi olemus on palju rohkemat kui lihtsalt esteetiliselt meeldiv mahtude kompositsioon. See on justkui tardunud mälestus - kunagisest elustiilist, inimestest, nende tegevustest, ehitusviisidest ja materjalidest.

> Lisaks ilmselgele hindamatule kultuurilisele väärtusele annab arhitektuuripärand inimestele teadlikuse ühisest ajaloost ja tunde ühisest tulevikust. (Council of Europe, 1975)

Arusaam, kuidas kultuuriline mitmekesisus mõjutab väärtusi; teadlikkus looduslike ja kultuuriliste tegurite seostest ehitatud keskkonna kaitsmisel ja kiiretest sotsiaalsetest ja majanduslikest muutustest tulenevad uued väljakutsed ja ajalooline keskkond, kui kunsti ja loomemajanduse kasvav keskus on vaid mõned põhjused, miks on oluline tagada arhitektuuripärandi jätkusuutlik tulevik (Bandarin&Oers, 2012).

Arhitektuuripärandi olulisus on mitmetasandiline ja selle mõju ulatub kaugemale kui piirkonna vahetusse lähedusse ning pärandi autentsuse säilitamine on seega oluline kogu ühiskonna tasandil.

*ajaloolise konservatsiooni valdkond - termini all on silmas peetud ajalooliselt väärtuslike hoonete ja/või linnaruumi säilitamise ja kaitsmise eest seisjaid, riigiti ja rahvusvaheliselt on selleks loodud erinevaid ametkondi, ühinguid jms. Rahvusvaheliselt on oluliseimaks UNESCO, eestis tegeleb teemaga Muinsuskaitse ja kohalike omavalitsuste miljööala spetsialistid.

1.2 AJALOOLINE VÄÄRTUS

Ajalooline väärtus on enamat kui arhitektuur ja linnaruum pluss aeg. See mõiste on ühtselt defineerimata, selle hindamine ei ole kunagi lõpuni objektiivne ning oma olemuselt on tegemist määramatu väärtusega. Kuid ometi on ajaloolisel väärtusel väga oluline roll linnaplaneerimise kontekstis ning ühiskonna ja inimeste teadvuses.

Ajaloolise väärtusega keskkond kui mõiste on valdkonna siseselt siiski suhteliselt levinud. Vastavalt Viini Memorandumile on tegemist üksiku või mitmete hoonete, struktuuride või avatud ruumide grupeeringutega oma naturaalses ja ökoloogilises kontekstis, sealhulgas arheoloogilised ja palentoloogilised platsid, mis tõestavad inimasustust linna keskkonnas märkimisväärse aja jooksul, mille sidusust ja väärtust on võimalik tunnistada arheoloogilisest, arhitektuursest, eelajaloolisest, ajaloolisest, teaduslikust, esteetilisest, sotsiaal-kultuurilisest ja ökoloogilisest vaatepunktist (World Heritage Committee, 2005). Sellest lähtuvalt võib ajalooline väärtus olla linnalikul keskkonnal, üksikul hoonel või hoonete kompleksil väikses külas. Eesti kontekstis on silmapaistvaimaks näiteks Tallinna vanalinn, mis on tänu oma terviklikkusele kanti 1997. aastal ka UNESCO maailmapärandi nimekirja (visittallinn.ee, 2018).

Arhitektuuriplaneerimises mõtestatakse ajaloolise väärtusega keskkonda kui midagi, mis on loodud konkreetsel ajaperioodil ning esindab sellele perioodile omast stiili (teinekord võib keskkonnas olla ka erinevates etappides erinevatel perioodidel ehitatud hooneid); keskkonda, kus on autentsed elemendid ja mustrid, mis võivad väljenduda nii suuremahulisena kui ka väiksemahulisena; keskkonda, mis moodustab vähemalt osaliselt terviku.

UNESCO sõnastab ajaloolist linnaruumi järgnevalt: “Ajalooline linnamaastik on linnapiirkond, mida peetakse kultuuriliste ja looduslike väärtuste ning tunnusjoonte ajaloolise ladestumise tulemiks. See hõlmab enamat kui ajaloolise keskuse või ansambli mõistet, sisaldades ka linna laiemat konteksti ja tema geograafilist ümbrust. See laiem kontekst hõlmab iseäranis paiga pinnavorme, maastikuehitust, veeringlust ja looduslikke tunnusjooni; nii ajaloolist kui ka tänapäevast ehituslikku keskkonda; selle maapealseid ja -aluseid tarindeid; avalikku ruumi ja aedu, maakasutuse viise ja ruumilist korraldust; taju ja visuaalseid suhteid; samuti kõiki muid linna struktuurielemente. Peale selle kätkeb see endas ühiskondlikke ja kultuurilisi tavasid ning väärtusi, majanduslikke protsesse ja pärandi mitmekesisuse ning identiteediga seotud vaimseid mõõtmeid. “ (UNESCO, 2011, tõlke lk 3)

Oluline on teha vahet väärtusel ja omadusel - kui hoone/keskkond on ehitatud juba arvestatav aeg tagasi, siis selle ajaloolisus on omadus, selle väärtus tuleb aga määrata. Hoone/keskkonna vanus ehk ajaloolisus ei tee seda automaatselt ajalooliselt väärtuslikuks. (Stroh, 2016)

> “Hoone väärtus sõltub sellest, missugust osa etendab see meie ajaloos ja kui oluliseks me seda praegu peame.” (Stroh, 2016)

Väärtuse määramisel tuleb hooneid/keskkonda lähemalt uurida, võrrelda, neis peituv sõnum esile tuua ja seda põhjendada. “Määratud väärtustel peavad olema konkreetsed ajaloolised või kultuurilised seosed.” Ainult nii saame teada kas, mida ja kuidas meie kultuuri kestvuse nimel säilitada ja kaitsta. (Stroh, 2016)

Kokkuvõtvalt võib öelda, et keskkonna ajalooline väärtuslikkus sõltub keskkonna ja selle arhitektuuri kvaliteedist.

Keskkonnale annavad ajaloolise väärtuse mitmed erinevad materiaalsed ja mittemateriaalsed aspektid. Lisaks esmastele, nagu hooned, nende vanus ja funktsioonid läbi aja, lisab ajaloolist väärtust näiteks ka maakasutus, hoonestustihedus ja -mustrid, ruumiline organiseeritus, elementide omavahelised visuaalsed suhted, topograafia ja pinnasematerjalid, haljastus, kõik infrastruktuuri elemendid, sealhulgas väiksemõõtmelised detailid nagu äärekivid, sadeveetorustikud, tänavavalgustus jms (World Heritage Committee, 2005).

Viimase viiekümne aasta jooksul on toimunud moodsa liikumise *(ingl. k Modern Movement)* määratletud arhitektuuri- ja linnaplaneerimise paradigmade põhjalik läbivaatamine rahvusvahelisel tasandil ning ajalooliste keskkondade toetamiseks on loodud tugev institutsionaalne ja professionaalne süsteem. See on soodustanud ajaloolise linna, kui tunnustatud päranditüübi säilimise arengut ja linnakaitse mõiste rahvusvahelistumist. Selle tulemusel ja vaatamata olukorrale, mis pole kaugeltki ideaalne, on linnad tänapäeval enamikus maailma osades mingis vormis kaitse all, mille eesmärk on täielikult või osaliselt säilitada nende ajalooline olemus. Täna on see protsess jõudnud haripunkti: ajaloolised linnad on omandanud ühiskonnas kõrge staatuse, mis põhineb nende esteetilisel ja füüsillisel kvaliteedil ja nende “kohavaimu” olemasolul. Olulist rolli mängivad ka kohalikku identiteeti toetavate kultuuri- ja kunstiürituste koondumine ning üha olulisem majandusturg, kuna ajaloolistest linnadest on saanud globaalse kultuuriturismi ikoonid. Teisisõnu ajaloolised keskkonnad on väärtuslikud, kuna nad pakuvad kvaliteetset miljööd ja sellele sobivas kontekstis aktiviteete. Kuid hoolimata nendest edusammudest ja saavutustest on tekkinud üha suurem teadlikkus väljakutsetest, millega ajaloolised objektid ja kohad eesseisvatel lähikümnenditel silmitsi seisavad, sest uute protsesside ja muutuste jõud koguvad hoogu juurde. (Bandarin&Oers, 2012, lk 14)

Ajaloolise väärtusega keskkonna säilitamisest ja kaitsmisest on saanud spetsialiseerunud tegevusvaldkond, mis keskendub kontkreetsele linnaplaneerimise ühele sektorile. Kuigi see on võimaldanud valdkonna teoreetilise ja praktilise lähenemise arengut, on see ka isoleerinud valdkonna teistest

linnaplaneerimisprotsessidest ning nende muutustest. Poole sajandi jooksul on spetsialistide seas üha enam tekkinud arusaam, et see vananenud lähenemisviis tuleb üle vaadata, et luua tõeliselt integreeritud mõistmine linnaplaneerimisest - selline, mis ühildab ajaloolise konteksti ja autentsuse säilimise ning modernse linnaplaneerimise põhimõtted ja protsessid. (Bandarin&Oers, 2012, lk 15)

Ajaloolise väärtusega keskkond kui arhitektuuripärand omab olulist rolli nii kultuuri identiteedi ja sotsiaalse stabiilsuse tegurina kui ka turismi ja loomemajandusega seotud majandussektorina. (Bandarin&Oers, 2012, lk 22)

1.3 MILJÖÖVÄÄRTUS

Kvaliteetne ajalooline keskkond tekitab linnaruumi omanäolise miljöö, sellepärast räägitakse ajaloolise väärtuse juures tihti ka miljööväärtusest.

Õigekeelsus sõnaraamat defineerib mõiste kui, miljööväärtuslik ala ehk miljööala - piirkond, mille hooned, haljastus ja tänavavõrk moodustavad omanäolise terviku (ÕS, 2018). Laiemas mõttes on miljööväärtuslik ala ka näiteks aedlinn, rannapiirkond või looduskeskkond, kuid käesolev töös arutletakse mõiste üle selle linnaehituslikus kontekstis.

Kahte mõistet - ajalooline väärtus ja miljööväärtus, kasutatakse tihti käsikäes - ajaloolise väärtusega piirkond on enamasti ka miljööväärtuslik, kuid mitte ilmtingimata. Teisalt, miljööväärtuslik keskkond ei pruugi olla "ajalooline" - isegi kui keskkonna südames on ajalooliselt silmapaistev hoone, aga ülejäänud uued hooned loovad oma linnaruumi ja -rütmi, siis võib väita, et keskkonna miljöö on kaasaegne (nt. Rotermanni kvartal). Kaudselt on iga miljööväärtuslik keskkond ikkagi seotud ka ajaloolise väärtusega, sest kui keskkond on niivõrd kõrge arhitektuurse kvaliteediga, et selle miljöö väärib esile toomist, siis on selle näol tõenäoliselt tegemist tulevase arhitektuuripärandiga ning piirkonna ajalooline väärtus on alles tekkimas.

Sellest lähtuvalt on võimalik eristada ajaloolise ja miljööväärtusliku keskkonna mõistet - ajaloolise väärtusega ala "kohustuslik" element on keskkonna ja selle hoonete ajaloolisus ning nende määratud väärtus, mis väljendub ala terviklikkuses ja selle elementide autentsuses. Miljööväärtus seevastu on esteetiline ja visuaalne mõiste, mille puhul hinnatakse välimust kui tajutavat terviklikust. Paraku on sarnaste subjektiivsete omaduste korral keerukas määratleda keskkonna miljööväärtuslikkuse säilitamise ja kaitsmise kriteeriume.

Kui ajalooline väärtus on mingis mõttes rangelt seotud hoonete ajalooga ja keskkonna terviklikkusega, siis miljööväärtus on tihti tekkinud just kihistumise tulemusena, kus miljööväärtuslikkuse on taganud, see et uute hoonete planeerimisel on arvestatud olemasolevate hoonete mastaape ja krundi planeeringu printsiipe samuti pole toimunud kontrastseid hüppeid ega planeeringu struktuuri lõhkumisi. (Preem, 2008)

Miljööväärtuslikkest aladest ja nende säilitamis- ja kaitsmisvajadusest hakati rääkima 20. sajandi teisel poolel, kui tolleaegseid linnaplaneeringud nägid ette 19.-20. sajandi vahetusel ehitatud puithoonestusega eeslinnade lammutamist ja asendamist paneelelamutega. Samasuguse põhimõttega käsitleti ka väiksemate linnade keskusi. Linnade pideva kasvamise tõttu jäävad kunagised äärelinnad ühe enam uue, laienenud linnakeskuse vahetusse lähedusse ning sellest tingitud lausarenduse surve seab ohtu nende autentse keskkonna säilimise ja miljöötundliku arenemise. (Preem, 2008)

"1970–80ndatel aastatel olid miljööalade temaatika eestvedajateks arhitektid, kes nägid ajalooliste piirkondade väärtusi, ent ka nende arenguvõimalusi – kuidas lisada uusehitisi ja asendada olemasolevaid. Arhitektidel oli olemas professionaalne ettevalmistus ruumilise (kolmemõõtmelise) planeerimise alal, mis võimaldab modelleerida (ette näha, ette kujutada) tekkivat keskkonda. Ükski miljööala pole ju ühekorraga valminud, vaid neid on ikka järk-järgult ehitatud, täiendatud, nad on olnud ajaloolises muutumises, loomulikus arengus." (Preem, 2008)

Hiljem võtsid teema üle arhitektuuriajaloolased ja restauraatorid, viies arutelu teise äärmusesse - nende põhimõte on kõike hoida, säilitada olemasolev nähtav olukord (hoolimata selle seisukorrast). Paraku takistab see aga igasugust loomulikku linnaruumi kihistumist, mis omakorda on miljööväärtuse tekke vajalik osa. (Preem, 2008)

Augustin Berque, Prantsuse geograaf, kes oli üks esimesi, kes hakkas miljöö mõistet kasutama, on öelnud, et see on pidev võrgustik, mis kujundab aktiivselt sotsiaalset ja materiaalset maastikku. Miljöö kui dünaamiline isiklik keskkonnatunne on seotud isikliku elu perspektiiviga. (Berque, 1997)

> "Miljööd kujundab eluviis, samas kujundab keskkond eluviisi: oma aiad-hoovid kui intiimsed ja suletud kontrollitud alad, eesaiad kui puhvrid tänavaruumi ja elamu vahel, nurga- ja soklikorruse poed, töökojad kui personifitseeritud suhtluse ja teenuse pakkujad jne." (Preem, 2008)

Miljööväärtus on tajutav mõiste, selle olemus ja iseloom on igaühe jaoks erinev ning sõltub individuaalsetest kogemustest keskkonnas. Oluline roll on ka esialgu linnaruumis teisejärgulisteks jäänud omadustel nagu näiteks vaateaknad, helid, lõhnad, aedlinnade õuede kujundus ja korrashoid. Keskkonna miljööle annab näo seal toimuv elu, mitte keskkond ise. Meeldiv miljöö (subjektiivne mõiste, millel on igaühe jaoks erinev tähendus) muudab keskkonna atraktiivseks.

Miljööga on seotud ka atmosfääri, kui ruumi õhkkonna, mõiste. "Kui atmosfäär tähistab inimese emotsioonidega seotud ruumiomadusi, siis miljöö väljendab ruumi sotsiaalsema mõõtme avaldumist." (Semm, 2011). Seega võib öelda, et keskkonna atmosfäär on ajutine ja pidevalt muutuv, vastavalt selle tajuja - inimese enda perspetiivist, emotsioonidest, samuti ka ilmast, valgusest ja muust sellisest. Miljöö on aga püsivam, pikaajalisem ja seotud rohkem keskkonna enda, selle omaduste ja funktsioonidega.

1.4 KIHISTUMINE

Linnade loomuliku kasvamise ja muutumise tagajärjena on tänapäevaks enamikes ajaloolise väärtusega keskkondades arhitektuuri näiteid mitmetest erinevatest ajastutest - moodustades nii omanäolise ja kordumatu kompositsiooni erinevatest stiilidest ja arhitektuuri detailidest.

Viimaste aastakümnete jooksul ehitatud on ajaloolistesse linnaosadesse palju uusi hooneid, mille hulgas on näiteid nii kaasaegsest arhitektuurist, juurdeehitusi olemasolevatele hoonetele kui ka üksikuid ajalooliste hoonete ja stiilide koopiaid. Need hooned on sisult täielikult modernsed - nii oma tehnoloogia, struktuuri, vormide ja materjalide kasutuse poolest, ning annavad sellega ajaloolistele piirkondadele ilme, et neis toimub jätkuv areng. Sellist kaasaegsete hoonete integreerimist nimetab Kevin Lynch "kihistumiseks" (ingl. keeles "*layering*"), mida ta mõtestas seda lahti kui varasematest perioodidest pärit kattuvate jälgede nähtav kuhjumine, kusjuures iga jälge muudetakse ja täiendatakse uute lisandustega, et saada midagi, mida võib tõlgendada kui kollaaži ajast ja selle möödumisest. (Lowe, 2014, lk 1) (Lynch, 1972, lk 171)

Kihistumine ei ole aga ajaloolise väärtusega linnaruumi kontekstis palju kasutatud termin. Enim levinud on arusaam ja praktika, et ajaloolisse keskkonda projekteerides peab uus hoone olema võimalikult kontrastne ja erinev, et ajalooline ja tänapäevane hoone oleksid selgesti eristatavad. Sellega proovitakse kaitsta ajaloolise piirkonna autentsust - uus hoone mõeldakse kujundlikult keskkonnast välja. See lähenemine ei taga aga linnaruumi loomulikku kihistumist, mille olulisteks märksõnadeks on muu hulgas olemasoleva muutmine, lisandused ja elemendid erinevatest ajastutest.

> Ajalooliste linnade arhitektuur tuletab meile meelde, et ajalooliselt on erinevad stiilid koos eksisteerinud, kõrvuti kaunistanud sama linna või lausa sama hoonet. (Choay, 1992, lk 13) Arhitektuuriajalugu on täis näiteid, mis ei ole ajalooliselt stiilipuhtad, kus kõrvuti on esindatud erinevatest ajastutest hooned, kuid nende sümbioos on siis harmooniline ja nauditav.

Sebastian Lowe arutleb selle üle, kuidas on saavutatud Prantsusmaal erinevate ajastute arhitekuurinäidete harmooniline kooskõla. "Prantsusmaast on saanud peamine sihtkoht kaasaegse arhitektuuri vastu huvi tundvate inimeste jaoks. Kaasaegsed ehitised on kerkinud häbenemata, eriti ajaloolistes piirkondades, ja neid on aktsepteeritud kui panustena linnapiirkondade jätkuvasse arengusse. Ükski teine Euroopa riik ei ole saavutanud nii edukat kaasaegse ja ajaloolise arhitektuuri integreerimist." Selline kooseksisteerimine uue ja vana vahel on Lowe arvates võimaldatud või isegi julgustatud kohalike planeeringute ja ehitusmäärustega, mis omakorda paneb mõtlema kuidas, mis mahus arutati ja leiti vastused levinud küsimustele, mis puudutavad ajalooliste piirkondade kaitsmist ja säilitamist ning planeerimis- ja arhitektuurikontrolli. (Lowe, 2014)

Kihistumisel iseenesest on suur potentsiaal tõsta keskkonna ja selle miljöö väärtust. Oluline on, et uus lisandus või muudatus oleks täpselt sobivas mahus ja vormis ning toetub põhjalikule analüüsile. Kvaliteetne lisandus või muudatus keskkonnas peaks olema soositum kui ajaloolise autentsuse rikkumise hirmus ajalooliselt säilitatava ent reaalsuses laguneva hoone hoidmine.

Kaasaegse arhitektuuri teosed ajaloolistes keskkondades ja nende tunnistamine kultuurilise väärtusena on midagi, mis sütitab arutelu, kuid lähtudes põhimõttest, et ajaloolised piirkonnad on alati olnud "kihistumise" aluseks, siis on silmakirjalik keelata ajaloolisesse piirkonda uute hoonete projekteerimist (Lynch, 1972, lk 171) (Bandarin&Oers, 2012, lk 50). On selge, et hädavajalik on austada keskkonna olemasolevat väärikust ja sellele iseloomulike disainielementide jätkuvust, mida paraku kaasaegne arhitektuur enamasti aga ignoreerib. (Bandarin&Oers, 2012, lk 101)

Linnaruumi, sealhulgas ka ajaloolise linnaruumi, areng ja muutumine nii funktsioonis kui vormis on loomulik ja seda peaks soosima. Ajaloolised piirkonnad ja hoonete kompleksid ei peaks olema tardunud nende jäiga säilitamise ja kaitsmise tagajärjel, vaid need peaks olema jätkuvad ja edasikestvad. (Choay, 1992, lk 13) Lynch leiab ka, et parim keskkond inimasustuseks ja arhitektuuri loomiseks on keskkond, kus on jälgi varasematest generatsioonidest. (Lynch, 1972)

Kihistumise lubamise, ajaloolise linnaruumi säilitamise ja uute hoonete projekteerimise soovi vahel tuleb leida vastavalt olukorrale tasakaalustatud kompromissid. Ükski mõtteviis ei ole ainuõige ja universaalseid lahendusi ei ole olemas. Prioriteetideks peavad olema keskkonna jätkusuutlikus ja arhitektuuriväärtuse säilimine, et ka tulevased põlved saaksid nendest osa.

1.5 AVALIKU RUUMI ROLL AJALOOLISES JA MILJÖÖVÄÄRTUSLIKUS LINNARUUMIS

Rääkides ajaloolisest ja miljööväärtuslikust keskkonnast on ilmselge, et räägime ka avalikust ruumist. Mingis mõttes võib öelda, et ajalooline miljööväärtuslik keskkond ongi avalik ruum. Selle “avalikkus” oleneb keskkonna olemusest - kas tegu on näiteks eramute piirkonnaga või tiheda urbanistliku ruumiga. Avalik ruum mängib fundamentaalset rolli ajaloolises ja miljööväärtuslikus keskkonnas.

Ajalooliselt väärtuslike kohtade ja nende autentsuse kvaliteetseks säilitamiseks peab projekteerimine hõlmama ka avaliku ruumi. Tähelepanu peab pöörama teiste hulgas ka funksionaalsusele, mõõtkavale, materjalidele, valgustusele (ja valgustitele), väikevormidele ja haljastusele. Ajaloolistes linnades ja nende ümbruses olevad ruumilisi struktuure tuleb tugevdada linnakujunduse ja kunsti kaudu, kuna need on ajalooliste linnade taassünni võtmeelemendid: linnakujundus ja kunst väljendavad oma konkreetseid ajaloolisi, sotsiaalseid ja majanduslikke komponente ning edastavad need tulevastele põlvedele.” (World Heritage Committee, 2005)

Avalik ruum on linna, sealjuures eriti just ajaloolise linna, peamine iseloomustav omadus, mis tõstab elukvaliteeti, innustab aktiivseid igapäevaseid tegevusi väljas ja soosib erisündmusi nagu laadad ja festivalid, suurendades nii sotsiaalset läbikäimist. Young (1990) ütleb, et avalik ruum on koht, mis on kõigile ligipääsetav, esindab tervislikke eluviise ja seltskondlikkust ning vastavalt selle kvaliteedile hinnatakse linnaruumi kvaliteeti. (Ramezani, Aziz & Idid, 2011)

Avaliku ruumi mõiste seob ajaloolise keskkonna selle funktsioonide, seal toimuvate tegevuste ja selle kogukonnaga. Neid tervikuna vaadates muutub ajalooline linnaruum ajaloolistest hoonetest, õhuruumide ja keskkonna elementidest elavaks kombinatsiooniks, kus otsustavat rolli mängivad inimesed ja nendega seonduv.

Ajalooline elav linn on kombinatsioon paikadest, mis on rikkad oma rahva pärandväärtuste osas. Ajaloolise elava linna kontekstis on elavuseks kogukondlik tegevus, mis on pärandatud sadade aastate jooksul. (Litvin, 2005) Seda võib pidada kultuuri, väärtuste ja maailmapildi peegelduseks, mille tulemuseks on elustiil. (Rapoport, 1977). Lisaks loovad need mõjutused rikkaliku segu kultuuridest, subkultuuridest, tavadest, traditsioonidest, kunstiteostest; rahvakultuuri ja subkultuuride manifestatsiooni kaudu luuakse väga omanäoline ühiskond ja keskkond (Idid, 2008). Inimese koosmõju mineviku ja praeguse ümbrusega loob linnadünaamika ja loob kohavaimu. (Ramezani, Aziz & Idid, 2011)

Avalik ruum on erinevate vajaduste, nõudmiste ja soovide kogum ning sellega luuakse põhi ühiskonna sotsiaalse integratsiooni ja rikkaliku mitmekesisuse tekkeks. (Jacobs, 1961) (Ramezani, Aziz & Idid, 2011)

> Heas avalikus ruumis veedavad inimesed kauem aega - vältimatuid tegevusi tehakse kauem, kuna keskkond on meeldiv. Lisaks sellele on heas avalikus ruumis suur valik valikulisi tegevusi, mis kutsuvad inimesi aega maha võtma, uurima, õppima, sööma, mängima jne. Halva kvaliteediga linnaruumis ja tänavatel toimuvad liikumine ja tegevused minimaalselt, kuna inimesed kiirustavad sihtpunkti. Kvaliteetse avaliku ruumi ja valikuliste tegevuste koosmõjul tekib nö sotsiaalne ruum, kus avalik ruum, muutub kohaks, kus inimesed suhtlevad ja loovad mälestusi (Gehl, 1987).

Avalik ruum on erinevate vajaduste, nõudmiste ja soovide kogum ning sellega luuakse põhi ühiskonna sotsiaalse integratsiooni ja rikkaliku mitmekesisuse tekkeks. (Jacobs, 1961, lk 70) (Ramezani, Aziz & Idid, 2011)

Avaliku ruumi kasutus oleneb aga suuresti ka inimeste kultuuriruumist - näiteks Põhja-Euroopa inimesed hindavad palju rohkem privaatsust, inimeste vahelist distantsi ja võimalust valida, kui seotud nad soovivad avaliku ruumi sotsiaalsete aspektidega olla. Võrdluseks Lõuna-Eurooplased, kes tunnevad end inimrohketes, lärmakates ja nö “elu-täis” kohtades mugavamalt.

Igapäevased eluviisid mõjutavad oluliselt ruumi kasutamist. Väike plaza, tänava äärne sein, põlispuu all olev ruum, erinevate olemustega tänavad, majade sissepääsud koos treppide ja varjualustega - kogu ruumiline ümbrus loovad võimaluse ühiskondlikuks eluks. Kohavaimu olemasolu aitab kaasa kogukonna sotsiaalse elu arengule (Dumreicher ja Kolb, 2008). Teisisõnu - avalikud ruumid, mis sobivad nii igapäevaseks kui ka kogukondlikuks tegevuseks, on olulised elavate ajalooliste linnade elavuse allikad. (Ramezani, Aziz & Idid, 2011)

Keskkonda avaliku ruumi perspektiivist vaadates annavad hooned ja nende fassaadid avalikule ruumile näo - selle olemus muutub vastavalt, kas hooned on avatud tänava poole või vastupidi, kas fassaadid on pigem kinnised või osake tänavaruumist, kas tänavavaade on ühetasandiline või on selles palju erinevaid eendusi ja taandusi.

Avalikke ruume ja neid ääristavaid fassaade kujundades on oluline töötada detailselt läbi iga element, mis loob ja toetab avalikku ruumi aktiivset ja regulaarset kasutust. Individuaalsed funktsioonid ja aktiviteedid peaksid olema hinnatud iseseisvalt ning ligipääs nendeni ja neid ümbritseva avaliku ruumi osakaal peaksid vastama nende tähtsusele. Fassaadide või külgnevate alade disainile rõhu panemine loob võimaluse ka kõnniteel liikujatele oma tegevuse fookust muuta ja avalikku ruumi interaktiivsemalt kasutada. (Gehl, 1987, lk 91)

Kvaliteetset ja kaasavat avalikku ruumi luues võib olla kerge unustada, et lihtsuses on võlu. Inimene hindab rahulikku ja läbimõeldud keskkonda tihti palju sügavamalt, kui erinevate aktiviteetidega ülekoormatud lärmakat ja liiga kiire liikumisega linnaruumi (Gehl, 1987). Kõige esmasemad tegurid on loodusest - valgus, varjud, tuul; samuti mängivad väga suurt rolli statsionaarsed elemendid nagu vaated ning tajutavad piirid ja rajad.

Läbi sümboolse tähenduse ja nostalgia saavad tihti just kõige tavalisemad kohad inimeste jaoks erilise tähenduse. Kuid avalik ruum on enamat, kui lihtsalt inimtegevuse ruum - see omab subjektiivset ja ajas muutuvat tähendust, mängib rolli turvalisuse, identiteedi ja kohavaimu tunnetamisel. (Cattella et al, 2008) (Ramezani, Aziz & Idid, 2011) Kohalike unikaalsete kohtade nagu tänavaturgude, mänguväljakute, piknikuplatside ja promenaadide olemasolu ning nende eksisteerimine inimeste igapäevasel liikumismarsruudil mängivad olulist rolli kaasamise tajumisel ja kogukondetunde tekkimisel. (Ramezani, Aziz & Idid, 2011) (Cattell&Herring, 2002)

Avaliku ruumi üks olulisemaid sümboleid on väljak. Väljak on kogunemise ja äripidamise koht, väljaku äärsed hooned on ajalooliselt olnud linna oluliseimad ning väljak oli linna sotsiaalelu süda.

Kogu inimasustuse ajaloo jooksul on tänavad ja väljakud olnud põhielemendid, mille ümber kõik linnad olid planeeritud. Ajalugu on tõestanud nende elementide voorusi sedavõrd, et enamiku inimeste jaoks moodustavad tänavad ja väljakud linna olemuse. Seos nende kahe vahel on lihtne ja loogiline - tänavad põhinevad inimeste liikumise lineaarsel mustril ja väljakuid põhinevad inimsilma võimel ümbrust vaadelda. (Gehl, 1987, lk 89)

Väljakut kui sellist on raske konkreetselt piiritleda või defineerida. See on justkui õhkruum, millel puudub füüsiline keha, käega katsutamatu, kuid siiski selgelt tajutav. Samas ei ole väljak kunagi iseseisev - väljaku loovad majad selle ümber, kui pole maju, kui need hävinevad, kaob ka väljak. Väljaku olemus on samamoodi ümbritsevast sõltuv - looduslikud vormid ja nende olemus, ümbritsevad hooned ja rajatised ning erinevad funktsioonid defineerivad väljaku olemuse, seega ei saa väljak jääda muutumatuks kui selle ümbrus muutub.

Ajaloolise väljaku loovad mitte ainult hooned selle ääres ja nende vahel olev ruum, vaid ajalooline ruumi kasutus, väljaku ja selle ääres olevate hoonete funktsioonid ning väljakul toimuvad tegevused - need annavad väljakule selle olemuse ja identiteedi.

1.6 OLEMASOLEVAD JUHENDMATERJALID

Ajaloolise keskkonna suhtes võimalikult läbimõeldud ja tundliku lähenemise tagamiseks käsitlevad kõnealust teemat mitmeid rahvusvahelised juhendmaterjalid - erinevad soovitused, deklaratsioonid, dokumentid, hartad ja memorandumid. Käesolev töö uurib neist viite:

- "Ateena Harta" avaldatud ICOMOS*'e poolt 1933. aastal *(ingl. k. The Athens charter)*

- "Veneetsia Harta", avaldatud ICOMOS*'e poolt 1964. aastal (*International Charter for the Conservation and Restoration of Monuments and Sites (The Venice Charter 1964))*

- "Washingtoni Harta", avaldatud ICOMOS*'e poolt 1987. aastal *(ingl. k. Charter for the Conservation of Historic Towns and Urban Areas (Washington Charter 1987): Adopted by the ICOMOS General Assembly, Washington, DC, October 1987)*

- "Viini Memorandum" avaldatud World Heritage Commitee poolt 2005. aastal *(ingl. k. World Heritage Committee. (2005). The Vienna Memorandum on "World Heritage and Contemporary Architecture: Managing the Historic Urban Landscape." Adopted by 29th session of the World Heritage Committee, Durban, 2005)*

- "UNESCO soovitused ajaloolisele linnaruumile" avaldatud 2011. aastal (ingl. k. UNESCO. (2011). *Recommendation on the Historic Urban Landscape, including a glossary of definitions)*

*ICOMOS - *International Council on Monuments and Sites,* eesti keeles - rahvusvaheline monumentide ja kohtade nõukogu

Iga uus välja antud dokument tutvustas oma aja uusi kontseptsioone ajaloolisele linnaruumile lähenemise teemal.

Ateena Harta on esimene rahvusvaheline dokument, mis käsitles ühe teemana ajaloolise keskkonna kaitse küsimust. See oli üheks peamiseks vaidlusallikaks CIAM IV (1933) kongressil. Ajalooliste hoonete säilitamine ideeliselt modernse arhitektuuri põhimõtetega kokku ei käinud (CIAM esialgne idee oli edendada modernse arhitektuuri põhimõtteid), kuid punktid lisati Itaalia arhitektide pealekäimisel. Itaalia on ajalooliselt oluliste hoonete ja üldiselt kultuuripärandite osas üks maailma rikkamaid. Arutelu peamises fookuses oli küsimus, kas ajaloolisi hooneid peaks säilitama, kui need takistavad linna orgaanilist arengut. Hartas on selgesõnaliselt öeldnud: "Arhitektuurilised väärtused peavad olema kaitstud, hoolimata sellest, kas need leitakse isoleeritud hoonetes või urbanistliku koondumise alal." (Le, C., & International Congresses for Modern Architecture, 1973). Seisukoht on konkreetne, selgelt ja üheselt mõistetav, kuid jätkuvad punktid muudavad selle ebamääraseks ja teevad selle reaalse rakendamise keeruliseks. Hartas nimetatakse tingimused, millele vastates neid ka päriselt kaitstakse - väärtus on varasema kultuuri väljendus, kui see vastab universaalsele huvile, kui selle säilitamine ei ohusta inimeste tervist, kui selle ohtllikku seisukorda on võimalik parandada näiteks liiklussõlmede liigutamisega. Mitmed mõisted väljatoodud tingimustes on määratlematud ja reaalselt tihti ei eksisteeri ning annavad ainest selleteemalistele vaidlustele. Seisukohtade umbmäärasus on märkimisväärne, eriti arvestades dokumendi ajaloolist konteksti, alguses I ja avaldamise ajaks ka juba II maailmasõda laastasid maailma, kahjustades või hävitades tohutul hulgal ajalooliselt olulisi hooned ning nende säilitamise teemal selgete juhtnööride puudumise tagajärjel hävisid tulevikus mitmed ajalooliselt väärtuslikud hooned ja linnaosad. (Le, C., & International Congresses for Modern Architecture, 1973) (About urban planning)

Ateena Harta soovitab säilitada varasemate kultuuride hoonestusstruktuure ja linnale iseloomulikke rütme ning ei luba ajaloolisesse keskkonda uute hoonete projekteerimisel kasutada ajaloolisi arhitektuuristiile - sellega soodustati arhitektuurikeele jätkuvust ja arengut. (Paun, 2016)

Võrreldes Ateena Hartaga, mis ütleb, et kaitsta tuleb "peenetundelist arhitektuuri" (ingl. keeles fine architecture), kuid ei täpsusta milliseid hooneid või hoonete gruppe täpselt silmas peetakse, avardab Veneetsia Harta veidi rohkem kaitstavate objektide mõistet - ajalooliste kultuurimälestise all mõistetakse nii üksikuid arhitektuurilisi ehitisi kui ka terveid komplekse nii linnas kui maal, mis on seotud teatud tsivilisatsiooni, oluliste arengute või ajaloosündmustega. See mõiste hõlmab mitte ainult väljapaistvaid kunstiteoseid vaid ka tagasihoidlikumaid, mis aegade jooksul on omandanud tähelepanuväärse kultuurilise väärtuse. (Le, C., & International Congresses for Modern Architecture, 1973)(ICOMOS, 1965)

Veneetsia Harta tunnistab kihistumist - "Mälestise olemasolevaid, erinevate ehitusperioodide kihistusi tuleb austada ja säilitada, kuna stiiliühtsus ei ole restaureerimise lõppülesandeks.", kuid manitseb kaasaegsete kihtide lisamisel olema väga ettevaatilk. Dokumendis öeldakse - "Juhul, kui lisandused on hädavajalikud, peavad need olema arhitektuurses kompositsioonis eristatavad ja kandma nende loomise aja iseloomu." ja "Puuduvate osade asendused peavad mälestisega harmooniliselt sobima, kuid samal ajal olema originaalist eristatavad viisil, et nad mälestise kunstilist ja ajaloolist ainest ei võltsiks." (ICOMOS, 1965) (Veneetsia Harta)

Pooldatakse sekkumist, mis ei kahjusta ajaloolisi ehitisi ega nende omavahelisi suhteid. Soositakse originaalset hoonete vahekorda, mahtu, värvi ja selgelt eristatavaid juurdeehitusi ehk sekkumisi. (Paun, 2016) Samuti käsitletakse esimest korda selgemalt ajaloolise keskkonna kui miljööväärtusliku ala kaitsmist - "Mälestiste säilitamisel tuleb arvestada selle ümbritsevat keskkonda. Kui ümbrus on mälestisega traditsiooniliselt seotud, tuleb seda säilitada. Uusehitised, lammutamine või ümberehitamine, mis võivad muuta mahtude proportsioone ja värve, on lubamatud. " (ICOMOS, 1965)

Washingtoni Harta kirjeldab peamisi omadusi, millele tähelepanu pöörata, et säilitada linnakeskkonda autentsel viisil, rõhutades, et kõige tähtsam on ajalooline karakter ja kõik materjalid ning muud sümboolsed elemendid, mis seda karakterit väljendavad, nagu näiteks: hoonete välimuse, nii interjööri kui ka eksterjööri, proportsioonid, suurus, stiil, konstruktsioon, materjalid, värv ja dekoratsioonid ning keskkonna suhe ümbritsevaga - nii loodusliku kui inimtekkelisega ja selle funktsioonidega nii ajalooliselt kui tänapäeval. Washingtoni Harta-s öeldakse, et "harmooniliselt kaasaegsete elementide tutvustamist ümbritsevaga ei tohiks takistada, kuna sellised unikaalsed lisandid võivad aidata kaasa piirkonna rikastamisele" ja sellega areneb ka keskkonna miljöö. Soovitakse elanike kaasamist ja nende regulaarset informeerimist piirkonna arengust. Rõhutatakse kui oluline on elanike arvamus piirkonda puudutavate otsuste langetamisel. Samuti ütleb Washingtoni Harta - "Uued funktsioonid ja aktiviteedid peaksid olema kooskõlas ajaloolise linna keskkonnaga." (ICOMOS, 1987)

Olemasolevate hartade ja memorandumite vahel on probleeme järjekindlusega, seda eriti teemal "uued hooned ajaloolises piirkonnas". Näiteks: Ateena Harta esimene versioon nõuab tungivalt olemasoleva ehk ajaloolise respekteerimist, lõplik versioon aga seda enam ei maini ja selle asemel keelab ajalooliste stiilide jäljendamist, Veneetsia Harta nõuab, et uued vormid peavad olema eristuvad ja kaasaegsed. Mitte üheski neist ei räägita Renessanssi aja kontseptsioonist, mis soovitab loomingulise jätkuvuse väljendamist ega ka tuletavast mõtteviisist arhitektuuris, mis kestis kuni modernse arhitektuuri võidukäiguni. Tuletava mõtteviisina mõeldakse siin kohal kogu arhitektuuriajaloo edasiviivat mõtteviisi, kus uute hoonete projekteerimisel võeti eeskujuks ajalooline arhitektuur ning arendati seda edasi, sama tehti ka juba olemasolevate hoonete ümberehitamisel. Ainult Washingtoni Harta julgustab kaasaegsete elementide lisamist, kui need rikastavad ajaloolist keskkonda ja on sellega harmoonias. Need vastuolud kajastavad mitmeid katseid ühildada ajalooliselt väärtusliku säilitamise filosoofiat ja kaasaegset arhitektuuri haridust ja praktikat. (Rodwell, 2007, lk 10)

2000-ndete alguses nomineeriti mitmed maailmapärandi objektid ohustatud maailmapärandi nimekirja, kuna kardeti, et nad kaotavad piirkonda planeeritavate kaasaegsete ehitiste tõttu oma väärtuse ja iseloomuliku miljöö, kuna olemasolevad dokumendid ei olnud suutnud selgeid juhiseid ajaloolise konteksti säilitamiseks anda. Küsimust arutati põhjalikult 2005. aasta samateemalisel Viini konverentsil ning tulemuseks oli Viini Memorandum, mis pakub välja integreeritud lähenemisviisi kaasaegsele arendustegevusele ajaloolise väärtusega keskkonnas. (Macdonald, 2011) (Vienna Memorandum on World Heritage and Contemporary Architecture, 2005)

Viini Memorandum sõnastab selgemalt ajaloolise väärtusega keskkonna mõiste ning tööb välja seal olevad erinevad detailid ja elemendid (vt. täpsemalt käesoleva töö lk 17). Dokumendis nenditakse, et muutused on linnaruumi arengu traditsiooniline osa ning uute lisanduste ja sekkumiste ülesanne on lisada väärtust ja kultuuri ning mitte kahjustada olemasolevat miljööd. Propageeriti ideed - lõppeesmärk on kultuurilis-ajaloolise konteksti suhtes tundlik kõrge kvaliteediga disain ja selle elluviimine, et kvaliteetsete sekkumiste kaudu oleks arhitektuuri- ja kultuuripärand kestlik. (World Heritage Committee, 2005)

Viini Memorandum rõhutab, et ajaloolise arhitektuuri koopiad, mis ajaloolist hoonet matkivad või proovivad jätta muljet hoone ajaloolisusest, peaks täielikult vältima, kuna selline arhitektuur eitab juba oma olemasolult nii autentse ajaloolise kui ka autentse kaasaegse arhitektuuri olemasolu. Üks ajalooline vaatenurk ei tohiks teisi maha suruda, kuna ajalugu peab jääma selgelt loetavaks. Samal ajal lõppeesmärk peab olema kultuuri ja hea arhitektuuri jätkumine läbi kvaliteetsete lisanduste ja laienduste. (World Heritage Committee, 2005)

"Üldpõhimõttena peavad proportsioon ja kujundus sobima konkreetse ajaloolise mustri ja arhitektuuri tüübiga, samasl kui kaitset väärivate hoonete tuumiku ("fassaadism"*) eemaldamine ei kujuta endast sobivat vahendit struktuuriliseks sekkumiseks." (World Heritage Committee, 2005). Sellest soovitusest tulenevalt on asjakohane eeldada, et "fassadism" on rekonstrueerimist vajavate ajalooliste hoonete puhul eelistatuim valik. Teisisõnu - oluline on ajaloolise autentsuse säilitamine, kuid seda pigem välisel vaatlusel ja tajutava kogemusena, kui ajaloolist hoonet ei ole mingil põhjusel võimalik või mõtekas proteesida, remontida või rekonstrueerida, siis pigem jätta alles ajaloolise hoone fassaad ja selle sisu ehitada uus, kui ehitada täismahus uus hoone, mis siiski järgiks sobilikku proportsiooni ja kujundust.

"UNESCO nõuended ajaloolisele linnaruumile" on kõige värskem katse luua ühtne rahvusvaheline dokument, mis annab selged juhiseid ajaloolises kontekstis projekteerimiseks.

Dokument on väga teadlik ja tunnistab konstantset vastasseisu ajaloolise keskkonna konserveerimise ja kiirelt areneva linnaruumi vajaduste vahel ning väidab, et kuna inimkonna arenguks ja igapäevaseks urbanistlikuks elurütmiks on vajalik efektiivne linnaplaneerimine ja vahendite jätkusuutlik kasutus, siis konservatsiooni valdkonnas oluline leida strateegia, kuidas tasakaalustada linnakasvu ja jätkusuutliku elukvaliteeti. Samuti öeldakse, et vastavalt valdkonnas toimunud muutustele ja ajaloolise väärtuse mõiste laienemisele peaks olemasolevaid säilitamise ja kaitsmise sätteid ja meetodeid kohandama ning töötama välja uued, sobilikumad töövõtted, kuna suures pildis on lõppeesmärk üleüldine jätkusuutlik areng ning avalikke ja mitteavalikke elukeskkonna kvaliteeti hoidvaid ja parandavaid püüdeid peaks toetama. (UNESCO, 2011) Sellest võib teha järelduse, et dokumendi eesmärgiks on olla pigem suunanäitaja edasistele arengutele, mitte projekteerimise reeglite kogu ajaloolises kontekstis.

* fassaadism - Arhitektuuriline fassadism on arhitektuuripraktika, mille eesmärk on säilitada hoone fassaad (või nägu), samal ajal selle taha uut hoonet ehitades. See meetod on kompromiss täieliku rekonstrueerimise ja hoone renoveerimise vahel. Fassadismi tehnikat kasutatakse tihti hoone adaptiivse taaskasutuse puhul. (How Architectural Façadism Keeps the Old New)

1.7 UUE HOONE PROJEKTEERIMINE AJALOOLISSE JA MILJÖÖVÄÄRTUSEGA LINNARUUMI

Peamiseks konfliktiks ajaloolise ja miljööväärtusega keskkonas on sinna uute hoonete ja laienduse projekteerimine ja ehitamine. Praktikas vastanduvad peamiselt maaomanike ehk tellijate ja kohalike omavalitsuse spetsialistide ehk menetlejate soovid, arvamused ja visioon. Kuigi arhitekt pannakse selles situatsioonis enamasti vahendaja ja lepitaja rolli, peab arhitekti peamine fookus olema olemasoleval keskkonnal ja uue hoone või laienduse sisul.

Kriitiline küsimus, millega võimuesindajad ja ajaloolise konservatsiooni valdkond silmitsi seisavad, on muutuste kohandamine arhitektuuripärandile ja uute kihtide lisamine ajaloolisesse linnakeskkonda viisil, mis tunnistab, tõlgendab ja toetab nende pärandväärtusi. Hoogne arutelu kaasaegsete arhitektuuriteoste sobivuse üle ajaloolistesse linnapiirkondadesse on arhitektuurikogukonna sektoreid polariseerinud, ajaloolise konservatsiooni valdkond vastandub planeerijate ja arendajatega. Ajaloolise säilitamise eest seisjad on kui arengu vastased, kes takistavad uue arhitektide põlvkonna loovust ja nende õigust kaasaegsele arhitektuurilisele väljendusele. (Macdonald, 2011)

Muutused on aga vältimatud - hooned, tänavamaastikud ja linnapiirkonnad arenevad ja muutuvad vastavalt nende elanike vajadustele. Seetõttu on oluline kindlaks määrata kaasaegse arhitektuuri roll selles muutuses viisil, mis säilitab ja tähistab ajaloolise keskkonna eripära ja kvaliteeti, mida kogukonnad on oluliseks tunnistanud ja soovivad säilitada tulevastele põlvedele. (Macdonald, 2011)

Ajaloolistel aladel on tavaliselt mitmesuguseid erinevaid pärandväärtusi, nagu sotsiaalsed, ajaloolised ja arhitektuursed. Sageli on neil ka esteetiline tähtsus; seetõttu on ajaloolises piirkonnas uute sekkumiste kavandamise kõrge kvaliteet äärmiselt oluline. Üks peamisi väljakutseid selles arutelus kaasaegse arhitektuuri rolli üle ajaloolises kontekstis on see, et disaini ja arhitektuuri kvaliteeti saab vaadelda subjektiivsena. Uue arengu või sekkumise mõju hindamist ajaloolisele keskkonnale on samuti süüdistatud subjektiivsuses. (Macdonald, 2011)

Selle kohta, mis on ajaloolises kontekstis sobilik uus areng või lisandus, on erinevaid arvamusi. Mõned autorid väidavad, et uued sekkumised ajaloolise linnakeskkonna tekstuuri peaksid toimuma vanas stiilis. Modernismi tulekuga muutis suuremahuline rekonstrueerimine kahekümnendal sajandil paljude linnade nägu. Viimasel ajal on mõned arhitektid kaasaaegsetele sekkumistele reageerides otsustanud, et jätkavad hoonete kujundamist ajaloolisemas stiilis, kasutades sellegipoolest kaasaegseid materjale ja tehnoloogiaid. Teised jälestavad historitsismi ja väidavad, et iga põlvkond peaks esindama oma aega. Uued kihid peaksid esindama iga põlvkonna ideid, tehnoloogiat, materjale ja arhitektuurikeelt. Nende jaoks on arhitektuuristiili jäljendamine lubamatu. (Macdonald, 2011)

Ajalooline keskkond suudab kohanduda tegelikult hulgaliselt erinevate tõlgenduste ja väljendustega. Traditsiooniline lisandus on sama aktuaalne kui kaasaegne. Kriitiliselt oluline on ajaloolise ja uue omavaheline suhe, mitte uue lisanduse arhitektuurikeel iseenesest. Ajaloolises keskkonnas uue ehitise projekteerimisel on aspektid nagu mahtude suhe, vorm, asukoht, materjalid, värv, tekstuur ja detailid kõige tähtsamad. Nende kriteeriumite järgi hinnatakse ka uue lisanduse mõju ajaloolisele keskkonnale ja miljööle. (Macdonald, 2011)

> Ajaloolise keskkonna kaitsmise olemus seisneb tasakaalus ajaloolise linnaruumi omanäolise karakteri, kvaliteedi ja olulisuse säilitamise ning jätkusuutliku ja tulevikku suunatud arengu soodustamise vahel. Paratamatult on igal otsusel ja tagajärjel oma aeg. Säilitamise ja kaitsmise ülesanne on tagada, et tänased otsused ja tegevused ei kahjustaks keskkonda pöördumatult. Edukad arhitektid tunnistavad, et ajaloolises kontekstis töötamine ei ole piirang vaid privileeg - kus tervik on suurem kui projekteeritavate osade summa ja kus kaasaegsel hoonel on võimalus olla ajaloolise keskkonna uueks rikastavaks kihiks ning mängida oma rolli arhitektuuripärandi loomisel. (Macdonald, 2011)

"Piirangute seadmine on vajalik kultuuriväärtusliku pärandi säilitamiseks ja arengu võimaluste määramiseks, samuti alade kõrgekvaliteedilise elukeskkonna tagamiseks. Piirangud ei tohi siiski ehitustegevust takistada, vaid peavad aitama säilitada mitmekesist ja paljutähendustlikku linnaruumi." (Preem, 2008)

Ajaloolise keskkonna säilitamise põhimõtted võivad sageli viia kõrgema kvaliteediga loominguni. Mitmed arhitektid, kes on esialgu olnud pettunud ja frustreeritud ajaloolise konservatsiooni praktiku (nt muinsuskaitse, miljööala peaspetsialist vms) näilise sekkumise pärast, nõustuvad lõpuks sellega, et lõpptulemus on parem tänu rangele ja peenelt läbi viidud protsessile. Paraku aga kõik praktikud ei oma piisavaid teadmisi, et protsessi selle parima võimaliku tulemuseni viia. (Macdonald, 2011)

Seetõttu on kohaliku omavalitsuse esindajatel, kes vastutavad ajaloolise säilimise eest, roll olla uue sekkumise suhtes küll kriitiline ja nõudlik, mitte arengut põhimõtteliselt keelata. Tähtis on näha terviklikku pilti.

Parimate väärtuslikus ajaloolises kontekstis projekteeritud uusehitiste alus on ümbritseva keskkonna ja selle konteksti mõistmine ja sellele intelligentse vastuse loomine. Konteksti ja koha tähtsuse mõistmine on esmatähtis. Iga projekt, keskkond, asukoht ja selle ajalugu on unikaalne ning sellele lähenemine tuleb iga juhtumi puhul iga kord uuesti läbi mõelda. Universaalseid vastuseid ei ole olemas. (Macdonald, 2011)

Edukaks ajaloolise ja kaasaegse arhitektuuri integratsiooniks on vaja põhjalikku koha analüüsi nii ruumiliselt kui ajalooliselt, et mõista asukoha ajaloolist ja arhitektuurset väärtust (Lowe, 2014) (World Heritage Committee, 2005). Oluline on mõista, mitte ainult eraldiseisvate hoonete ajalugu, kultuuri ja arhitektuurikeelt vaid koha arhitektuuri kui tervikut. Üksikut uut hoonet projekteerides peab arvestama selle ümber oleva linnamaastiku tüpoloogia ja morfoloogiaga (World Heritage Committee, 2005). Tähtis on ka projekteeritava uue hoone või täienduse pikaajalise mõju ja jätkusuutlikkuse uurimine, et kaitsta väljakujunenud ajaloolist tekstuuri, hooneid ja konteksti (ibid).

Uut hoonet projekteerides on lähtepunktis vaja ära tunda, kas praegused ja eelnevad põlvkonnad on keskkonda pidanud piisavalt oluliseks, et seda säilitada ja kaitsta ning sellele kohaldada kehtivaid seadusi, määrusi ja poliitikat, mis tagavad selle säilimise ja muutuste juhtimise viisil, mis tagab selle olemuse ja olulisuse kestvuse (Macdonald, 2011).

Viini Memorandum ütleb, et projekteerimisprotsessi eeldusteks peab olema eetikanormidest kinnipidamine, tundlikkus kultuurilise ja ajaloolise konteksti suhtes ning kõrge kvaliteediga disaini ja teostuse nõudmine. Kvaliteetne arhitektuur ajaloolises piirkonnas arvestab olemasoleva mõõtkavaga, eriti hoone mahtude ja kõrgusega. Igasuguse uue arenduse puhul on oluline, et otsesed mõjud olemasolevatele ajaloolistele hoonetele, elementidele või asukohtadele, sealhulgas arheoloogilistele paikadele, oleks minimaalsed. Ajaloolises linnamaastikus uute hoonete ja olemasolevale laienduste projekteerimiseks vajalike otsuste tegemine nõuab hoolikat kaalumist, kultuuriliselt ja ajalooliselt tundlikku lähenemisviisi, sidusrühmadega konsulteerimist ja ekspertteadmisi. Selline protsess võimaldab üksikjuhtumite korral adekvaatselt ja nõuetekohaselt tegutseda, uurides vana ja uue ruumilist konteksti, austades samas ajaloolist olemust, hoonete ehtsust ja terviklikkust. (World Heritage Committee, 2005)

Ajaloolisesse keskkonda uue hoone projekteerimiseks on peamiseks väljakutseks vastata üheltpoolt dünaamilisele arengule, et võimaldada sotsiaal-majanduslikke muutusi ja kasvu, teiseltpool respekteerida päritud linnapilti. Lisaks sellele on oluline arvestada inimeste emotsionaalsete sidemetega ajaloolise piirkonnaga ja nende kohatajuga. (World Heritage Committee, 2005)

Projekteerimisel peaks üks peamisi eesmärke olema parandada selle keskkonna elu- ja töökvaliteeti ning luua sinna uusi funktsioone ning kasutusi, ilma varasemaid ajalooliselt olulisi funktsioone ohustamata, sealhulgas ajaloolise keskkonna kaasaegne arendamine, mis põhineb selle väärtuste nõuetekohasel inventeerimisel ja hindamisel, ning lisaks sellele ka kvaliteetsete kultuuriliste väljendusvormide lisamine (World Heritage Committee, 2005). Projekteerijate ja arhitektide kohustus on tagada, et nende töö rikastaks olemasolevat keskkonda, mitte ei lõhuks seda (Macdonald, 2011).

Kuna täna ehitatud uued hooned on homme juba arhitektuuripärand, on äärmiselt oluline, et kaasaegne arhitektuur oleks kõrge kvaliteediga ja selle saavutamiseks tuleks kasutusele võtta kõik võimalikud meetmed. (Council of Europe, 1975)

Vajadus ajaloolisesse keskkonda uut hoonet projekteerida on üha enam kasvav “paratamatus”. Tegemist ei ole kindlasti lihtsa ülesandega, on paljugi, mida peab silmas pidama. Ajaloolise autentsuse hoidmine, arhitekuuripärandi säilitamine, miljöö kaitsmine ja loomine on peamised prioriteedid, mis kehtestavad raamid uue hoone projekteerimiseks. Teisalt peab uue hoone arhitektuur olema veenev ja kvaliteetne ning andma keskkonnale lisaväärtust. Eduka tulemuseni jõudmiseks on vaja põhjalikku analüüsi ja eeltööd, mis on viidud läbi tähelepanelikult ja läbimõeldult.

Käesoleva töö teises peatükis toob autor välja “Soovitused ajaloolisse ja miljööväärtuslikku linnaruumi projekteerimiseks” toetudes uuritud allikatele, tehtud analüüsile ja juhtumipõhistele uuringutele. Samuti pannakse kokku ajaloolisse konteksti projekteerimisele eelneva protsessi skeem, et tuua välja kui mitmetahuline peab olema eeltöö ajaloolisesse konteksti projekteerides.

2.1 TAUST

Õige lähenemisviis ei hõlma endas mitte ainult projekteerimisosa, vaid kõike, alates asukohta puudutavatest uurimistest kuni lõpptulemuse mõju analüüsini. Parima lähenemisviisi leidmiseks on vajalik uue hoone seostamine ümbrusega selle iseloomu teadliku hindamise kaudu ja kavandatu konteksti iga detaili analüüsimine. Üks arhitektuuriline lähenemisviis ei ole tõenäolisemalt töökindlam kui teine. Vastupidi - niipea, kui üritatakse rakendada mõnda lihtsat "valemit", siis projekt tõenäoliselt ebaõnnestub, hoolimata sellest kas valemi põhimõte on "sisse sulanduda" või "uue vastandamine vanaga". Eduka tulemuse saavutamiseks on vaja kõikide osapoolte vahelist koostööd, vastastikust austust ja ühistu pühendumist projekti visioonile. (Golding, 2001)

Soovitused ajaloolises kontekstis projekteerimiseks ei taha piirata arhitekti loomingut vaid seda suunata ja aidata tähelepanu fokuseerida olulistele omadustele. Põhimõtteid peaks rakendama hoolimata kavandatu mastaabist või selle arhitektuurilahendusest, hoolimata sellest kas see on võimalikult vaoshoitud või julgelt kaasaegne. Arhitekti ülesanne on arvestada kõigi printsiipidega või vähemalt kaaluda nende olulisust kontekstis. Ainuüksi ühe aspektiga tegelemine ei taga edukat lahendust. (New Design in Historic Settings, 2010)

Toetudes eelpool olevale analüüsile on uuritud allikates käsitletud mõisted ja põhimõtted koondatud, analüüsitud ja seejärel organiseeritud. Neile põhimõtetele ja mõistetele ning autori enda teadmistele ja praktikale tuginedes on koostatud soovitused ajaloolisse ja miljööväärtuslikku linnaruumi projekteerimiseks universaalse protsessi skeemi kujul. Protsessi skeem on lahti kirjutatud märksõnade, seletavate kirjelduste ja suunavate küsimustega. Protsess on jaotatud kuueks peamiseks etapiks, mis algavad olemasoleva analüüsist ning lõpevad uue hoone projekteerimisetappiga, kuid olenevalt olukorrast tuleks kõiki etappe käsitleda mingis osas ka samaaegselt. Näiteks oleneb vaadete ja valguse analüüsi fookus võimalikest planeeritavatest lahendustest ja vastupidi.

Protsessi skeemi eesmärk on olla universaalseks juhiseks ükskõik, millesesse ajaloolisse ja/või miljööväärtuslikku keskkonda projekteerimisel, hoolimata selle skaalast, projekteeritava mahust või muudest aspektidest. Protsessi skeemi julgustab iga olukorda ja asukohta vaatama võimalikult objektiivselt, samal ajal selle subjektiivseid väärtusi mõistes ja hinnates ning soovitab igasse ettekirjutatud nõudmisse, olgu see siis lähteülesandes või arhitektuurilistes piirangutes, suhtuda kriitiliselt ja analüüsivalt.

Joonis 2 - ajaloolisse ja miljööväärtuslikku linnaruumi projekteerimise protsessi skeem

2.2 OLEMASOLEVA ANALÜÜS

2.2.1 KOHA ANALÜÜS

RAJAD

Oluline on mõista, kus asuvad liikumistrajektoorid - autodele, ühistranspordile, jalgratastele ja jalakäijatele.

Otsitakse vastuseid küsimustele nagu: Millised on olulised rajad, millised teisejärgulised? Kas tähtis on rada iseenesest või on see vaid tee punktist A punkti B, ning see on nö "liigutatav"? Kas radade kasutus sõltub aastaaegadest? Kas teekatetel või kalletel on oluline roll? (Lynch, 1960)

PIIRID

Uus lisandus peaks kaaluma ebaloomulike või ajalooliselt mitte autentsete piiride ületamist. Liiga tugevatel piiridel võib olla ka tõrjuv mõju, sellisel juhul peab neid nö varjama või peitma.

Otsitakse vastuseid küsimustele nagu: Millised on peamised piirid? Kas mõni rada mõjub piirina? Kas lisaks füüsilistele piiridele on piirkonnas ka emotsionaalseid piirdeid? (Lynch, 1960)

SÕLMPUNKTID

Uue hoone projekteerimisel peaks kaaluma tähtsate sõlmpunktide säilitamist, kui see ei ole põhjendatud või muul põhjusel sobimatu, siis peab selle hoolikalt asendama.

Otsitakse vastuseid küsimustele nagu: Millised on olulised sõlmpunktid? MIllised on olulised kohtumispaigad? Kus tehakse otsuseid edasise liikumise osas? (Lynch, 1960)

MAAMÄRGID

Lisaks looduslikele maamärkidele võivad kunstlike maamärkide hulka kuuluda ka olulised ajaloolised elemendid või hooned. Asukohta võivad mõjutada ka mitte selle alas vaid tajutavas kauguses olevad maamärgid ja tõmbekeskused.

Otsitakse vastuseid küsimustele nagu: Kas piirkonnas on olulisi maamärke? Milline on nende seisukord? (Lynch, 1960)

PIIRKONNAD/ALAD/KVARTALID

Kui projekti asukoht katab laiemat ala on vajalik analüüsida ka piirkondade iseloomu ja eripärasid.

Otsitakse vastuseid küsimustele nagu: Kas tajutavad piirkonnad kattuvad ametlike tsoonidega? Kuidas erinevad piirkonnad omavahel? (Lynch, 1960)

VAATED

Uus lisandus peaks kaaluma, kuidas rikastada või kaitsta olemasolevaid vaateid. Mõnel juhul võib uus lisandus luua uusi vaateid või taastada vanu vaateid, mis on olnud kadunud või rikutud, või luua uusi uut ja vana ühendavaid kompositsioone, mis lisavad linnapildile tekstuuri ja mitmekesisust. (New Design in Historic Settings, 2010)

Otsitakse vastuseid küsimustele nagu: Millised on vaated alale? Millised on vaated alalt? Kas ala läbivad olulised vaated, mida peab säilitama? Kas alal on potentsiaali luua uusi vaateid?

VALGUS JA VARJUD

Uue hoone projekteerimisel on läbimõeldud valguskasutusel väga suur tähtsus nii arhitektuuri kui ka sisekliima osas. Samuti on väga oluline jälgida, et ei kahjustatakse valgustingimusi olemasolevates hoonetes.

Otsitakse vastuseid küsimustele nagu: Millised on asukoha valgustingimused? Kas see on avatud ilmakaarde, millega püütakse hommiku-/päeva-/õhtuvalgust? Kui valgust on vähe, kuidas seda püüda? Kas varjud on probleem või peaks varjestamine olema eesmärk?

2.2.2 LINNARUUMI ANALÜÜS

“Piirkonna urbanistlik rütm ja tihedus, “katuse maastik”- katuste kõrgused ja kalded, peamised visaalsed elemendid, ehitusjoon ja hoonestuse tüübid on lahutamatud osad ajaloolise linnapildi identideedist.” Need omadused peaksid eeskujuks ja uute arenduste projekteerimisel. (World Heritage Committee, 2005)

MAASTIK

Põhjalik arusaam projekti ala topograafiast on määrava tähtsusega, et luua arhitektuuri, mis vastab olemasolevale olukorrale. Maastik ei hõlma ainult piirkonna looduslikke jooni, vaid ka inimeste lisanduste ja sekkumiste tulemusi. (New Design in Historic Settings, 2010)

Otsitakse vastuseid küsimustele nagu: Milline on piirkonna maastik? Kas on olulised kõrguse muutused? Kas on muid märkimisväärseid maastiku eripärasid (nt paljanduv kalju vms)?

LINNASTRUKTUUR

Uus lisandus peaks püüdma mõista, teadvustada ja anda positiivne panus olemasolevasse linnaruumi struktuuri. Kõige tähtsamad on linnastuktuuri elementide - hoonete, kvartalite ja tänavate, omavahelised suhted. Uus lisandus peab reageerima linnaruumi struktuurile, mitte siduma end üksiku olemasoleva hoonega. Siinkohal tuleb aga arvestada, et linnaruum on ajas muutunud ning arvestades olemasolevate hoonete ajaloolist konteksti, siis peab kaaluma ka ajaloolise mitte olemasoleva linnaruumi struktuuri jälgimist. Uus lisandus peaks samuti arvestama linnaruumi tekstuuri, rütmi ja joonestusega - tänavate ja ruumide mustriga. (New Design in Historic Settings, 2010)

Otsitakse vastuseid küsimustele nagu: Millise mustri loovad ehitusjooned, millise teed ja tänavad? Kas struktuur on ühtlane või varieeruv?

TIHEDUS

Uus hoone peaks pakkuma keskkonnale seda, mida see kõige enam vajab olgu see siis rohkem struktureeritud linnaruum, kontrastne fookus selles või olemasoleva struktuuri hõrendamine.

Uut hoonet projekteerides on oluline olemasolevate ajalooliste hoonete ruumilist asetust respekteerida, eriti arvestada nende omavaheliste mahuliste suhetega ja tihedusega. (ICOMOS, 1987)

Otsitakse vastuseid küsimustele nagu: Milline on piirkonna tihedus? Kas see vajaks tihendamist või hõrendamist? Kas tihedus on varieeruv?

MITMEKESISUS JA ERIPÄRAD

Uus hoone peab arvestama keskkonna olemasoleva karakteriga ning ei tohi seda ohustada ega muuta.

Otsitakse vastuseid küsimustele nagu: Millised on piirkonna eripärad? Kas piirkond mõjub pigem ühtsena või on näha eklektilisust?

HOONETE MÕÕTKAVA: MAHT JA KÕRGUS

Uus lisandus peaks arvestama ümbritseva mõõtkava, maht, hierarhiat ja massiivsust. Mõõtkava ja mahtu tajutakse inimese kõrguse, tänava laiuse või vaba ruumi suuruse suhtes. Samuti arvestatakse lähedal asuvate hoonete, maamärkide ja strateegiliste vaadete mõju. Teisiti sõnastades - kõik on suhteline - 6-korruseline hoone mõjub kõrgena 2-korruseliste hoonete keskel, kuid kui ümbritsevateks on 10-korruselised hooned, siis hoone perspektiiv ja mõju keskkonnale muutub vastavalt. (New Design in Historic Settings, 2010)

Uue hoone tajutavat massiivsust saab väga kergelt manipuleerida vormi, katusemaastiku ja fassaadi materjalidega ning muude taoliste elementidega vastavalt sellele kuidas soovitakse hoone visuaalset mahtu muuta.

Otsitakse vastuseid küsimustele nagu: Milline on hoonete mõõtkava, maht ja kõrgus? Kas need on pigem sarnased või erinevad? Kas on näha ühiseid jooni või mediaani? Kuidas on mõõtkava tajutud?

HOONETE VORM JA KATUSEMAASIK

Uus hoone peab olema tähelepanelik olemasolevate hoonete vormide ja katusemaastiku suhtes. Vorm ja katusemaastik on määravateks omadusteks uue hoone ajaloolisesse keskkonda sobitamisel.

Otsitakse vastuseid küsimustele nagu: Kas hoonete vormid on sarnased? Kas need on pigem lihtsad ja geomeetrilised või keerukad? Millised on erinevad katusetüübid piirkonnas? Kui suurt rolli märgib katusemaastik tajutava kõrguses?

MATERJALID, TEKSTUURID JA DETAILID

Materjalid, tekstuurid ja arhitektuursed detailid on äärmiselt võimsad tagamaks hoone harmooniliset sobuvust keskkonda. Teisalt kuna valikuid ja kombinatsioone on lõpmatu arv võib olla raske leida parimat või õigeimat. Levinud kombinatsioonid on traditsioonilisemas võtmes vorm ja kaasaegsed materjalid versus kaasaegne vorm ja traditsioonilised materjalid. Kõige olulisem on, et materjalid ja nende kasutamine oleks kvaliteetne ja läbimõeldud. (New Design in Historic Settings, 2010)

Otsitakse vastuseid küsimustele nagu: Mis materjale ja tekstuure on keskkonnas kasutatud? Kas need on traditsioonilised? Kas keskkonnas on silmapaistvaid detaile?

FUNKTSIOONID JA MAAKASUTUS

Funktsioonide ja maakasutuse järgi saab hinnata, kui palju, mis eesmärgil ja millised inimesed piirkonda kasutavad.

Otsitakse vastuseid küsimustele nagu: Milline on piirkonna maakasutus? Millised funktsioonid esinevad piirkonnas?

2.2.3 KESKKONNA AJALOOLINE ANALÜÜS

Ajaloo kihid ja nendega seotud areng genereerivad keskkonnas teatud mustreid. Arusaam koha ajaloolisest arengust on oluline, et otsustada kas keskkond vajab parendamist või tuleks kadnunud elemendid taastada. Uus lisandus peaks arvestama ja vastama koha ajaloolisele taustale ning sobima selle ajaloolisesse narratiivi. Ajalooliste kaartide analüüs koos arhiivimaterjalide ja avaldatud allikatega on väga kasulikud analüütilised tööriistad koha ajaloolise arengu mõistmiseks. (New Design in Historic Settings, 2010)

AJALOOLINE KONTEKST

Ajaloolise konteksti mõistmiseks on vajalik uurida asukoha ajalugu.

Otsitakse vastuseid küsimustele nagu: Millal on keskkond loodud ja miks? Millised arhitektuursed stiilid on esindatud? Kas keskkond on seotud mingi konkreetse hoone või tegevusega seal piirkonnas? Millised on kõige ajaloolised omadused on keskkonnale kõige iseloomulikumad?

ÜMBRITSEVATE HOONETE AJALUGU JA TÄHTSUS

Otsitakse vastuseid küsimustele nagu: Mis ajastu hooned on keskkonnas esindatud? Kas keskkonnas on silmapaistvaid arhitektuuripärandeid? Kui palju on keskkonnas kaasaegseid hooneid?

AJALOOLISED FUNKTSIOONID JA KASUTUSVIISID

Otsitakse vastuseid küsimustele nagu: Millised funktsioonid on keskkonnas ajalooliselt olnud? Kas need on kaasaegses kontekstis elaniku jaoks pigem meeldivad või mitte? Kui neid enam seal ei ole, kas oleks vajalik või kasulik nende tagasi toomine?

OLULISED AJALOOLISED ELEMENDID

Otsitakse vastuseid küsimustele nagu: Kas keskkonnas on muid ajalooliselt olulisi elemente? Kas haljastus, linnaruumi elemendid või teed on ajaloolise tähendusega?

2.2.4 PLANEERINGUTE ANALÜÜS

ASUKOHTA PUUDUTAV ÜLD- VÕI DETAILPLANEERING VÕI MUU SELLE SARNANE DOKUMENT

Vastavalt asukoha mastaabile ja kontekstile on vajalik analüüsida seda puudutavat üld-, teema- või detailplaneeringut.

Otsitakse vastuseid küsimustele nagu:

- Milline on kohaliku omavalitsuse suhtumine piirkonda?
- Kas asukohta puudutavad piirangud?
- Kas piirkonnale on soovitusi või ettekirjutusi? Millised need on?

ASUKOHTA PUUDUTAVAD TULEVIKU PLAANID JA STSENAARIUMID

Otsitakse vastuseid küsimustele nagu Kas asukohta puudutav mõni tulevikus planeeritav arendus? Kas see muudab asukohta linnaehituslikult või kasutuselt?

2.3 LÄHTEÜLESANNE

2.3.1 FUNKTSIOON JA TAUST

On oluline, et tekiks selge arusaam lähteülesande funktsioonist, selle kontekstist ja taustast.

Otsitakse vastuseid küsimustele nagu: Mis on projekteeritava hoone funktsioon? Kas funktsioone on mitu? Milline on neist primaarne? Kas funktsioone saab hierarhiliselt järjestada? Kui palju, kui lähedal on teised samasuguse funktsiooniga hooned? Kas funktsioon on piirkonnas ainulaadne või levinud? Miks selline funktsioon selisesse kohta? Kas samale hoonele on olnud ka alternatiivseid asukohti?

2.3.2 ARHITEKTUURSED NÕUDED

Esitatud võivad olla arhitektuursed nõuded alates kõrgusest, ehitusalusest pinnast kuni materjalide kasutuseni. Analüüsida antud nõudeid, et saada aru, kas need on põhjendatud ja piirkonnale sobilikud. Kui nõuded takistavad ajaloolisesse keskkonda parima lahenduse leidmist, siis proovida parim lahendus leida ilma nõuded järgimata. Eduka lahenduseni jõudes kaaluda lähteülesande seadjaga arhitektuursete nõuete osas läbirääkimisi.

2.3.3 RUUMIPROGRAMM

Kriitiliselt analüüsida etteantud ruumiprogramm või põhjalikult läbimõeldes panna see iseseisvalt kokku. Ruumiprogramm organiseerida vastavalt valguse vajadusele, ühendustele, sisse- ja ligipääsudele, ruumi tüübile (avalik, pool-avalik, privaatne) ja muule, mis hoone on funktsiooniga seotud.

2.3.4 MUUD NÕUDED JA TINGIMUSED

Esitatud võivad olla tehnoloogilised, tehnilised, ohutus, energiasäästlikud või muud taolised nõuded või tingimused. Samuti võivad asukoha kohta kehtida väga ranged arhitektuurilised piirangud. Sellisel juhul ei tohiks neid pimesi lihtsalt jälgida vaid vajalik on mõista nende sisu ja eesmärki. Uurida erinevaid lahendusvõimalusi ja alternatiive, mitte olla piiratud kõige levinuma, odavama või muut moodi mugavama lahendusega. Parim võimalik lahendus leida kaaludes kõiki aspekte ning arvestades erinevate osapoolte soovidega.

2.4 EESMÄRKIDE SÕNASTAMINE

2.4.1 PEAMISED PROBLEEMID

Sõnastada peamised asukohast, lähteülesandest, ajaloolisest keskkonnast või muust taolisest tulenevad probleemid. Organiseerida probleemid oma suuruse, tõsisuse järgi. Olulist rolli mängib ka probleemse koha kaugus projekteeritava hoone asukohast. Mõtestada lahti probleemide sisu (miks, kui kaua on see probleem?), analüüsida, kui “lahendatav” see on, kas tegemist on paratamatu aspektiga, millelt eelkõige tähelepanu eemale juhtida või on probleemile reaalselt saavutatavaid lahendusi.

Analüüsida ka potentsiaalsed probleemid, mis võivad tekkida uue hoone projekteerimisel - peamised väljakutsed, mis vajavad lahendamist.

Probleemide hulka võib arvata ka teadmatud ja tundmatud faktorid - näiteks läheduses olev tühi ehitusplats, millele ei ole veel planeeringut või projekti tehtud.

2.4.2 PEAMISED EESMÄRGID

Toetudes peamistele probleemidele, sõnastada eesmärgid, mis lahendaksid neid probleeme või suundaksid tähelepanu neilt kõrvale. Sõnastada peamised eesmärgid, mis tahatakse asukohas säilitada või muuta, mida tahatakse uue hoonega saavutada, milline peaks uus hoone olema, millist rolli keskkonnas mängima, millega tahetakse hoonet siduda ja muud taolised. Eesmärk peab arvestama hoone potentsiaali nii lähitulevikus kui ka pikemas perspektiivis. Eesmärkide sõnastamisel olla ettevaatlik, et mitte lahendusi “lukku panna” - eesmärk sõnastada ainult nö lõpptulemuse või ideena, mitte viisina, kuidas seda saavutatakse. Vastasel juhul võivad protsessi järgmistes etappides olla liiga spetsiifilised eemärgid takistada loova lahenduseni jõudmist.

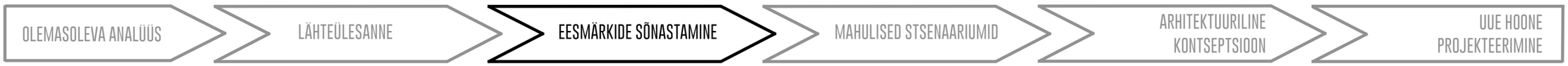

2.5 MAHULISED STSENAARIUMID

2.5.1 MAHULISED STSENAARIUMID

Erinevate lahenduste võrdlemiseks analüüsitakse erinevaid mahulisi stsenaariumeid (võivad olla näiteks mudeli, maketti või *sketch*'i kujul), mis keskenduvad erinevatele projekti peamisete probleemide lahendamisele ja fokuseerivad olulisematele eesmärkidele. Erinevad stsenaariumid võivad tuleneda ka autori kontseptsiooni inspiratsioonist.

2.5.2 STSENAARIUMITE ANALÜÜS

Mahuliste stsenaariumite olemasolul on vajalik stsenaariumeid analüüsida, leida nende tugevad ja nõrgad küljed ning adresseerimata probleemid, proovida leida võimalikke lahendusi endiselt püsivatele probleemidele, kaardistada stsenaariumi arenguvõimalused ja jätkusuutlikus. Erinevaid stsenaariume ja nende analüüse omavahel võrreldes peaks tekkima arhitektil arusaam, milline nendest on kõige parem suund edaspidiseks projekteerimisetapiks.

2.5.3 VAJADUSEL UUTE MAHULISTE STSENAARIUMITE VÄLJA TÖÖTAMINE

Juhul kui stsenaariumite seas häid lahendusi ei paista olevat, tuleb vaadata üle analüüs, probleemid ja prioriteedid, vajadusel minna tagasi algusessse, lisada töögruppi uusi inimesi, rääkida lähteülesande andjaga nõuete ja tingimuste muutmisest ja proovida mõelda laiemalt.

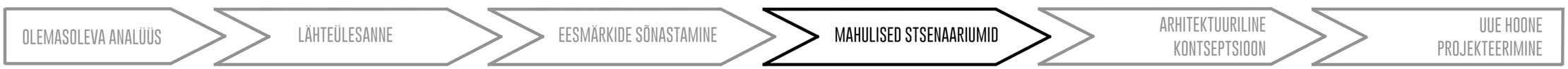

2.6 ARHITEKTUURILINE KONTSEPTSIOON

2.6.1 LÕPLIK MAHULISE STSENAARIUMI VALIK

Mahuliste stsenaariumite analüüsile toetudes valida parim lahendus. See peab lahendama mitut väljakutset, olema respekteeriv ajaloolise keskkonna suhtes ning rikastama olemasolevat linnaruumi. Olles parima stsenaariumi valinud, ei tohi karta seda nö algusest ja uuesti teha, jälgides olemasolevat ideed, kuid proovides leida mahud rahulikumal ja läbimõeldumal viisil, et jõuda kvaliteetse lahenduseni.

2.6.2 PRIORITEEDID PROJEKTEERIMISEL

Sõnastada peamised prioriteedid projekteerimisel lähtudes leitud peamistest probleemidest, eesmärkidest ja lõplikust stsenaariumi valikust, Näiteks: Millised vaated säilitada, milliseid luua? Millistest ehitusjoontest kinni pidada? Mida uus hoone keskkonnale annab? Millised võiksid olla olulised uue hoone omadused? Prioriteedid võivad olla ka seoses autori inspiratsiooni kontseptsiooniga.

2.6.3 ARHITEKTUURILISE KONTSEPTSIOONI LOOMINE

Toetudes projekti prioriteetidele ja lõplikule mahulisele stsenaariumile luua arhitektuuriline kontseptsioon. Mõtestada see lahti nii, et projekt oleks terviklik, selle lahendused oleks loogilised ja projekti eesmärk kajastuks selle arhitektuuris.

2.7 UUE HOONE PROJEKTEERIMINE

Uue hoone projekteerimiseks ajaloolisesse ja miljööväärtuslikku keskkonda on põhialuseks teemakohased teadmised ja olemasolevate juhendmaterjalide tundmine ning oskus kogu infot ja materjali kriitiliselt analüüsida ja hinnata.

2.7.1 KONTROLLKÜSIMUSED

Uut hoonet projekteerides tuleks paralleelselt hoida meeles kõik analüüsi käigus õpitu ning vaadata projekteeritut ka analüüsiva pilguga, näiteks vastates küsimustele nagu:

Kuidas suhestub kavandatav hoone asukohaga?

Kas kõnetab või lahendab hoone asukoha probleeme või piiranguid?

Kas asukoha füüsiliste ja geograafiliste iseärasustega (nt. suured erinevused maapinna kõrgustes) on arvestatud?

Kas juurdepääs on mugav, kas see on olemasolevate teedega hästi ühendatud?

Kas nõutud ruumiprogrammi on võimalik projektalale mahutada elegantselt?

Kuidas kavandatav ettepanek sobitub linnaruumi selle laiemas kontekstis?

Kas austatakse tänavamustrit ja -rütmi?

Kas on kõrguste erinevus planeeritava ja olemasoleva hoonestuse vahel, kui jah, siis kas ja kuidas on see põhjendatud? Kas katusemaastiku lahendus rikastab või kahjustab linnaruumi?

Kuidas on ettepaneku tihedus seotud olemasoleva ja ümbruskaudsete alade tihedusega? Kui neid on erinevusi, kas ja kuidas on need põhjendatud?

Kas hoone mõju lähivaadetele on hinnatud? Kas see on pigem nõrk või ülevoolavalt tugev?

Kas hoone austab olemasolevate hoonete mahtu ja rütmi?

Milliseid materjale on kasutatud? Kuidas need suhestuvad ümberolevate hoonetega?

Kas materjalid on kõrge kvaliteediga? Kas leidub huvitavaid paraleelle või kontraste materjali kasutuses? Kas kasutatud värvid komplimenteerivad üksteist?

Kas hoone arhitektuur on sobiv selle funktsiooniga? Kas see on liiga uhke või liiga tagasihoidlik?

Kuidas hoone arhitektuur end vaatajale esitleb?

Kas fassaadi avasid ja mustreid ühendab tugev kompositsioon?

Kas fassaadi ja materjalide detailid on läbimõeldud ja originaalsed?

Kas kavandatav annab väärtust juurde ka ühiskonna tasandil?

Kas luuakse uus avalik ruum, mida on võimalik regulaarselt kasutada ja millest saadakse positiivset kasu?

Kas on kaalutud hoone mõju linnaruumi vaadetele? Kas sellel on positiivne või negatiivne mõju? Kas see moodustab harmoonilise kompositsiooni olemasolevate hoonete, maastiku ja linnaruumiga?

Kas see koondab fookust, kui jah, kas see pakub midagi paremat, mida vaadata? Kas see tõmbab olulise fookuse ära tähtsamatelt olemasolevatelt hoonetelt?

(Golding, 2001)

Edukas projekt ajaloolises keskkonnas

- seostub hästi oma geograafilisse asukoha, koha ajaloo ja iseloomuga
- sobitub loomulikult olemasolevavasse tänavate ja radade mustrisse
- austab olulisi vaateid
- austab lähedalasuvate hoonete mõõtkava
- kasutab materjale ja ehitusmeetodeid, mis on vähemalt sama kvaliteetsed nagu olemasolevates hoonetes
- loovad uusi vaateid ja kompositsioone, mis rikastavad olemasoleva linnaruumi mitmekesisust ja tekstuuri

(Golding, 2001)

2.7.2 ANALÜÜS TEISEST PERSPEKTIIVIST

Projekteerimisprotsessi käigus on soovitatav ka teha pause ja vaadata projekteeritut teisest perspektiivist - näiteks elaniku, turisti või lapse silmade läbi. See aitab pöörata tähelepanu projekti sellistele aspektidele, mis muidu tähelepanuta võivad jääda ja arhitekt projekteerides näha ei oska.

3.1 JUHTUMIUURINGUTE TEOORIA

Erinevad autorid on loonud erinevaid süsteeme, kuidas hinnata, kas uus hoone on ajaloolisesse keskkonda ja konteksti sobilik, mis on võrdselt sarnased ja erinevad, kerged ja rasked implementeerida. Näiteks proovis Linda Groat luua süsteemi, millega hinnata, kas ajalooline hoone on uude keskkonda sobiv ning töötas välja nimekirja võrreldavatest omadustest, mis ei ole limiteeritud fassaadi kirjeldusega ja süsteemi eesmärgiks on olla hinnangu vaba ja võimalikult erapooletu. Nimekirjas olevad võrreldavad omadused olid näiteks hoone ehitusalune pind, selle joondus, räästa joon ja katuse maht, samuti maja stiil, värvitoonid ja dekoor. (Groat, 1983, lk 59) (Lowe, 2014, lk 77)

Teise näitena võib tuua Ian Bentley, kes pani peamise rõhu vormile ja sellele kuidas see mõjub kasutajatele, nimetades seda "visuaalseks sobivuseks". Ta otsis elemente, mis suudaksid tugevdada omadusi, mida ta urbanistlikus kujunduses enim hindas, nagu loetavus, mitmekesisus ja jõulisus ning sidus oma teooriat ka Kevin Lynchi omaga - "Loetavuse parandamiseks vajame viiteid, mida tõlgendatakse nii, et need seostavad ehitist selle kontekstiga - kas siduda või eraldada hoonet ümbritsevates radadest, sõlmpunktidest, maamärkidest, piiridest või piirkondadest. (Bentley at al 1985, lk 78) (Lowe, 2014, lk 77) (Lynch, 1960)

Üldiselt on sellises teemas juhtumiuuringutele lähenetud vastavalt vajadusele ning on lähtutud sellest, mida soovitakse uurida, analüüsida ja võrrelda. Kuna iga olukord on unikaalne ja uuritava küsimuse kontekst mõnevõrra erinev, siis analüüsitakse juhtumeid teemakohasest perpektiivist ning asjakohases ja vajalikus mahus.

Käesolevas töös ei ole samuti võetud juhtumiuuringute tegemiseks eeskujuks ühtegi konkreetset süsteemi ega autoritööd, vaid näidetena valitud juhtumeid võrreldakse selgete ja ühtselt mõistetavate omaduste abil, mis on kirjeldatud allpool. Omadused on valitud selle järgi, et oleks kaetud kõik erinevad olulised arhitektuuri aspektid ja elemendid. Iga omadus on vastavalt defineeritud ja kirjeldatud. Valitud omadused, suuremas või väiksemas mahus, loogika nende taga ja omaduste grupeerimisstruktuur on erineval kujul sõnastatuna kasutatud ka mõningate teiste autorite süsteemides.

3.2 KRITEERIUMID JA METOODIKA

Uuritavad juhtumid valiti eelkõige järgmiste kriteeriumite alusel:

- Tegemist pidi olema kaasaegse hoone või lisandusega ajaloolises keskkonnas.
- Projekti mõjuala ja ümbritseva keskkonna suuruse ja skaala sarnasus käesoleva magisritöö mahus projekteeritava uue hoone mõjuala ja ümbritseva keskkonna suurusega (Kornhamnstorg väljakuga).
- Näidete omavaheline erinevus hoone olemuse, lahendamisviisi ja ajaloolise keskkonna osas.
- Kaasaegse hoone arhitektuuri kvaliteet.
- Juhtumi konteksti seotus käesoleva töö kontekstiga - asukohaks läänemaailma riik, kus uue hoone projekteerimisel ajaloolisesse keskkonda tekivad sarnased eetilised küsimused nagu käesolevas töös.

Lisanduvaks kriteeriumiks juhtumiuuringu jaoks oli vajaliku ja piisava informatsiooni kättesaadavus.

Analüüs viiakse läbi visuaalsel vaatusel ning avalikele allikatele tuginedes.

Juhtumiuuringute käigus analüüsitakse ajaloolist keskkonda, selle stiililist ja ajaloolist iseloomu, hoonestustihedust ja keskkonna atraktiivsust ning kirjeldatakse keskkonna miljööd. Samuti võrreldakse uue hoone omadusi ajaloolises keskkonnas esinevatega. Järeldusena arutletakse, mis on iga juhtumi puhul õnnestunud, millest eeskuju võtta, millest mitte; millistest põhimõtetest ja juhtmaterjalidest nähtavalt lähtuti ja millised olid tõenäoliselt projekteerides prioriteedid.

VÕRRELDAVAD UUE HOONE OMADUSED	
MAHT	Hoone mahu (või tajutava mahu) võrdlus ümbritsevate hoonete ja linnaruumiga.
VORM	Hoone kuju ja selle liigendatus, selle võrdlus ümbritsevate hoonetega.
KÕRGUS	Hoone kõrgus maapinnast, samuti hoone erinevate osade kõrgeimate punktide omavahelised suhted ja nende võrdlus ümbritseva keskkonna keskmise kõrguse ja oluliste kõrguspunktidega.
EHITUSJOON	Hoone esifassaadi kaugus teiste hoonete frondist, tänava joonest, kinnistu piirist või muust oluliselt tajutavast piirist.
KATUSEMAASTIK	Katuste tüübid, kalded, vormid, materjalikasutus ja muu taoline.
FASSAADI TOONID JA TEKSTUURID	Fassaadi toonid ja hele-tumedus, fassaadi materjalid ja nende tekstuurid.
FASSAADI KOMPOSITSIOON	Akende rütm, erinevate materjalide, tekstuuride ja toonide kasutus; fassaadi elemendite ja dekooride mitmekesisus; erinevate väljaulatuvate, taanduvate mahtude olemasolu fassaadil; avatäidete stiil ja muud arhitektuurselt olulised elemendid.

3.3 JUHTUM 1 / CASE-STUDY 1

HOONE: EDIFICIO MONEO / MURCIA RAEKODA

ASUKOHT: PLAZA DEL CARDENAL BELLUGA, MURCIA, HISPAANIA

ARHITEKT: RAFAEL MONEO

EHITAMISAASTA: 1998

FUNKTSIOON: BÜROOHOONE (RAEKODA/LINNAVALITSUS)

EHITISEALUNE PIND: 382 M2

BRUTOPIND: 2000 M2

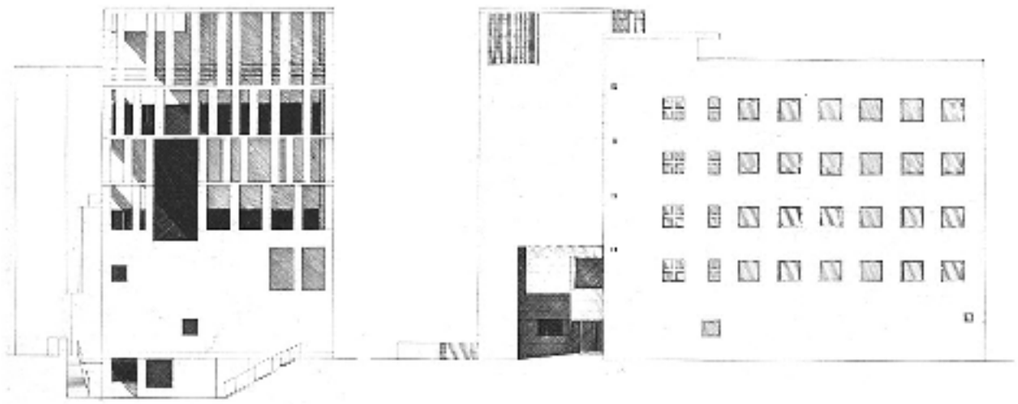

Arhitekti joonis Murcia raekojast

https://www.archiweb.cz/en/b/radnice-v-murcii

Vaade Murcia raekojale idast

https://divisare-res.cloudinary.com/images/c_limit,f_auto,h_2000,q_auto,w_3000/v1463735726/efmkvbwk846r7sgfwxld/rafael-moneo-chen-hao-murcia-town-hall-1991-98.jpg

AJALOOLINE KESKKOND

Murcia on iidne ülikoolilinn Hispaania kaguosas. Murcia asutas 825. aastal pKr Cordoba emiir Abd ar-Rahman II. Raekoda asub linna ajaloolises keskuses, kardinal Belluga väljakul koos 16. sajandist pärit Santa Maria katedraal-kirik ja 1768. aastal ehitatud Palacio Episcopal piiskopilinnusega ehk teise nimega Cardinal Belluga Palace. (City Hall of Murcia) Katedraali peafassaad on barokkstiilis, kuid peauks ehk apostlite uks valmis 1488. aastal on gooti stiilis. Piiskopilinnus on hilise barokki üleminekul rokokoo stiilis. Väljaku põhjapoolses servas on erinevad 20. sajandi algusest pärit elamud, mille 1. korrusel on kohvikud või restoranid. (Murcia, Spain, 1991)

Keskkond on väga mitmekesine - hoone ümbruses on väga palju erinevatest ajastutest, erineva stiiliga hooneid. Varieeruvust on näha pea igas elemendis - mahus, vormis, kõrguses, liigenduses, korruselisuses, fassaadides ja ka teistest arhitektuurilistes aspektides. Hoonete ühine omadus, mis muudab keskkonna terviklikuks on materjalide kasutus - tegemist on kivimajadega, mis on viimistletud beežide tellistega, kohalike liivakiviplaatidega või krohvitud.

Lisaks ümbruskaudsete olemasolevate hoonete arhitektuurile ja ajaloole on konkreetse juhtumi puhul väga suur rolli ka väljakul endal - olulised selle omadused, olemus ja vorm.

Joonis 3 - Murcia raekoja asendiplaan (autori joonis kaardi põhjal)

Vaade Murcia raekojale idast

https://divisare-res.cloudinary.com/images/c_limit,f_auto,h_2000,q_auto,w_3000/v1463735726/thdnyzczgqwwp6l9auz4/rafael-moneo-chen-hao-murcia-town-hall-1991-98.jpg

Vaade Palacio Episcopal piiskopilinnusele Belluga väljaku poolt

https://eardleydesign.com/halls/murcia/

Vaate Santa Maria katedraalile läänest

http://www.bestplacesinspain.com/wp-content/uploads/2014/05/Catedral-murcia-fachada.jpg

Vaade Belluga väljaku põhja poolsele küljele

http://www.google.com/maps

VÕRRELDAVAD UUE HOONE OMADUSED	
MAHT	Hoone maht ei ole sarnane teiste väljaku ääres olevate hoonete mahtudega, kuna see asub väljaku kõige lühemas küljes ning selle ehitusplatsi suurus on piiratud olemasolevate hoonete poolt. Siiski võib öelda, et hoone maht on kohane väljaku mahu ning ümbritsevate hoonete suhtes ning see muudab väljaku ruumiliselt ühtseks ning terviklikuks.
VORM	Hoone vorm on, erinevalt mitmetest teistest hoonetest väljaku ääres, väga selge ja konkreetne. Lihtne risttahuka kujuline vorm on sarnane osade 20. sajandi algusest pärit elamutega väljaku ääres, kuid selgelt erinev väljaku kõige dominantsemate hoonetega võrreldes.
KÕRGUS	Hoone kõrgus võtab eeskuju selle kõrval oleva Rococo Palace Episcopal kõrgusest - olles sellega identne. Visuaalselt on see kõrgus ka sarnane teiste hoonetega väljakul. Võrreldes samal tänaval olevate hoonetega, siis on uus hoone veidi kõrgem.
EHITUSJOON	Hoone ehitusjoon jälgib väljaku olemasolevaid piirjooni ning ei muuda seega väljaku kuju ega vormi.
KATUSEMAASTIK	Hoone katusemaastik puudub, kuna jääb karniisi taha. Väljakult vaadates paistab hoone olevat lamekatus - sarnane lahendus on ka mitmel teisel ümbruses oleval hoonel. Kõige kontrastsem ja rikkalikum katusemaastik on üle väljaku oleval katedraal-kirikul.

FASSAADI TOONID JA TEKSTUURID	Hoone välismaterjalina on kasutatud tellist ja kohalikku Murcia liivakivi. (City Hall of Murcia) Neid materjale kohtab ka mitmetel teistel hoonetel väljaku ääres, tegemist on väga populaarsete viimistlusmaterjalidega piirkonnas. Maja üldtoon on hele, soe ja beežikas, sarnast fassaaditooni leiab nii mõnelgi väljaku ääres oleval elamul. Paraleele võib tuua üle väljaku asuva katedraaliga, mille viimistlusmaterjaliks on samuti beež kivi. Fassaadi tekstuur on väga sile ja tasane, mis on suhteliselt kontrastne lahendus võrreldes ümbritsevate hoonetega. Sarnast siledat lahendust võib kohata küll elamu viimistlusel, kuid väljaku olulisemate hoonete fassaadid lähtuvad barokk-stiilile kohasest põhimõttest, mida rohkem seda uhkem.
FASSAADI KOMPOSITSIOON	Fassaad on hoone tähtsaim osa. Arhitekt suunas kogu oma energia ja tähelepanu, et luua fassaad, mis oleks dialoogis oma keskkonnaga. (City Hall of Murcia) Fassaadi kompositsiooni idee on ühtne ja läbiv - fassaad algab kinnise pinnana sokli korruselt ning kõrgemale tõustes tekkib nö erinevate suurustega tühjade avade kompositsioon, mis areneb hoone üla servas õhuliseks avade kombinatsiooniks, mida võib näha ka kui erineva rütmiga paigutatud sambaid. “Fassaad ei saaks ega püüagi võistelda väljaku klassikalise olemusega. See on organiseeritud rütmina ning aksepteerides olemasolevat horisontaalseid kõrgusi põrandate ja korruste näol. Fassaad eirab sümmeetriat ning esitleb põhielemendina galeriirõdu.“ (Murcia Town Hall) Fassaadi kompositsiooni on keeruline ümbruskaudsete hoonete fassaadidega võrrelda kuna need on kõik väga erinevad, siiski võib uue hoone fassaadi lahendust mõtestada kui soovi tuua keskkonda visuaalset tasakaalu, kus erinevate rütmidega sammaste paigutus või erinevate suurustega avad on justkui kommentaar kõikidele erinevatele fassaadi kompositsiooni rütmidele, mida väljaku ääres näha võib. Kokkuvõttes on fassaadi kompositsioon on küll unikaalne, kuid sellel on mõningaid ühiseid jooni või motiive (nagu fassaadi elementide tihedus ja rütm) teiste väljaku ääres olevate fassaadidega.

Murcia raekoja detailid
https://divisare-res.cloudinary.com/images/c_limit,f_auto,h_2000,q_auto,w_3000/v1463735726/wbiuxfvvqegabxmylhdj/rafael-moneo-chen-hao-murcia-town-hall-1991-98.jpg

Murcia raekoja detailid ja vaade rõdult
https://divisare-res.cloudinary.com/images/c_limit,f_auto,h_2000,q_auto,w_3000/v1463735726/qafbqislbh9iir8buiz0/rafael-moneo-chen-hao-murcia-town-hall-1991-98.jpg

UUE HOONE SOBIVUS AJALOOLISESSE KONTEKSTI

“Raekoda asub peaväljaku teises otsas katedraali vastas ning väljendab demokraatiku modernse Hispaania uhkust. Olles kaetud kohaliku kaltsiitkiviga, võtab hoone omaks seda ümbritsevate ehitiste kõrgused ja arhitektuurielemendid. Tumm ja ühtlane sokliosa lahkneb üleval pool sammastega galeriiks, millest paistavad hoone vastas olevad barokk-rokokooportaal ja linnamajade glasuuritud fassaadid.” (City Hall in Murcia, Spain)

Hoone projekteerimine oli arhitekti sõnul äärmiselt keeruline protsess, mille põhiülesandeks oli luua moderne hoone kahe väga tugeva ajaloolise hoone vastu. Hoolimata arhitekti pingutustest arvab enamus Murcia elanikke kahjuks tänase päevani, et uus hoone, et tohiks paikneda Belluga väljakul. (Murcia City Hall, Murcia, Spain)

Hoone peamiseks väljakutseks on selle asukoht, kus peamine fookus peaks jääma teistele hoonele - katedraalile ning piiskopilinnusele. Uus hoone ei tohiks olla liiga silmapaisev, liiga esiletükkiv, vaid see peab laskma teistel olemasolevatel, ajaloolistel ja olulisematel hoonetel domineerida. Projekteeritud hoone on ilmselgelt näide kvaliteetsest arhitektuurist, kuid dilemma jääb - kas see on liialt eminentne ning varjutab olemasolevate hoonete ajaloolist miljööväärtust või on selge motiiviga hoone just see, mida tugevate mõjudega väljak vajab. Võib eeldada, et arhitekti eesmärk oligi luua esinduslikku, kaasaegset ja silmapaistvat maamärki - roll, millega hoone edukalt ka hakkama saab. Hoone ei ohusta ajalooliselt väärtuslikke hoonete miljööd, kuna ei asu nendega kunagi ühe nö “vaate” peal, kuid võib kaudselt öelda, et nende mõjuala (katedraali eesmärk on ju ajalooliselt tekitada inimeses võimalikult kaugelt distantsilt aukartust) on mõnevõrra vähendatud. Sellest hoolimata on hoone sobiv ja tasakaalukas täiendus väljakule ning on “õigel ajal, õiges kohas”.

Hoonet projekteerides on jälgitud väljaku loodud ehitusjoont ning ümbruskaudsete hoonete kõrgust - andes nii ette mahu, millesse uus hoone projekteerida. Hoone vorm, katuse ja selle fassaadi kompsitsioon aga loovad juba iseseisva terviku, mis on tasakaalustatud ja mõjub ikoonilisena. Hoone fassaadi materjalidega on aga pöördutud jällegi traditsioonilise beeži liivakivi poole, mis esineb rohkesti ka teistel ümbruskaudsetel hoonetel. See on justkui kummardus piirkonna ajaloolisele ehituskunstile - hoolimata sellest, et tegu on modernse hoonega ei ole fassaadis kasutatud uuele ajale kohaselt klaasi.

3.4 JUHTUM 2/ CASE-STUDY 2

HOONE:	THE GRANDE HOUSE
ASUKOHT:	PARK PLACE 12, ST. JAMES, LONDON, SUURBRITANNIA
ARHITEKT:	SHH ARCHITECTS
EHITAMISAASTA:	2014-2015
FUNKTSIOON:	LINNAMAJA
EHITISEALUNE PIND:	106 M2
BRUTOPIND:	776,3 M2

Arhitekti joonis The Grande House hoonest

https://i.pinimg.com/originals/5c/b4/9a/5cb49a7478e06f226fcfe423779de564.png

The Grande House

https://pbs.twimg.com/media/Cr_Uj8eXYAAUPSW.jpg:large

AJALOOLINE KESKKOND

Grande maja (ingl. k. The Grande House) asub Londoni ühes prestiižemas linnaosas St. James'i linnaosas. Kvartal ehitati 17. ja 18. sajandil, kui tekkis vajadus Londoni kesklinna luua uusi eluhooneid aristokraatidele. Esindatud.17. - 19. Sajandi Briti ajalooliste arhitektuuristiilide segu. Mitmed hooned on hiljem lammutatud ja nende asemel ehitatud uued. (Park Place, South Side)

Tänaval on lisaks uuele hoonele juba eklektiline segu George'i ja Victoria ajastuil ning 20. sajandi lõpus ehitatud hoonetest, kuid peamiselt domineerivad ikkagi Victoria ajastule iseloomulikud omaduses. (Park Place in Mayfair, London by SHH Architects) Hoolimata sellest, et kvartalis olevad hooned on pärit erinevatest aegadest ning erinavate stiilidega, mõjub kvartali miljöö terviklikuna ning kvartal on ajalooliselt väärtuslik.

Keskkonna tekstuur on suhteliselt mitmekesine - tänavapildis on näha erinevaid fassaaditoone, erinevaid akna samme, kujusid, suurusi ja jaotusi; mõningatel hoonetel on madalamad ja seega rohkem korruseid, see väljendub ka vastavalt fassaadis. Tänavakatusemaastik on kirju - on nii lame- kui viilkatuseid ning kombinatsioone neist kahest, mõnel hoonel on näha katusekorrusel vintskappe, mõnel rohkete dekooridega rõdu- või katuseterassiservasid. Erinevusi on ka hoonete iludetailides - on nii minimalistliku kui rikkaliku viimistlusega näiteid.

Tänava ääres on hoonete keskmine kõrgus 20,4 m.

Kvartali tänavad on suhteliselt laiad, hooned on enamasti 5-6 korruselised.

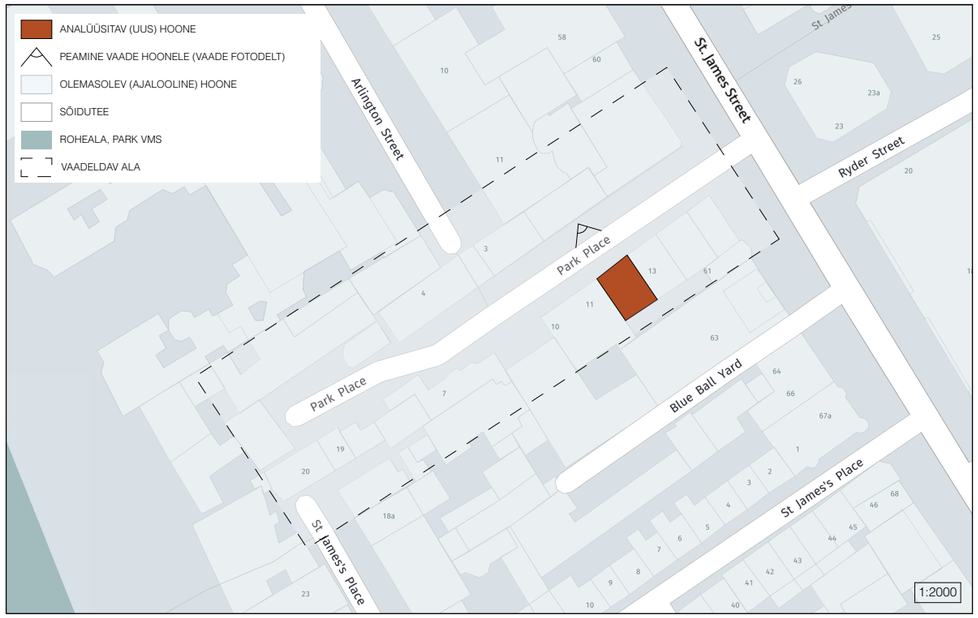

Joonis 4 - The Grande House asendiplaan (autori joonis kaardi põhjal)

The Grande House - esifassaadi vaade

https://content.knightfrank.com/property/wer160027/images/94cbe385-3688-406a-a37b-ed0128a2e8fd-0.jpg

Vaade Park Place'i tänavale

https://www.google.com/maps

Vaade Park Place'i tänavale

https://www.google.com/maps

Vaade Park Place'i tänavale

https://www.google.com/maps

VÕRRELDAVAD UUE HOONE OMADUSED	
MAHT	Hoone maht on sarnane ümbritsevate hoonete mahtudega.
VORM	Hoone vorm jälgib suures osas ümbritsevate hoonete vormi ja võtab neist eeskuju. Uue hoone vorm erineb mõnevõrra fassaadi ja katusemaastiku osas. Huvitav on uue hoone interpretatsioon ajaloolise eendakna osas, kus uuele hoonele projekteeritud on samuti kahe korruse kõrgune eenduv akna osa, kuid see on minimalistlikult viimistletud, selge vormiga ja modernne.
KÕRGUS	Park Place tänaval olevate hoonete kõrguseks on 16-22 m vahemikus. *The Grande House* kõrgus on 20 m, hoone kõrgusena on tõenäoliselt eeskujuks võetud naabermaja Park Place 11 kõrgust, milleks on ka 20 meetrit.
EHITUSJOON	Hoone ehitusjoon on sama ümbritsevate hoonetega.
KATUSEMAASTIK	Hoone katusemaastik võtab eeskuju ümbritsevate hoonete katustest, kuid ei kopeeri neid. Vasakul oleva hoone katust ei ole esifassaadist näha. Paremal oleval hoonel on viilkatus, mida on esifassaadilt selgelt näha. Ka uue hoone räästajoon ei jälgi teda ümbritsevate hoonete räästajoont, kuigi uue hoone räästajoon jälgib tänavapildi ühtlustamiseks naaberhoone rõdupiirde joont.
FASSAADI TOONID JA TEKSTUURID	Hoone fassaadi materjalina on kasutatud tellist, mis on peamiseks fassaadi materjaliks ka ümbruskaudsetel hoonetel. Hoone fassaadi toon - must, tuleb aga tänavafrondis selgelt esile ja loob kontrasti, muidu heledate või punaste toonidega fassaadide vahel.
FASSAADI KOMPOSITSIOON	Fassaadi kompositsioon on lisaks hoone värvitoonile teine peamine omadus, millega uut hoonet olemasolevatest ajaloolistest eristatakse. Hoone kõrgemail korrusel olev aknarida jälgib täpselt vasakpoolse hoone aknende rütmi, kuid alumiste akende kompositsioonile on loomingulisemalt lähenetud. Hoonel on kaks iseloomulikku väljaulatuvat suurt klaas-osa, mis koos ümbruskaudsete akendega moodustavad huvitava ja harmoonilise kooskõla. Suured aknad on ümbritsetud kõrgläikelise metallist musta laia raamiga, akende klaasi osa kaunistab kuldsete metall detailidega mosaiik. Samas jälgivad aknad olulisi olemasolevate fassaadide sõlmpunkte, nadu akende ülemine serv jookseb samal joonel olemasolevate akende ülemise servaga ja kitsama akna laius võtab eeskuju olemasolevate akende laiusest.

UUE HOONE SOBIVUS AJALOOLISESSE KONTEKSTI

Hoone arhitektide eesmärk oli austada hoone konteksti ning leides tänavavaates peamised ja “puhtad” põhielemendid ning nendele toetudes leida uue hoone põhiproportsioonid ning luua ainulaadne ja eristuv tänapäevne hoone, samal ajal tänavavaadet ühtlustades. Musta tellise fassaadi inspiratsiooniks oli ikooniline Londoni hoone Downing Street 10. Viimistletud metallitöö on aga uue hoone peamine disainielement tänavavaates. Tänapäevased gaasivalgustid mõlemal pool sissepääsu meenutavad hilise Victoria ajastu glamuuri. (Park Place in Mayfair, London by SHH Architects)

Kuna hoone esifassaad on osa tänavafassaadist, siis on selle keskkonda sobitumiseks väga vajalik jälgida olemasolevad ruumilisi piire nagu ehitusjoon, kõrgus ja maht. Need on uue hoone loomisel ka edukalt eeskujuks võetud ning seovad hoonet ümbruskonnaga kõige tugevamini. Osaliselt on jälgitud ka olemasolevate hoonete vormi ja katusemaastikku - need elemendid uues hoones ei eristu oluliselt võrreldes teistega keskkonnas ning sarnaseid motiive kohtab ka ümbruskaudsetel hoonetel. Peamised eristuvad omadused hoone juures on selle fassaadi kompositsioon ning selle toonid ja tekstuurid, need loovad selgelt tuntavat kontrasti võrreldes teiste hoonetega ümbruskonnas. Stiililiselt eklektilises keskkonnas mõjub hoone kontrastne fassaad aga värskelt ja dünaamilise lisandina tänavavaate kompositsioonile. Hoone on selgelt eristatav teistest hoonetest, kuid ei mõju liiga intensiivselt ning raamistab ja rõhutab tänava ajaloolist väärtust ning rikastab keskkonnda miljööväärtust. Tegemist on kõrge kvaliteediga tänapäevase arhitektuuri näitega, mis elavdab kvartalit ning toob piirkonda värskust.

3.5 JUHTUM 3 / CASE-STUDY 3

HOONE:	"STADSHAL" / STADSHAL TURUHOONE
ASUKOHT:	STADSHAL, GENT, BELGIA
ARHITEKT:	MJOSE VAN HEE ARCHITECTEN, ROBBRECHT EN DAEM ARCHITECTEN
EHITAMISAASTA:	2012 (PROJEKTEERIMISE ALGUS 1996)
FUNKTSIOON:	TURUHOONE
EHITISEALUNE PIND:	115 M2

Arhitekti joonis "Stadshal"

https://images.adsttc.com/media/images/517a/8211/b3fc/4bd1/5c00/01a6/slideshow/robbrechtendaem-vanhee-market_hall_gent-section_bb.jpg?1366983180V

Vaade Stadshal'ile idast

https://www.publicspace.org/documents/220568/519091/41253H031_FITXA.jpg/e0fcc9a1-74cb-8e50-88ef-6d2535812f8c?version=1.0&t=1525251581853

AJALOOLINE KESKKOND

Genti linna ajalooline keskus on silmapaistev keskaegse arhitektuuri erakordselt hästi säilinud näidete poolest ning on lisaks sellele suurim autovaba linnaosa. Olulisemate hoonete seas paistab silma kolm kõrget gooti kellatorni, mis on pärit 14. sajandi hiilgeaegadest, kui Gent oli üks Euroopa suurimaid linnu jäädes alla vaid Pariisile. Kolm kellatorni, mis on kantud ka UNESCO maailmapärandi nimekirja, paiknevad sirges joones umbes 200 meetriste vahedega, esimene Püha Nikolase kiriku torn läänes, teine raekoja torn keskel ja kolmas Püha Bavo katedraali torn idas. (“Stadshal": Market Hall and Central Squares)

Kui 1913. aastal toimus Gentis maailmamess, soovis linnavolikogu juhtida tähelepanu kolme torni monumentaalsele olemusele ja algatas dramaatilise projekti uute vaadete avamiseks neid ümbritsevate hoonete lammutamise teel. Projekti tulemusena seisid kirik, raekoda ja katedraal iseseisvatena, kuid keskaegse linnapildi iseloomulik tihedus oli kadunud. See ruumi “tühjendus” süvenes 1960. aastatel, kui lammutati katedraali ja raekoja vaheline majade plokk. Kolm väikest väljakut, mis seda ümbritsesid, sulatati üheks ülemäära homogeenseks ja liiga suureks alaks, millest suurt osa kasutati vabaõhu parklana vanalinna sissepääsu juures. Sellegipoolest säilitati kolme originaalse väljaku nimed nii, et Emile Brauni väljak jäi lõunasse aiatsoonina, vastavalt Poeljemarkt (turuväljak) ja Goudenleeuwplein (Kuldse Lõvi väljak) vastavalt idas ja läänes. (“Stadshal": Market Hall and Central Squares)

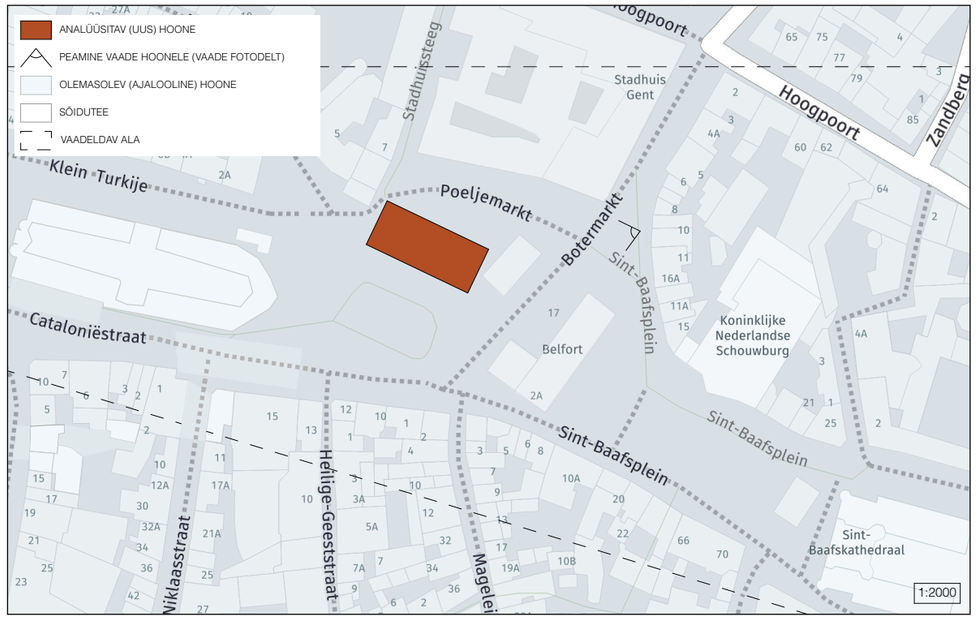

Joonis 5 - Murcia raekoja asendiplaan (autori joonis kaardi põhjal)

1996. aastal kuulutati välja konkurss ala rekonstrueerimiseks ja maa-aluse parkla rajamiseks. Üks võistkondadest pakkus välja idee, mis oli konkursi tingimustega vastuolus, kuna tunti, et vanalinn ei vaja sõidukite jaoks veel enam hooneid ja pakkus välja alternatiivse projekti - “Stadshal” - suure avaliku avatud “halli”, mis taastaks keskaegse mahu, mille majad olid lammutatud ja kolme väljaku kaotatud mõõtmed. Projekt diskvalifitseeriti, kuid aasta hiljem lükkasid linnaelanikud rahvahääletusel tagasi maa-aluse parkla rajamise esialgse plaani. Ala püsis puutumatuna veel kümme aastat, mille järel kuulutati välja uus konkurss ala rekonstrueerimiseks. Seekord oli võitjaks “Stadshal”, mida seejärel ajakohastati ja täiendati ettepanekuga ala ümber oleva ühistranspordi parendamiseks. (“Stadshal": Market Hall and Central Squares)

Vaade Stadshal’ile läänest

https://archiobjects.org/wp-content/uploads/2017/01/Market-Hall-in-Ghent-by-Marie-José-Van-Hee-and-Robbrecht-Daem-Photo-by-Tim-Van-de-Velde-k.jpg

Vaade Stadshal-ile linnulennult

https://images.adsttc.com/media/images/517a/74d2/b3fc/4b36/6900/01bb/slideshow/STHL146.jpg?1366979789

VÕRRELDAVAD UUE HOONE OMADUSED	
MAHT	Hoone maht on eraldiseisev ümbritsevatest hoonetest ega proovi neid jäljendada, kuna järgib kunagi lammutatud hoone mahtu.
VORM	Hoone vorm on selgepiiriline ja üheselt tajutav. Nurgelisi elemente ja motiive kohtab keskkonnas mitmeid, kuid vorm tervikuna on unikaalne ning kontrastne võrreldes ümbruskaudsete hoonetega.
KÕRGUS	Hoone kõrgus võtab eeskuju ümbritsevate hoonete kõrguste keskmisest, ning proovib veelgi enam ühtlustada keskkonna kõrgusi.
EHITUSJOON	Ehitusjoon ei jälgi olemasolevaid ehitusjooni, kuid jälgib kunagiste väljakute piirjooni.
KATUSEMAASTIK	Hoone katusemaastik võtab eeskuju ümbruskaudsetest katustest viilkatuse näol, kuid katuse lõpplahendus on ajaloolises keskkonnas ainulaadne.
FASSAADI TOONID JA TEKSTUURID	Fassaadimaterjalina on kasutatud puitlaudist, mis mõjub tasakaalustavalt ja rahustavalt, olles pigem tagasihoidlik ja mitte liialt priiskav. Laudis on loodusliku puu heledat beežikas-halli tooni. Puit on väljast kaetud klaasist plaatidega, mis kaitsevad puitu, lisavad õrna peegeldust ja lisavad tekstuurile sügavust. Hoone konstruktiivse osa viimistluseks on kvaliteetselt viimistletud helehall betoon, mille visuaalne ülesanne on pigem jääda tahaplaanile ja lasta puidul domineerida ja korteenteras, mis rõhutab puidu sooja tooni.
FASSAADI KOMPOSITSIOON	Fassaadi kompositsioon on väga minimalistlik ja õrn jälgides täpselt hoone vormi ning lastes fassaadimaterjalil - puidul, mõjuda ning teha oma tööd. Fassaadi on integreeritud ka rohkelt väikseid valgusavasid, mis päeval lasevad varjualuse alla valgust ja öösel põlevad valgustitena. Avad meenutavad päevavalguses puidusindleid ja öösel oksakohti puidustruktuuris. Silmapaistev on ka hoone katusealuse viimistlus, kus nurgeline motiiv tuleb eriti tugevalt välja, puitviimistlusega dünaamiline struktuur mõjub elavdavalt ja rikastab keskkonda omanäolisel viisil.

Vaade Stadshal'ile lõunast

https://images.adsttc.com/media/images/5187/d69e/b3fc/4b3b/1700/00d9/large_jpg/R_D_Market_Hall_Ghent_-¬Hufton_Crow_003.jpg?1367856795

Stadshal'i interjöör

https://images.adsttc.com/media/images/5187/d716/b3fc/4b3b/1700/00e4/large_jpg/R_D_Market_Hall_Ghent_-¬Hufton_Crow_032.jpg?1367856915

UUE HOONE SOBIVUS AJALOOLISESSE KONTEKSTI

Stadshal hall on arhitektuurselt esinduslik avatud varjualune, mis on soodsaks toimumiskohaks kontserditele, koosviibimistele ja iganädalastele turgudele. Ehitise kolm külge on väljakutega samas tasapinnas ja katendiga, kuid lõunapoolne külg on reelinguga piiratud. Sealt avaneb vaade Emile Brauni väljaku aedadele, mis on pisut madalamal. See tasapinna erinevus annab võimaluse päevavalgusel paista poolkeldrisse, kus asuvad avalikud rajatised, jalgrattaparkla ja kohvik. ("Stadshal": Market Hall and Central Squares)

Hall on 40 meetrit pikk ja selle kõrgus ümbritsevate hoonete keskmine. Hoonel on kaks paralleelselt väga järsult kaldus kaldkatust, mis meenutavad gooti ehitusjooni. Katused on kaetud puitpaneelidega, mis on omakorda kaetud klaasist katusesindlitega. Katuses on 1600 väikest katuseakent, mis katuse alla päevavalgust lasevad ja pimadal ajal katusealust kunstvalgusega valgustavad. ("Stadshal": Market Hall and Central Squares)

Hoone sisemus, kui linnaruumiline interjöör, haarab möödujaid oma kahekordse moduleeritud puidust laega. Eksterjöör ja kogu hoone olemus näib austavat seda ümbritsevaid kivihooneid, kasutades puidust tagasihoidlikku, peaaegu alandlikku viimistlust. Integreeritud klaasist ümbris kaitseb puitu ja peegeldab pehmelt taevast. (Market Hall)

Paljudel inimestel on olnud raske leppida sedavõrd tugeva modernnse käekirjaga hoonega nii suure ajaloolise väärusega keskkonnas. Samuti tekitas pettumust ja viha autoparkla eemaldamine ilma alternatiivset lahendust pakkumata. ("Stadshal": Market Hall and Central Squares)

Stadshali väärtus on linnaruumis palju suurem kui paberil. Hoone kaasaegne olemus väldib ajaloolise jäljendamist või taasesitamist ning selle kuju loob lugupidava, kuid samas mängleva dialoogi ajaloolise keskkonnaga. Hoone järsud katusekalded sobivad ümbruskaudsete hoonete järskude katustega. ("Stadshal": Market Hall and Central Squares)

Stadshal annab tihedust linnaruumile, mille avarus oli liiga laiali valguv ja asukoha ajaloolisele struktuurile mitte omane. Lisaks ruumilisele tugevdamisele lisab hoone intensiivsust ka urbanistlikule liikumisele, kuna see eelistab jalgratast ja ühistransporti kui ajaloolise kesklinna jaoks sobivamaid transpordivahendeid. ("Stadshal": Market Hall and Central Squares) Stadshal on taaselustanud väljakute kompleksi kui Genti sotsiaalse keskuse. (Market Hall)

3.6 JUHTUMIUURINGUTE KOKKUVÕTE

Analüüsitud juhtumiuuringud näitavad erinevaid viise, kuidas keerulistes ja väljakutset esitavates asukohtades on võimalik läbimõeldud ja hoolika lähenemisega jõuda tasakaaluka arhitektuurini, mis keskkonna ajaloo austamiseks ei anna järgi iseenda kvaliteedis. Analüüsist tuli ka välja, et mida suurema ajaloolisega väärtusega keskkond, seda raskem on projekteerimisülesanne ning protsess võib võtta aastaid, kui mitte aastakümneid. Suur roll on ka kohalikult omavalitusel - koostöö on eduka tulemuse saavutamiseks hädavajalik. Väga tähtis on ka avalik arvamus, kuna ajalooline linnaruum on avalik ruum ja sellel on suured avalikud huvid. Avalik arvamus võib aga lõplikult välja kujuneda alles aastaid peale projekti valmimist, kui projekti positiivsed mõjud on selgelt tuntavad ja nähtavad ning alati jääb oht, et inimesed "jäävad kinni" vanasse ja ei aktsepteerigi uut lisandust keskkonda.

Samas tõestavad juhtumiuuringud, et üksi asukoht ei ole liiga "võimatu", et sinna edukalt uus hoone projekteerida. See ei tähenda aga, et iga ajalooline keskkond uut hoonet vajab. Igast juhtumiuuringust tuleb läbivalt välja see, et edukas disainlahendus saavutati põhjalikult asukohta ja ümbritsevat analüüsides ning konteksti iseloomu hoolikas hindamises. Iga juhtum on aga unikaalne - mis töötas ühe puhul, ei tööta teise puhul, ning analüüs tuleb täismahus läbi teha iga juhtumi puhul eraldi. Juhtumitele andis lisaväärtuse see, kui oli uuritud projekti laiemat mõju - ei tegeletud vaid vahetu asukoha ja arhitektuuriga, vaid vaadati projekti kui potentsiaalset linna sotsiaalse ja majandusliku käekäigu mõjutajat. Sellisel juhul on uuel hoonel, mitte ainult arhitektuuriline ja esteetiline väärtus, vaid see elavdab linnaruumi, tuues sinna uusi tegevusi, soodustades nii sotsiaalset interaktsiooni ja luues ainulaadseid ärivõimalusi, arendades sellega majandust.

Lisaks on juhtumiuuringuid analüüsides on õigust eeldada, et nende projekteerimise ja sellele eelnenud analüüsi protsess, oli sarnane käesolevas töös koostatud ajaloolisse linnaruumi projekteerimise protsessi skeemiga.

4.1 ASUKOHT

Projekti fookusaluseks ja lähteasukohaks on valitud Kornhamnstorgi väljak Rootsi pealinna Stockholmi vanalinnas Gamla Stanil. Väljak on avatud kagu, lõuna, edela suunal skäärile. Väljak on kolmnurkse kujuga, selle kaks lühemat külge kirde ja loode suunal on ääristatud hoonetega, kirde suunal asub Typhoni ja Deucalioni kvartal ning loode suunal Cerberuse ja Charoni kvartal. Kõige pikem külg, mis on lõuna suunas on piiritletud sõiduteega Munkbroleden, mille taga on Stockholmi skäär. Väljaku ligikaudseks suuruseks on pikkuseks on 140 meetrit ja laiuseks 90 meetrit. Niimoodi on väljak justkui ühelt poolt avatud, kus seinamüür puudub ja vaade ulatub üle kalda, kuid samas nii veeserv ja ka sõidutee loovad selge serva väljakule ja on piiriks inimeste jaoks. (Stahre & Fogelström, 1986)

Joonis 6 - Kornhamnstorg väljaku asukoha skeem

Sellel väiksel mereäärsel väljakul käib tihe tegevus nii päevasel, kui ka õhtusel ajal ning ümberkaudsete ajalooliste hoonete fassaadid loovad ilmeka kujutluse sellest milline nägi Stockholm välja 17. sajandil. Ümbruses on palju kohvikuid, restorane ja baare, mitmeid kaubanduspindu ja büroosid ning pank. Väljaku vahetuses läheduses asuvad veel mõned toidupoed, hotellid, meelelahutuskeskus, galerii, erinevad ajaloolised maamärgid, luterlik kirik (Saint Gertrud), üks algkool (Stiftelsen Docendo Discimus Europaskolan) ja üks keskkool (Aprendere Skolor). (Google Maps) Õhtusel ajal loob tänavavalgustus aga hoopis teistsuguse õhkkonna, mis koos mereäärse promenaadi ja väikeste kitsaste väljakule suubuvate tänavatega teeb antud väljakust ühe romantilisema paiga Stockholmi vanalinnas.

Kornhamnstorgi väljak hämaral ajal

http://marcinkonkel.com/content/1053/

4.2 OLEMASOLEVA ANALÜÜS

4.2.1 KOHA ANALÜÜS

RAJAD

Suurimat mõju omab väljaku lõuna serva ääristav Munkbroleden sõidutee, mis oma massiivsusega kahjuks mingis mõttes defineerib väljakut. Tee laiuse ja väljaku suuruse suhtest võib eeldada, et sõidukiga teed läbiva inimese jaoks ei pruugi Kornhamnstorgi väljak mõjuda üldse väljakuna vaid pigem teeäärse laiema sopistusena. Jalakäijate jaoks on Munkbroleden tee takistuseks, kuna jalakäija tee asub kalda servas ning Kornhamnsstorg väljakuni jõudmiseks on vaja see ületada, ühendusi (ületuskohti) on aga suhteliselt vähe ja vanalinnas olija jaoks on kaldaäärne kergliiklustee pigem raskesti ligipääsetav ja vastupidi, kergliiklus teel liiklejal on keeruline vanalinna pääseda.

Väljak on oluliseks logistiliseks punktiks vanalinna ja vanalinnast liikumiseks. Kõik vanalinna sisetänavad on väga olulised rajad nii sõidukite kui jalakäijate jaoks. Kuigi tegemist on sõiduteedega, tunnevad inimesed seal liigeldes end turvaliselt ja mugavalt, suurem osa teid on kaetud munakividega, peaaegu igapool on ka kõnniteed, autode vähesuse pärast ülekäiguradasid pole ning tänavate ületamine on vaba ja loogiline. Võib isegi spekuleerida, et jalakäijate jaoks on tee nende rada, kogu oma laiuses. Jalakäijate jaoks on kindlasti oluline rada ka väljaku ületamine - kus inimesi meelitavad väljakule erinevad putkad, kioskid ja aegajalt seal korraldatavad laadad. Omanäolised rajad on hoonete vahel või sees olevad käigud, mis lisavad mugavaid ja kiireid ligipääsu võimalusi.

PIIRID

Tugevaimaks piiriks väljakul peale hoonete fassaadide on 4-realine sõidutee, mis rikub vaadet, toob lärmi ja lõikab väljaku veeäärest, millega see on ajalooliselt koguaeg seotud olnud.

SÕLMPUNKTID

Peamised sõlmpunktid väljaku ümbruses on väljak ise, olles kogunemiskoht inimeste jaoks, samuti olulisemate hoonete esised alad ja vanalinna sisesed platsid. Sõidukite jaoks on sõlmpunktid vanalinna sisenevate ja väljuvate teede ühendused magistraalteega.

Joonis 7 - Kornhamnstorg väljaku koha analüüs - rajad

Joonis 8 - Kornhamnstorg väljaku koha analüüs - piirid

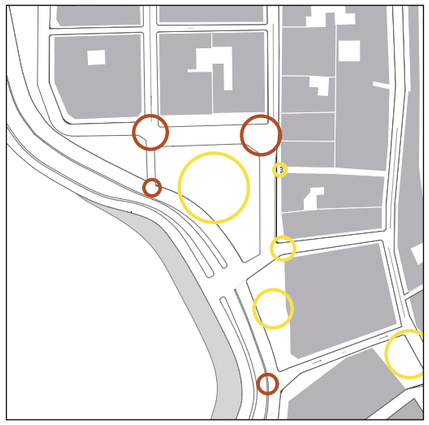

Joonis 9 - Kornhamnstorg väljaku koha analüüs - sõlmpunktid

PIIRKONNAD

Kuna uuritav ala on suhteliselt väike, ei saa välja tuua erinevaid piirkondi ja nende iseärasusi. Selles thoolimata on oluline märkida, et väljak on vanalinna, kui piirkonna servas, kus füüsiline olemus kuulub selgelt vanalinna kuid visuaalne olemus - mida sa väljakult näed ja kust on väljakut näha, on osa teisel pool kallast olevast piirkonnast. Samuti on tulevikus väljak tihedalt seotud Slusseni liiklussõlme ja jalakäija sillaga, kuuludes seega ühte piirkonda Slusseniga.

MAAMÄRGID

Väljak kui kogunemiskoht töötab iseseisvalt maamärgina, lisaks sellele asub väljaku keskel tuntud skulptuur. Mõjukamateks maamärkideks on pigem märkmisväärsed ajaloolise tähtsusega hooned, nagu pangahoone ja apteegihoone.

Laiemalt võttes on piirkonna peamiseks maamärgiks vanalinn tervikuna ja Slusseni liiklussõlm.

VAATED

Väljakul on palju olulisi vaateid, millele tähelepanu pöörata - nii väljaku äärsete majade elanike kui ka külastajate perspektiivist, väljakul olijate perspektiivist kui ka väljaku poole vaatajate perspektiivist, olgu see siis kas sõiduteelt, teiselt poolt kallast või Slusseni sillalt.

Kuna väljakul ei ole ühtegi vaadet blokeerivat elementi on kõikidest väljakul olevatest hoonetest selge vaade skäärile ja teisele kaldale. Väljaku äärsetest hoonetest vaataja jaoks on peamiseks vaateks skäär ja selle kaldad nii väljaku pool kui teiselpool skääri. Väljakul olemasolevad ühekorruselised paviljonid ja sõidutee ei ole sellisest perspektiivist “vaate ees” ja ei mängi olulist rolli. Väljaku külastaja perspektiivist on väljakul olevad mahulised vormid esmased, mille taustaks on ümbruskaudsed hooned ja vaade skäärile. Samuti on sellises vaates väga prominentne sõidutee. Eemalt (nt teiselt pool kaldalt või Slusseni sillalt) vaatajaile on peamine ilmselt olemasolevate hoonete fassaadid ja perspektiivse uue hoone suhestumine nendega.

VALGUS & VARJUD

Tegemist on lõuna poole avatud väljakuga, seega suurel osal päevasest ajast on varjud minimaalsed. Varjud tekivad väljakule suvisel ajal varahommikul ja õhtusel ajal.

Joonis 10 - Kornhamnstorg väljaku koha analüüs - maamärgid

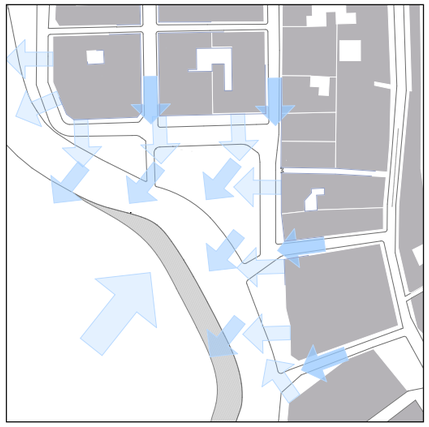

Joonis 11 - Kornhamnstorg väljaku koha analüüs - vaated

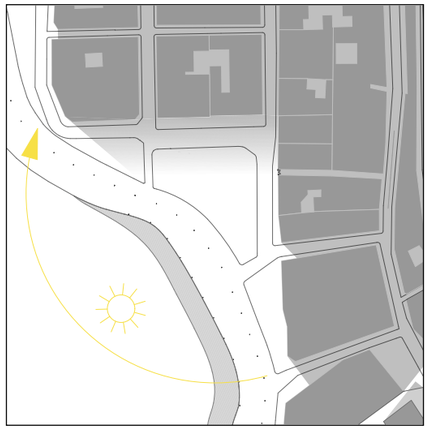

Joonis 12 - Kornhamnstorg väljaku koha analüüs - valgus&varjud

4.2.2 LINNARUUMI ANALÜÜS

TIHEDUS

Kornhamnstorg väljak asub vanalinnas, mis on oma olemuselt väga tihe linnakeskkond. Tänavad on kitsad ja pikad ja hooned on võrreldes tänava laiusega kõrged. Väljak mõjub oma avatusega aga vanalinna tihedale struktuurile kontrastiks värskendusena. See on oluline omadus, mida on vajalik säilitada.

MAASTIK

Maapind on ühtlane, ilma oluliste kõrguse vaheldumisteta. Tähtsaim looduslik element keskkonnas on skäär ja selle kalda äär.

Vaade Kornhamnstorg väljakule ja skääri kaldale.

https://www.goodfon.com/download/shvetsiia-gamla-stan-kornhamnstorg-stockholm/2048x1365/

LINNASTRUKTUUR

Vanalinna kohta on linnastruktuur suhteliselt ühtane ja korrapärane, kinnistud ja hooned on sarnaste suurustega, kvartalite laiused ja pikkused võrdsed. Tasub ära märkida, et väljaku kuju tekib loomulikust linnastruktuurist, kus tänavad ja hoonete fassaadid loovad väljaku kaks külge ning kolmandast küljest on kolmnurkne väljak piiritletud sõiduteega.

FUNKTSIOONID JA MAAKASUTUS

Väljakul ja selle vahetus läheduses olevad funktsioonid on peamiselt seotud vanalinna suurima fookusega - turismiga. Piirkonnas asub välja palju restorane, kohvikuid ja baare, samuti mitmeid ööklubisid, kaubanduspindu ja toidupoode. Väljaku läheduses on ka mõned hotellid ja koolid ning meelelahutusasutused. Väljakul on lisaks veel kaks panka ja mõned kontoripinnad.

Joonis 13 - Skeem väljakul ja selle läheduses olevatest funktsioonidest.

HOONETE MÕÕTKAVA: MAHT & KÕRGUS NING HOONETE VORM JA KATUSEMAASIK

Väljaku ääres olevatest hoonetest võib eristada kahte tüüpi - laiad kelpkatusega hooned nagu väljaku loode küljel, kus hoonete laius on suurem kui kõrgus ning kitsad ja kõrged viilkatusega hooned, nagu väljaku kirde küljel olevad hooned. Loode küljel olevad hooned on 19-20 meetrit kõrged, samal ajal kui kirde küljel olevad madalamad hooned on 16 meetrit kõrged, aga hoonete kõrgeim punkt ulatub 28 meetrini.

Loodepoolse tänavavaate katusejoon varieerub hoonete vahel veidi, kuid suuremas pildis hoiab ühtset joont. Kirdepoolse tänavavaate katusemaastik koosneb nii viil- kui kelpkatustest, viilkatuse servas on kasutatud kaunistavat karniisi, samas kui kelpkatustel on näha palju katusevintskappe.

MATERJALID, TEKSTUURID JA DETAILID

Hoonete fassaadides kasutatavaks materjaliks on valdavalt värvitud krohv. Värvitoonid varieeruvad helekollasest kuni tellise punaseni. Hoonete fassaadidel on näha ka mitmed arhitektuursed detilid, mis on hoonetele ajalooliselt omased. Enimkasutatud on karniis viilkatuse servas ning karniis akende ja uste kohal.

MITMEKESISUS JA ERIPÄRAD

Keskkond mõjub suhteliselt terviklikuna ning ajalooliselt ühtsena. Visuaalselt kõige silmapaistvamaks hooneks on kaunistatud karniisiga ja kõrge viilkatusega Kornhamnstorg 49 hoone. Unikaalseks elemendiks väljakul on seal olev ajalooline monument (täpsemalt lk 66).

Vaade Kornhamnstorg väljaku kirde küljele. Autori foto.

Vaade Kornhamnstorg väljaku loode küljele. Autori foto.

4.2.3 AJALOO ANALÜÜS

STOCKHOLMI VANALINN - GAMLA STAN

Gamla Stan - rootsi keelest otsetõlkes vanalinn, on üks suurim ja paremini säilinud keskaegne linnakeskus Euroopas ja üks Stockholmi peamine turismiatraktsioon. Vanalinn jaotub mitme Stockholmi saare vahel, suurem osa asub Stadsholmeni saarel, kus asub ka Kornhamstorg väljak, mis on projekti lähteasukohaks, lisaks osaliselt Riddarholmenii, Strörnsborgi ja Helgeandsholmeni saartel. Gamla Stan on Stockholmi vanim linnaosa, mille vanus ulatub 13. sajandisse, linna sünniks on märgitud 1252. aasta. Keskaegsed munakivitänavad ja arhailine arhitektuur on suurepäraselt säilinud tänapäevani. Hiljem on linnaosasse lisandunud märkimisväärseid ehitisi nii gooti, renessanssi kui barokki ajastust. Gamla Stanis asuvad mitmed Stockholmi olulisemad hooned nagu Stockholmi Katedraal, Nobeli Muuseum, Riddarholmi kirik ja Kuninglik Palee. Unikaalse miljöö loovad kitsad looklevad munakivitänavad ja paljudes kullatoonides elemendid hoonetel. Keskaegsed keldrivõlvid ja freskod seintel on endiselt paljude hoonete fassaadidel nähtavad. Mitmed allikad kirjeldavad linnas jalutamise kogemust kui muinasjutulist ajas tagasi rändamist. Keskajal piiras linna ka linnamüür. 19. sajandi keskpaigast kuni 20. sajandi keskpaigani peeti Gamla Stani aguliks ning see oli pinnuks silmas suurele osale linnaelanikele ja ka Euroopale. Enamik ajalooliseid hooneid olid jäetud järelvalveta ja lagunema, hoonetes elasid vaid väga vaesed, hais ja haigused levisid kõikjal. Peale II maailmasõda mitu kvartalit vanalinnast hävitati, et laiendada uusi linnaosasid. Räägiti kogu vanalinna hävitamisest. See on ka peamine põhjus, miks suure osa Gamla Stani hoonete kohta ei olnud üldse tehtud või on säilinud väga vähe dokumente, kuna hooneid ei peetud väärtuslikeks. Õnneks ei viidud lammutamist kunagi läbi, peamiselt sellepärast, et see oleks nõudnud liiga palju raha ning uute linnaosade ehitamine ja Stockholmi laiendamine oli poliitikute peamine prioriteet. 1970ndatel ja 1980ndatel sai Gamla Stanist aga oma arhitektuuri ja šarmantse miljöö tõttu turismiatraktsioon. Tänapäeval on Gamla Stan kultuuriliselt väärtuslik, oluline ajaloolise- ja miljööväärtusega linnaosa ning kõik arhitektuursed muutused ja täiendused linnaosas tuleb kooskõlastada linna arhitektiga. (Hus i Gamla stan 300 år äldre än man trott, 2005) (Gamla Stan) (Gamla Stan Brief History) (Lembke, 2017)

Linnulennult foto Gamla Stan'ile. Foto tehtud veebruar 2013.
https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/0/0f/Gamla_stan_February_2013_01.jpg

KORNHAMNSTORG AJALUGU

Kornhamnstorg väljak loodi tõenäoliselt 1620ndatel aastatel, peale suurt tulekahju 1625. aastal. Väljaku nimi on ajalooliselt olnud veel Kornhaffn (1427), Jernboen (1586), Åkaretorget (1644) ja Kornhampns torget (1651). (Kornhamnstorg, 2020)

Kornhamnstorg otsetõlkes viljasadama väljak on avalik väljak Stockholmi vanalinnas Stadsholmeni saarel, mis on oma nime saanud samanimelise sadama (Kornhamn) järgi, kuhu keskajal toimus viljavedu. Vili saabus sadamasse, kus ta seejärel kaubalaevadelt maha laeti ja seejärel kõnealusele väljakule viidi ning ladustati. Kuna tegemist oli kaubanduslikult olulise kohaga toimib väljak vanalinna linnaarhitektuuris kui tõmbepunkt, kuhu mitmed olulised tänavad välja jõuavad. Keskajal oli Kornhamnstorg koduks peamiselt Saksa kaupmeestele. Väljak oli 19. sajandil Stockholmi kommerts- ja finantskeskus. 1871. aastal alustas tegevust Kornhamnstorg 4 hoones Rootsi pank Handelsbanken, mille üks harukontor asub väljaku ääres senini. Väljaku keskmes asub Christian Erikssoni monument nimega „Bagspannaren" otsetõlkes vibulaskur, mis kujutab noort vibu laadivat meest ja on loodud mälestamaks Engelbrekti vabadusvõitlust 15. sajandil. (Kornhamnstorg, 2020) (History of Stockholm, 2020) (The history of Handelbanken, 2012)

Vaade Kornhamnstorg väljakult Slusseni suunas 1934 ja 1936 aasta vahel

https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Stockholm-Kornhamnstorg-142437351370.jpg

„Bagspannaren" vibulaskuri monument

http://3.bp.blogspot.com/-KwZiFiemHHk/Ujcn8mP9lhI/AAAAAAAA0gI/0b3xo_gx8JE/s1600/August+13+%25234+958.JPG

HOONED KORNHAMNSTORG VÄLJAKU ÄÄRES

KORNHAMNSTORG 4

Hoone ehitati 1750. aastal, nimetatakse ka ”Buckauska maja”. Sai nime ehitaja ja hulgimüüja Jacob Buckau (1687-1755) järgi. Aastatel 1855-1865 ehitati maja ümber ja arhitekt Johan Fredrik Åbomi käe läbi sai see uue ilme. Ehitajaks oli Carl David Fredrik Bernhard, nooblinimega Schinkel (1839–1913), mistõttu kutsutakse seda hoonet ka Schinkelska majaks. Tänapäeval on fassaad maha võetud ja lihtsam kui Åbomi originaalsel joonistusel aastast 1855. 1871. aastal alustas Stockholmi kommertspank (hiljem Rootsi Handelsbanken) äritegevust ülakorrusel asuva ekspeditsiooniruumiga. Ruume laiendati ja 1884. aastal hõlmati ka kaks ülemist korrust ning pööning ja näitusehall esimesel korrusel. Panga peakontor kolis Gustav Adolfi väljakule 1894. aastal, kuid pank säilitas majas ekspeditsioonisaali kuni aastani 1915. Tänapäevani on majas säilinud mitmed 19. sajandi algusest pärit interjööri detailid, näiteks ukse kohal olevad skulptuurid (jumala Mercury pea ja kentaurid) ja kommertspanga ajast jäänud sularahaseif koos tootesignatuuriga Chubb. (Andersson&Bedoire, 1981)

Kornhamnstorg 4 hoone. Taustal on näha kollaseks värvitud fassaadiga Kornhamnstorg 2 hoonet. Foto on tehtud 2016. aastal.
https://sv.wikipedia.org/wiki/Kornhamnstorg#/media/Fil:Kornhamnstorg_kvarteret_Cerberus_2016.jpg

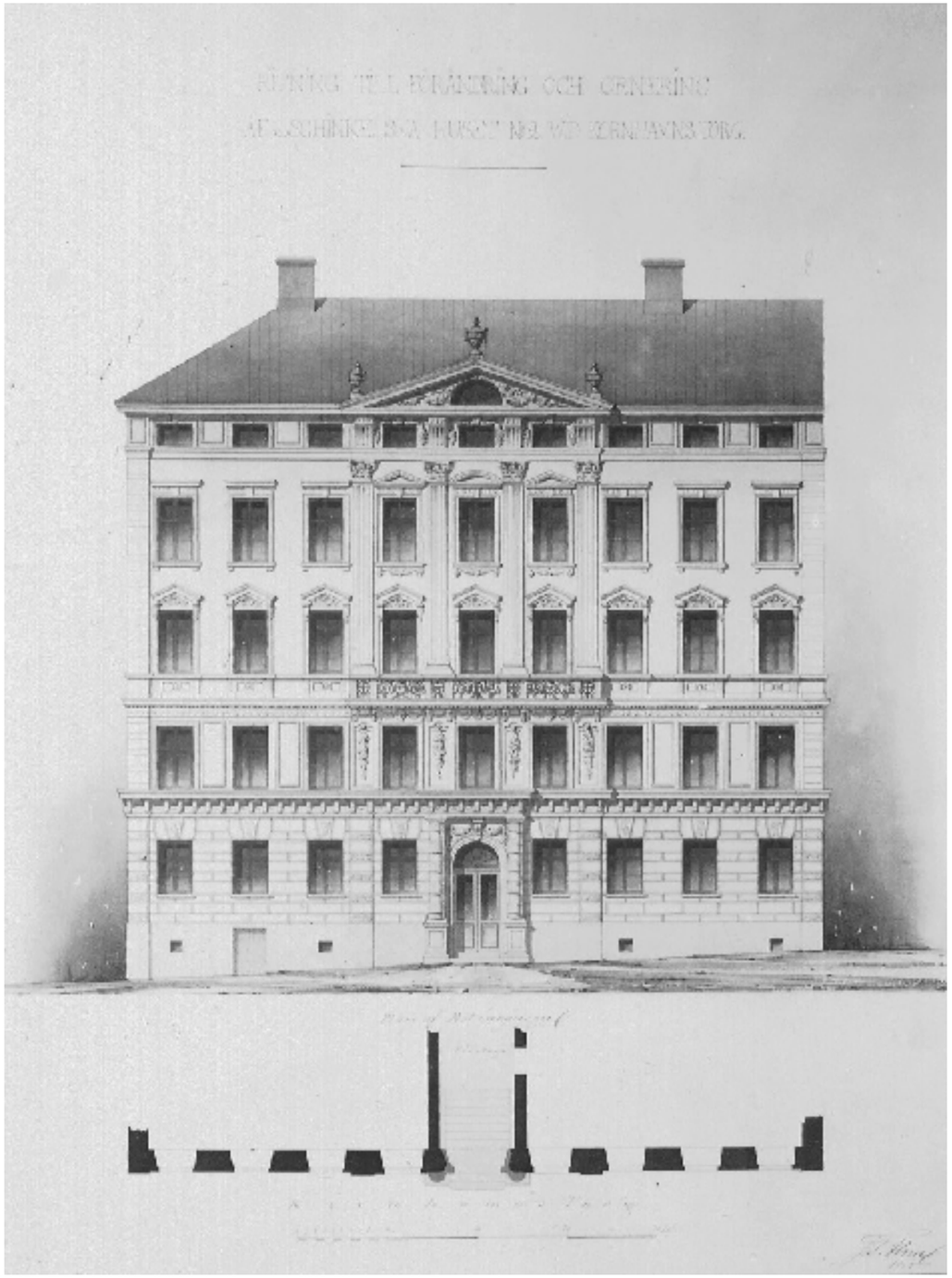

Åbomi Schinkelska maja fassaadijoonistus 1855. aastast.
https://sv.wikipedia.org/wiki/Kvarteret_Cerberus#/media/Fil:Schinkelska_huset_ritning_1855.jpg

KORNHAMNSTORG 6

Hoone ehitati 1855-1858. aastal, selle jaoks lammutati varasemalt kinnistul asunud hoone. Teise nimega "Cederlundska hus"- hoone sai nime veini ja kangete alkohoolsete jookide maaletooja Johan Cederlundi järgi, kellele maja ehitati. Hoone arhitekt oli Johan Fredrik Åbom (ka Kornhamnstorg 4 arhitekt) ja see oli üks esimesi varajaseid kontinentaalmaju Stockholmis. 1880ndatel omandas maja siiditootja Knut Almgren, kelle juhtimisel töötas hoones kuni 1963. aastani Almgreni nõudevabrik. 1917. aastal avati Kornhamnstorg 6 panga Nya Banken filiaal. 1930ndatel ja 1960ndatel asus samas ruumis Göteborgi Panga filiaal. Kornhamnstorgi fassaadi pool olevaid kaunistusi on aja jooksul muudetud ja lihtsustatud, samas kui algsed kaunistused teiste tänavate poole on peaaegu tervenisti säilinud. Täna asuvad majas peamiselt kontoriruumid, teiste hulgas Odd Molly ja Tengbomgruppen. (Hasselblad & Lindström, 1979)

KORNHAMNSTORG 2

Nimetatakse seitsmeks põrguväravaks selle seitsme sissepääsu järgi, mis loodi 18. sajandil kahe hoone ühendamisel. (Stora Nygatan 46 / Kornhamnstorg 2)

Kornhamnstorg pilt tehtud august 2010). Hiljem on hoone roosa fassaad üle värvitud kollaseks.

https://www.google.com/maps

Kornhamnstorg 6 hoone. Foto on tehtud 2016. aastal.

https://sv.wikipedia.org/wiki/Kornhamnstorg#/media/Fil:Kvarteret_Charon,_Kornhamnstorg,_2016.jpg

Joonistus Kornhamnstorg 6 hoonest. Joonistus 1860. aastast.

https://sv.wikipedia.org/wiki/Kvarteret_Charon#/media/Fil:Cederlundska_huset_1860.jpg

KORNHAMNSTORG 49

Hoone ehitati esialgselt 1647. aastal, kuid rekonstrueeriti oluliselt 1906. aastal arhitekti Edward Ohlsson projekti järgi. Ohlsson projekteeris hoone rikkalikult dekoreeritud fassaadiga kaubamajana. Maja nimetatakse ka ”Modehuset 66an”. Hoone on projekteeritud koos varjatud läbikäiguga, mis ühendab Kornhamnstorg väljakut Västerlånggatan tänavaga. Majas asus 1908-1927. aastatel vanalinna ainus kino. 1970ndatel oli hoone fassaad määrdunud pruuni tooni. Pärast ulatuslikku fassaadi renoveerimist taastati hoone esialgne hele välisilme. 1963-1994. aastatel töötasid majas nimekad Rootsi arhitektid Peter Celsingi, Bengt H. Jonsoni ja Nils Tesch. Hoonel on ikooniline torn, mis on oluline osa Gamla Stan siluettist. (Typhon 16, 2017)

Kornhamnstorg 47-51 hooned. Foto aastast 1901. Enne Kornhamnstorg 49 rekonstrueerimist.

https://arkivkopia.se/sak/digstad-SSMC001090S-0

Kornhamnstorg 47, 49, 51 hooned. Foto aastast 1912. Fotol on näha Kornhamnstorg 49 rekonstrueerituna.

https://arkivkopia.se/sak/digstad-SSMC001710S-0

KORNHAMNSTORG 51

Hoone ehitati 1632-1633. aastal Erik Larsson von der Linde, kes oli Gustav II Adolfi varahoidja, jaoks. Maja loetakse näiteks renesanssarhitektuurist. Hoonet nimetatakse ka Scharenberg majaks ja Von der Lindeska majaks on ajalooliselt ning ka praegu kuulunud ehitajate ühingule Müürileht. Esimesel korrusel asub Hendelbankeni kontor. Maja karkassi ja fassaadi on korduvalt selle lagunemise tõttu rekonstrueeritud. Hoone fassaad on kujundatud Hollandi renesassi stiilis. Hoonel on kaks märkimisväärset portaali. Mõlemad valmistatud liivakivist. Olulisem neist on hoone siseõue poole, see kujutab kahte jumalafiguuri pead, millel on katted peas ja need toetavad rasket portaali katet. Kujutatud jumalad on kaubandusjumal Mercury ja Neptuun, merejumal. Teine portaal asub Kornhamnstorg väljaku pool sissepääsuvärava ümber, sellel on suhteliselt vähe kaunistusi, kuna ei olnud ehituse ajal peamine prioriteet. Värava mõlemal küljel on koonusjad piilaritega puuviljade motiividega kaunistused, sümboliseerides maja omaniku - kaupmehe, rikkust. Hoonel on näha unikaalne lubjakivist eendaken, mis on suunatud Kornhamnstorg väljaku poole, seda toetavad 4 väljendusrikaste nägudega inimfiiguuri - 2 naist, 2 meest, need on tammepuust nikerdatud ning meenutavad väga Vasa laeva kaunistusi. Tegemist on vanima säilinud eendaknaga Stockholmis. Hoone sisehoovi poolsel fassaadil on kaks saksakeelset plaati, mis ütlevad "Kõik sõltub Jumala armust." ja “Pange oma lootus Jumala alleesse (Auf Gott allein setze die Hoffnung Dein)”. Arvatakse, et lühikest aega elas ja suri (1650) hoones Prantsuse flisoof René Descartes. (Portalen vid Kornhamnstorg 51, 2017) (Von der Lindeska huset, 2020)

Kornhamnstorg 47-53 hooned. Foto on tehtud 2010. aastal.
https://sv.wikipedia.org/wiki/Kornhamnstorg#/media/Fil:Kornhamnstorg_47-53.JPG

Tagaplaanil Kornhamnstorg 51 hoone rekonstrueerimistööd 1938. aastal. Esiplaanil elav turuplats Kornhamnstorgi väljakul.
https://arkivkopia.se/sak/digstad-SSMAB000158S-0

Korhnhamnstorg 51 hoone kuulus eendaken (sisehoovi poolne). Foto tehtud 2019. aastal.

https://sv.wikipedia.org/wiki/Von_der_Lindeska_huset#/media/Fil:Scharenbergska_huset_burspråk,_okt_2019b.jpg

Korhnhamnstorg 51 hoone eendakna (sisehoovi poolne) arhitektuune detail. Foto tehtud 2019. aastal.

https://sv.wikipedia.org/wiki/Von_der_Lindeska_huset#/media/Fil:Scharenbergska_huset_burspråk,_okt_2019d.jpg

Korhnhamnstorg 51 hoone arhitektuune detail.

Foto on tehtud 2007. aastal.

https://sv.wikipedia.org/wiki/Von_der_Lindeska_huset#/media/Fil:Vasterlanggatan_68_right_escutcheon_March_2007.JPG

Korhnhamnstorg 51 hoone arhitektuune detail.

Foto on tehtud 2007. aastal.

https://sv.wikipedia.org/wiki/Von_der_Lindeska_huset#/media/Fil:Kornhamnstorg_Detail_March_2007.JPG

Kornhamnstorg 51 hoone ikooniline torn. Foto on tehtud 2012. aastal.

https://sv.wikipedia.org/wiki/Typhon_16#/media/Fil:Modehuset_66an_2012.jpg

Arhitektuurne detail Korhnhamnstorg 51 hoonel.

Liivakiviportaal on tehtud Hollandi skulptori ja arhitekti Aris Claeszon poolt.

https://sv.wikipedia.org/wiki/Von_der_Lindeska_huset#/media/Fil:Von_der_Lindeska_huset,_okt_2019b.jpg

KORNHAMNSTORG 53

"Funckska maja", ehitatud 1640-ndatel aastatel parun Tomas Funcki jaoks. 1900ndate alguses arhitekt Ferdinand Boberg (kes projekteeris ka prestiiže NK kaubamaja) rekonstrueeris maja. Hoonele lisati kaks korrust, ehitati uus katus ja esimese korruse avad said oma praeguse kaarja vormi. 2001. aastal renoveeriti hoonet sisemiselt, et sobitada hoone siseruumid büroo-hotell funktsioonidega. Praegu töötabki hoones eksklusiivne büroo-hotell Gustavia Office. Hoones olev lift oli üks esimesi Stockholmis. (About Gustavia Office) (I stadens tjänst)

Kornhamnstorg 53 hoone. Fotol näha hoonet peale rekonstrueerimist. Foto on tehtud 2010. aastal. *(https://sv.wikipedia.org/wiki/Funckska_huset#/media/Fil:Kornhamnstorg_53b.jpg)*

KORNHAMNSTORG 57

Esialgselt ehitati aadressile hoone 1620. aastal. See aga lammutati ja selle asemele ehitati 1741. aastal kaupmehe Hans Degermani tellimusel kivimaja, teise nimega "Degermanska maja". (Kvarteret Deucalion, 2018)

KORNHAMNSTORG 59

Hoone on ehitatud 1650ndatel ning nimetatakse ka kui "Nolanwährska maja", mis sai nime Johan Nordanväderi (adlad Nohlanwähr) järgi, kellele maja kuulus 1700. aastate alguses, samuti "Adlersköldska maja", hr Adlerschiöldi järgi, kellele maja 18. sajandi alguses kuulus. Majas elas farmatseut Christopher Molitor, kus tema ja pärast teda poeg ja lapselaps pidasid Engeleni apteeki (rootsi keeles Apoteket Ängeln, eesti keeles otsetõlkes Ingli apteek) aastatel 1649–1764. Apteek püsis kuni 1969. aastani, mil see muudeti restoraniks Engelen. Apteegi embleem, kullatud ingel, on endiselt restorani sissepääsu kohal. Ingel hoidis algselt oma tõstetud käes pärja, mis on tänaseks kadunud. (Hasselblad & Lindström, 1979) (Apoteket Ängeln, 2019)

KORNHAMNSTORG 61

1781. aastal ehitatud "Forsströmska maja", mis sai nime selle ehitaja Nils Forsströmi järgi. (Kvarteret Deucalion, 2018)

Kornhamnstorg 55-61 maja. Foto on tehtud 2010. aastal.
https://sv.wikipedia.org/wiki/Kornhamnstorg#/media/Fil:Kornhamnstorg_53-61_november_2010b.jpg

Kornhamnstorg 59 hoone arhitektuurne detail. Foto on tehtud 2016. aastal.
https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Kornhamnstorg_59_portal,_2016.jpg

Kornhamnstorg 53 arhitektuurne detail. Foto on tehtud 2016. aastal.
https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Kornhamnstorg_53,_Funckska_huset,_2016a.jpg

Kornhamnstorg 59 hoones olnud Engeleni apteeki empleen hoone sissekäigu kohal. Foto on tehtud 2016. aastal.
https://sv.wikipedia.org/wiki/Apoteket_Ängeln#/media/Fil:Restaurang_Engelen_Kornhamnstorg_2016b.jpg

4.2.4 PLANEERINGUTE ANALÜÜS

4.2.4.1 LINNAPLANEERING *(STOCKHOLM CITY PLAN)*

Stockholm City Plan on 2018. aastal avaldatud põhjalik dokument, mille olemus sarnaneb Eesti kontekstis üldplaneeringule ning see käsitleb kõiki Stockholmi arenguga seotud põhimõtteid ja lähtepunkte ning annab suuna, mis iganes Stockholmi puudutavale planeeringule või projektile.

Linnaplaani peamiseks ja olulisemaks prioriteediks on inimeste suhe linnaga, linnaruumi pakutavad kogemused ja sotsiaalsed võimalused ning võimalikult kvaliteetne ja mitmekesine avalik ruum.

"Suur osa Stockholmi ainulaadsest atraktiivsusest on segu linna ajaloost ja inimestest, kes muudavad moodsa linna nii elavaks. Nii nagu iga ajalooline ajastu on jätnud oma jälje, kajastavad tänapäevased täiendused kaasaegset linnaelu ja linnaplaneerimist. Stockholm peab jääma jätkuvalt äratuntavaks ja säilitama oma põhilised omadused, mida kohalikud ja külastajad nii väga armastavad. Arhitektuuri, mis on väärtuslik osa Rootsi kultuuripärandist ja peamine osa linnapildist, tuleks vaadelda kui linnaarengu ressurssi." (Stockholm City Plan, lk 62)

> "Arhitektuur on tööriist, mis kujundab linna ja selle hooneid, maastikku ja avalikke ruume. See puudutab kõiki, kes elavad või töötavad linnas või on selle külastajaks. Stockholmi kasvades peab arhitektuur panustama kvaliteetsesse arengusse, mis keskendub inimeste heaolule ja positiivsetele kogemustele. Õigesti rakendatud arhitektuuripraktika seob inimesi oma füüsilise keskkonnaga. Arhitektuuril on potentsiaali luua elamusi linnaruumi kontekstis. Linna identiteeti peab tugevdama ja arendama pärandikeskkonnale tuginedes, samal ajal luues uusi võimalusi inimkontaktiks." (Stockholm City Plan, lk 69)

"Arhitektuuri kõige olulisem ülesanne on tagada, et uued ehitised ja linnaruum annaksid linnale ja selle elanikele lisaväärtust. Sotsiaalne jätkusuutlikkus on üks linna suurimaid väljakutseid." "Eesmärk on, et Stockholm pakuks aastaringselt rikkalikke kogemusi ja aktiivset linnaelu." (Stockholm City Plan, lk 71)

"Avaliku ruumi ja tänavate planeerimine baseerub tulevastel liikumistel, kui ümbritsev keskkond pakub eeldatavasti mitmeid võimalusi ja maapinna korrusel on erinevad funktsioonid, mis elavdavad linnaruumi. Maapinna korrused, mis võimaldavad erinevaid äritegevusi ja lisavad tänavale avatust, annavad linnaruumile vajaliku taju mitmekesisusest ja turvalisusest. Avaliku ruumi disain peaks olema dünaamiline ja paindlik, et võimaldada ruumi multifunktsionaalset kasutamist läbi aja. Nii luuakse jätkusuutlik linn, mis on võimeline ühiskonna muutumisel arenema." (Stockholm City Plan:24)

Samuti rõhutab linnaplaan Stockholmi kui pealinna formaalset ja esinduslikku tähtsust.

"Rootsi pealinnana keskendub Stockholm rahvusvahelisele külalislahkusele, üritustele ja pidustustele, mis puudutavad kogu Rootsit. Stockholmi tänavad, väljakud, pargid ja vooluveekogud moodustavad ühendatud avalike ruumide võrgustiku, mis peaks toetama igapäevaseid tegevusi ja üritusi ning võimaldama ka avalikke koosviibimisi. Funktsionaalne, juurdepääsetav ja lubav avalik ruum on seetõttu oluline lähtepunkt kogu planeeringus, mille eesmärk peaks olema ergutada elavat linnaruumi." (Stockholm City Plan, lk 71)

Lisaks pööratakse tähelepanu ka sellele, et kõikidele inimestele oleks võrdsed võimalused linnaruumile ja ligipääsudele.

"Suurt rõhku pannakse sellele, millist avalikku kasu iga projekt toob. Selle funktsioonid ja väärtused peaksid aitama kaasa atraktiivsema linnaruumi kujunemisele. Olulisteks kaalutlusteks on ohutus, sooline võrdõiguslikus ja avalikke ruumide kättesaadavaks tegemine kõigile, sõltumata nende vanusest, soost ja puudest." (Stockholm City Plan, lk 71)

Stockholm City Plan tunnistab arhitektuurilist ja ajaloolist kihistumist, kui väärtust ning on valmis seda eduka integratsiooni ettepaneku puhul lubama, et tagada linna jätkusuutlik areng. Ajaloolisesse keskkonda uute hoonete projekteerimisel palutakse järgida põhimõtteid, mis on sarnased UNESCO soovitustele. Samuti rõhutatakse kultuuri- ja arhitektuuripärandi tähtsust ja selle säilivuse olulisust.

"Linnaareng on hõlmanud endas ümberehituse ning isegi täieliku lammutamise perioode. Stockholm on tänaseks ajalooline arhitektuurimosaiik, mis annab olulise panuse linna üldise indentiteeti ja olemusse." (Stockholm City Plan, lk 62)

"Uute hoonete põimimine olemasolevaga on linnaplaneerimise oluline element. Uued täiendused linna tekstuuris peavad suhtuma olemasolevasse ja ajaloolisesse teadlikuse ja ettevaatlikusega. Linnaplaneerimine nõuab laiaulatuslikke teadmisi kultuurilistest, ajaloolistest, sotsiaalsetest ja esteetilistest kaalutlustest. Linnaplaneerimisprotsessid peavad olema jagatud kõigi osapoolte vahel, et tuvastada olemasolevad väärtused ja jõuda üksmeelelele nende kaitsmise ja säilitamise osas ning määratleda sobivate muutuste ulatus. See on kriitilise tähtsusega, et tagada linna jätkuv atraktiivsus." (Stockholm City Plan, lk 63)

"Linnapildi säilitamise ja arendamise kultuurilised põhimõtted sõltuvad konkreetsest linnaosast, mõjutatavates ajaloo kihtidest ja kavandatava lisanduse olemusest. Kõikide linnas tehtavate muudatuste

puhul tuleb teadlikult arvestada topograafia, linna silueti, kaldajoone ja veega. Kõrgemaid hooneid peab kavandama hinnates hoolikalt nende mõju üldisele linnapildile. Rohealasid, parke ja natuuralasid peab kavandama arvestades piirkonna ajalooliste kihtide ja mustritega, samal ajal tutvustades uusi esteetilisi ja sotsiaalseid väärtusi." (Stockholm City Plan, lk 64)

"Linna identiteeti määratlevad osaliselt maastiku füüsiline olemus ja ehitatud keskkond, kuid ka see, kuidas elanikud naabruskonna, koha või ehitisega samastuvad ja neid tajuvad. Mis iganes täna ehitatakse, saab linna tulevase kultuuripärandi osaks. Hoolikalt läbimõeldud lähenemine on ülitähtis, et garanteerida koha jätkuv mõistmine kohalikust ajaloost, andes samal ruumi uutele arhitektuurilistele lisandustele. Selle olulisus on käsitletud "UNESCO soovitused ajaloolisele linnaruumile". Linna kultuuripärandit peetakse jätkusuutliku sotsiaalse arengu põhiliseks ressursiks." (Stockholm City Plan, lk 64)

Rõhutatud on keskkonna ja konteksti analüüsi olulisust ja vajalikkust hoolimatata projekteerimise mahust. Öeldakse, et suurematele linnaruumi muutustele peab eelnema põhjalik arhitektuuripärandi keskkonna analüüs. Väikesemahuliste täienduste ja muudatuste nagu ka muutmise ja renoveerimise korral tuleb arvestada ümbritseva linna arengu iseärasustega. Muudatused tuleb teha teadlikult, võttes arvesse ja omaks kohalikke iseärasusi. Lähenemisviis, mis tugevdab olemasolevaid ajaloolisi väärtusi võib hõlmata endas olemasoleva iseloomuga kohanemist või moodsama väljenduslaadi praktiseerimist. Neile, kes taotlevad ehitusluba on olemas juhised, kuidas näiteks rõdusid või pööningut laiendada." (Stockholm City Plan, lk 65)

Sellest võib järeldada, et Stockholmi jaoks on välja töötatud vastavalt selle ajaloolisesse keskkonda sobivad konkreetsed disaini soovitused ja juhised, mis aitavad kõige enam levinud laiendusi planeerida. Väga positiivne on näha, et soositakse läbimõeldud ja ajaloolist autentsust austavat arengut ning sellega tagatakse linna jätkusuutlik areng. Kuigi iga projekt on omal viisil unikaalne, siis konteksti sobivad juhised aitavad ehitusloa protsessi oluliselt kiirendada, hõlbustavad nii linnaametnike, kui arhitektide elu ning loovad ausad ja võrdsed tingimused kõigile omanikele ja elanikele.

„Pealinnana on Stockholm Rootsi kõige keerulisem ja mitmetahulisem linnapärandi keskkond. Seetõttu on eriline vastutus pealinna juhtimisel ja arendamisel tagada vastavus kultuuripärandit, arhitektuuri ja linnaruumi käsitlevatele rahvusvahelistele lepingutele." (Stockholm City Plan, lk 63)

Lisaks on välja toodud juhiseid planeerimiseks:

- Linna olemasolevate piirkondade muutmiseks, uuendamiseks ja tihendamiseks on vajalikuks lähtepunktiks teadmised linna arenguomadustest ja linnapildist

- Arhitektuuripärandi keskkonnas olevaid väärtusi tuleb pidevalt identifitseerida, kaitsta, hooldada ja arendada.

- Uued arendused, muutused ja lisandused olemasolevatesse keskkondadesse peavad olema elluviidud tundlikult, järjepidevate põhimõtetega ja hoolikalt kavandatud detailidega, mis põhinevad põhjalikul analüüsil.

- Arhitektuuri, millel on kultuuriväärtus ning mis on oluline linnapildi ja maastiku jaoks, tuleks vaadelda linnaarengu ressursina.

- Stockholmi linnal on kinnisvaraomanikuna oluline roll hea eeskuju näitajana, muu hulgas konservatsiooniprogrammide koostamisel ja arhitektuurikonkursside korraldamisel nii valitud projektide, kui ka linna hoonete igapäevase haldamisega seoses. (Stockholm City Plan, lk 66)

Linnaplaan käsitleb ka mitmeid unikaalseid väärtusi, mis on olulised just Stockholmile - nagu päikese ja päevavalguse tähtsus, sääride ja kaldajoone oluline roll ning linna ambitsioon olla võimalikult keskkonnasõbralik ja tehnoloogiliselt nutikas *(ingl. k. smart-city).*

"Stockholm on põhjamaine linn, mis näeb muutuvaid aastaaegu ja aegajalt ka rariteetseid virmalisi. Uued linnaruumid ja hooned peaks neid omadusi arvestama. Linna kasvades seatakse ühe rangemad nõudmised tajutavale mikrokliimale ja võimalustele veeta aega hoonete vahetus läheduses. Päikesevalguse ja varjudega tänavate, väljakute ja parkide loomine sotsiaalseks suhtluseks on linna aktiivse elu jaoks üliioluline, eriti talvekuudel. Linnaruumid ja ehitised peaksid olema projekteeritud teadvustades päevavalgust ja päikese liikumist ning nendega koos töötama. Samuti on oluline linnaruumi kontekstis võtta arvesse valgust, mida hoone pimedal ajal ise kiirgab." (Stockholm City Plan, lk 71)

"Stockholmi vooluveekogud ehk skäärid moodustavad linna suurima ühtse avaliku ruumi elemendi ja on linna arengu võtmeelement. Kõik vaated veele on ainulaadsed ja väga hinnatud väärtused. Linnaplaneerimine ning hoonete projekteerimine peaks maksimaalselt ära kasutama vee pakutavaid võimalusi ja looma hoolikalt läbimõeldud atraktiivseid veeäärseid keskkondi." (Stockholm City Plan, lk 72)

Kliimamuutustega kohaneva linna loomiseks peavad hooned käsitlema taastuval energial põhinevaid lahendusi ja keskkonnasõbralikke *smart*-tehnoloogiat. Inimeste eluviisid on muutumas ja linn peab olema piisavalt mitmekesine, et rahuldada ka alternatiivseid ja kohanemisvõimelisi lahendusi. Paindliku ja funktsionaalse struktuuriga hooned lubavad muutusi ja erinevaid funktsioone hoone eluea jooksul. Arvesse tuleb võtta ka kvaliteeti ja esteetilisi aspekte. (Stockholm City Plan, lk 72)

4.2.4.2 PIIRKONNA TULEVIKU PLANEERING *(SLUSSEN 2025)*

Slusseni liiklussõlm ühendab Stockholmi vanalinna Gamla Stani ja Södermalmi linnaosa Stockholmi kesklinnas, mis asub Gamla Stanist lõunas. Seda läbivad sajad tuhanded inimesed igapäevaselt ja see on üks ajalooliselt olulisemaid ristmikke Stockholmis ning selle rekonstrueerimiseks on koostatud ulatuslik projekt "Slussen Master Plan", mis on osa Stockholm 2025 planeeringust. Prognoositakse, et Stockholmis elab 2030. aastaks miljon inimest ning Slusseni ümber olev piirkond on üks linna kiiremini kasvavaid ja arenevaid. Laiamahuline projekt näeb ette mitmete linnaosade ümber- ja juurdeehitusi, et täita kasvavast elanikkonnast tulenevaid vajadusi. Slusseni liiklussõlm ehitatakse ümber nii, et see oleks efektiivne ja ohutu ristumispunkt nii jalakäijate, jalgratturite, autojuhtide ja ka ühistranspordi jaoks. Projekti eesmärk on muuta veepiir inimestele ligipääsetavamaks ja ristumispunkt atraktiivseks kohtumispaigaks, kus on pargid, restoranid, kohvikud, bürood, kaubanduspinnad, võimalik meeltlahutada ja toimuvad kultuuriüritused. Lisaks mootorsõidukeile mõeldud uuele sillale näeb projekt ette uut jalakäijate silda, mis ühendab vastastikke kaldaid, jalakäija silla põhjapoolne ots viib täpselt Kornhamnstorg väljakuni. (Slussen, 2014) (New Slussen)

Uue Slusseni peamine fookus on veepiir. Kahe silla vahele luuakse veeäärsed avalikud alad , mida ühendab jalakäijate sild, mille keskel on lüüs. Lõuna kaldale projekteeritakse väljak Slusstorget, inglise keeles 'Water Plaza', mis on suure osa päevast päikesevalguses, selle ääres asuvad kohvikud, terrassid ja istumisalad, kus inimestel on võimalus värskes õhus aega veeta ja vaadata, kuidas alused lüüsi läbivad. Põhjapoolsel kaldal on projekteeritud veeäärne jalakäijate promenaad kuni Kornhamnstorg väljakuni. (Slussen, 2014) (New Slussen)

Slusseni liiklussõlm enne rekonstrueerimistöid

https://www.e-architect.co.uk/images/jpgs/sweden/slussen_bridge_f250110_7.jpg

Slusseni liiklussõlme rekonstrueerimisprojekti visualiseering, valmimisaeg 2025

https://www.e-architect.co.uk/images/jpgs/sweden/slussen_bridge_f250110_6.jpg

Slussen 2025 visualiseering

https://www.fosterandpartners.com/projects/new-slussen-masterplan/

Slussen 2025 visualiseering

https://www.fosterandpartners.com/media/2636109/hero_1710_fp627915.jpg?width=3840&quality=85

4.3 ARHITEKTUURNE LÄHTEÜLESANNE

Arhitektuurse projekti lähteülesanne baseerub 2019. aasta sügisel välja kuulutatud #Stockholmcall arhitektuurivõistlusel. Võistluse lõpptähtajaks oli jaanuar 2020. See nägi ette, et kuna Slussen 2025 plaanide elluviimisega muutub Slusseni silla ümbruses veepiiri olemus oluliselt, siis tuleks luua veeäärde silmapaistev arhitektuuriteos, et seda Slusseniga paremini siduda. Uue hoone arhitektuuri ülesandeks oleks olla ühendavaks elemendiks vanalinna ja veeääre vahel. Hoone funktsioonina nähti ette puidutöökoda, koos näituseruumide ja poega, lisaks sooviti projektis näha ka eraldi seisvat restorani. Puidu töökoda oleks mõeldud kasutamiseks eelkõige õpilastegruppidele, kuid avatud ka teistele hobikorras soovijatele. Seal oleks võimalik korraldada tunde, koolitusi ja *workshope*. Näituseruumid, pood ja restoran oleksid avatud kõigile. Puidu töötlemine on oluline osa Rootsi traditsioonist ning selle funktsiooniga sooviti tugevdada piirkonna kultuurilist õhkkonda ning tuua vanalinna, kui väga turistikesksesse keskkonda, rohkem kohalikke elanikke. (#Stockholmcall)

Võistluse väljapakutud soovituslik ruumiprogramm:

Võistluse alune maaala	1644 m²
Retseptsioon	50 m²
Restoran	200 m²
Näituse ruumid (2 tükki)	100 m² (ühe kohta)
Puidutöökojad (2 tükki)	100 m² (ühe kohta)
Raamatupood	70 m²
Töötajateruum (riietusruum)	30 m²
Kontorid (2 tükki)	50 m² (ühe kohta)
Teh. ruum	100 m²
Panipaik/maj.ruum	70 m²
Kokku netopind	1020 m²
Roheline park	vaba
Parkimine	20-30 autot

(#Stockholmcall)

Võistlus ei näinud ette kõrguse piiranguid ning lubas projekteerida maa alla.

Võistluse lähteülesannet kriitliselt analüüsides võib öelda, et ettenähtud hoone funktsioonid ja nende sobivus sellesse asukohta on põhjendatud, läbimõeldud ning väga potentsiaalsed positiivseteks arenguteks tulevikus.

Ruumiprogramm on samuti loogiliselt koostatud. Võrreldes seda antud võistluse maaalaga ilmneb aga peamine keeruline aspekt - soovitud ruumiprogrammi tagamiseks vajalik pind on koos seinte, liikumisteede ja muu sellisega sisuliselt võistlusalaga võrdne. Seega antud asukohta sellise hoone projekteerimisel tuleb arvestada võistlusala suhtes väga suure hoone mahuga.

Edasisel uue hoone projekteerimisel lähtuti võistluse väljapakutud funktsioonidest ning kasutati ka soovitusliku ruumiprogrammi ning arendati seda edasi. Lähtudes sellest, et asukohaks on ajalooline väljak, siis loobuti võistluse etteantud maaalast ning laiendati selle piire terve väljaku osas. Samuti ei peetud oluliseks projekteeritava hoonega koos projekteerida vanalinna kontekstis suuremas mahus külastajate parkimiskohti.

4.4 EESMÄRGID

PEAMISED PROBLEEMID

Asukoha peamisteks probleemideks on:

- Massiivne sõidutee, mis lõikab ära väljaku veeäärest.
- Väga suur sõiduteede osakaal väljaku ümbruses, inimeste liikumine tõkestatud ja piiratud.

Projekteeritava hoone peamisteks probleemideks (väljakutseteks) on:

- Ruumiprogrammi suur maht võrreldes väljaku suurusega.
- Palju vaateid, mida on vajalik säilitada.

PEAMISED EESMÄRGID

Projekti peamised eesmärgid asukohaga seoses on:

- Sõidutee kui eraldava piiri minimiseerimine
- Väljakule sellele omase “õhuruumi”, olemuse ja vormi säilitamine
- Vaadete säilitamine
    - väljakule skäärile ja teisele kaldale
    - teiselt kaldalt väljakule ja selle hoonetele
    - väljakuäärsetest hoonetest olemasolevate vaadete säilitamine või parandamine
- Ühendada väljak veeäärega ja tulevase Slussen 2025 jalakäijate silla ja promenaadiga
- Elustada väljak, struktureerida see ja lisada sellele dünaamilisust
- Seotus väljaku ajalooga (oluline osa sellest on ka väljaku veeäärega ühendamine, kuna ajalooliselt on tegemist sadamaväljakuga)

Projekti peamised eesmärgid uue hoonega seoses on:

- Kvaliteetne ja kõrgetasemeline arhitektuur
- Vaadete loomine
    - projekteeritavalt jalakäijate sillalt heade vaadete loomine
    - projekteeritavast hoonest heade vaadete loomine
- Päevavalguse maksimaalne kasutamine
- Seotus hoone funktsiooniga - puidutöökoda või seotus puiduga

4.5 MAHULISED STSENAARIUMID

STSENAARIUM 1 - MAAPEALNE MAHT

Esimene stsenaarium kujutab endast mitmekorruselist mahtu väljaku edela nurgas. Maht jälgib olemasolevaid ehitusjooni, väljaku kuju ning sõidutee joont.

Stsenaarium 1

- Võtab eeskuju olemasolevate hoonete mahtudest ja ehitusjoonest
- Annab väljakule tugevama vormi, lisades sellele uue külje, kus kolmnurkne väljak muutuks seega trapetsi kujuliseks.
- Blokeerib osaliselt vaateid
- Loob väljakule uusi varje õhtusel ajal
- Olemasolevaid radasid ei takistata ja sõlmpunkte ei lõhuta
- Projekteeritaval hoonel oleks head vaated kahes küljes kolmest.

Joonis 14 - stsenaarium 1 vaade inimperspektiivist

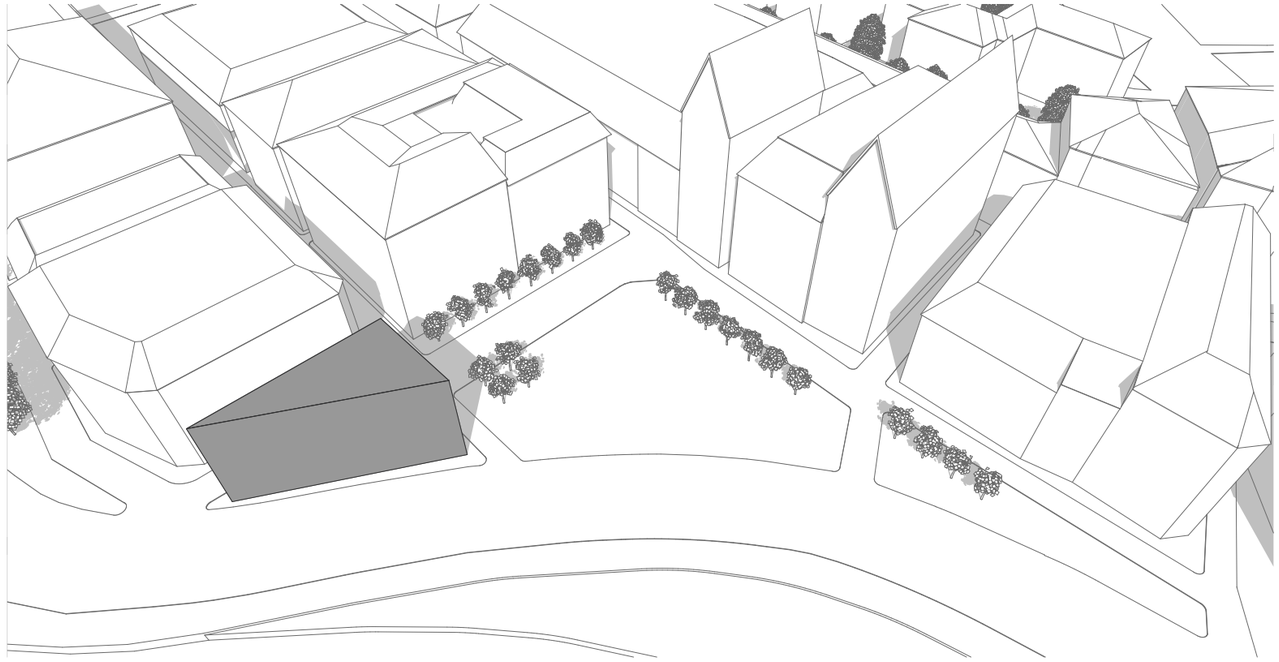

Joonis 15 - stsenaarium 1 vaade linnulennult

STSENAARIUM 2 - PAVILJONID

Teine stsenaarium lähtub sellest, et ajalooliselt on väljakul alati olnud väiksemahulised vormid paviljonide näol.

Stsenaarium 2

- Võtab eeskujuks väljaku ajaloolise ruumikasutuse, vormi ja olemuse
- Säilitab olemasolevad vaated
- Säilitab olemasolevad rajad ja sõlmpunktid
- Lisab väljakule dünaamilisust ja struktureerib seda
- Maapealse osa maht on oluliselt väiksem kui vajalik maht, tõstatab probleemi kuhu mahutada ülejäänud maht ja millised on ruumitingimused?

- Projekteeritavast hoonest on head vaated igas suunas
- Projekteeritaval (maapealsel) hoonel väga head valgus tingimused
- Lihtne luua puitstuktuuri kui viidet hoone funktsioonile

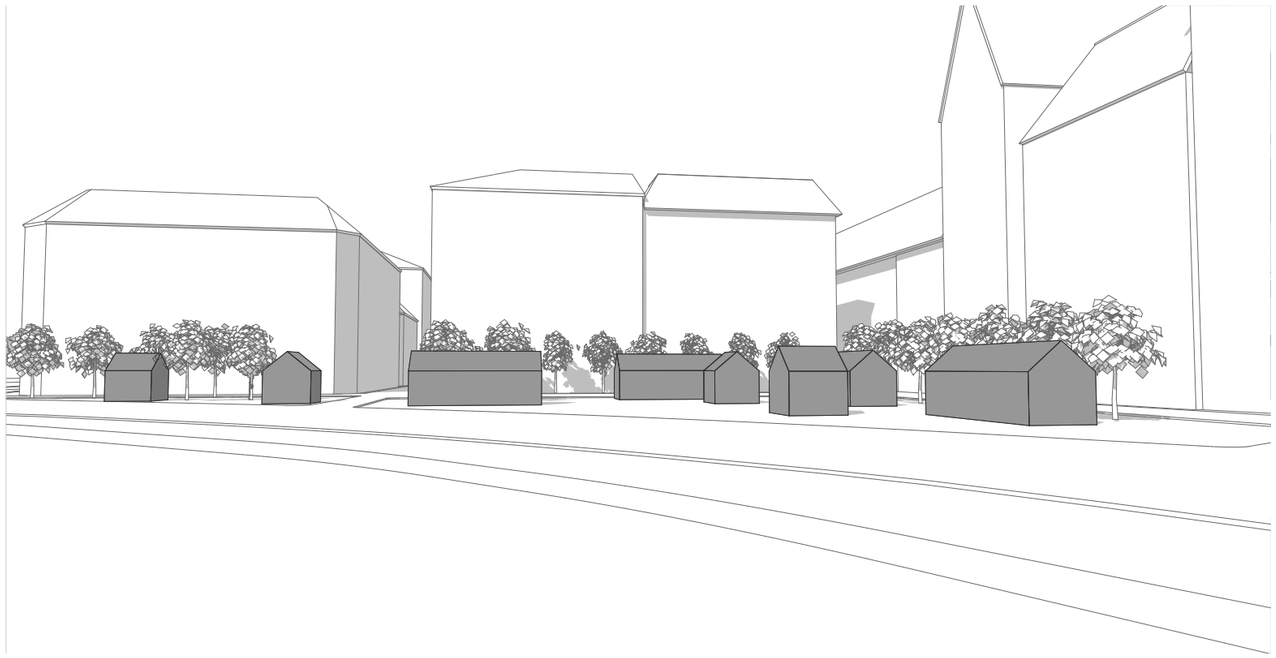

Joonis 16 - stsenaarium 2 vaade inimperspektiivist

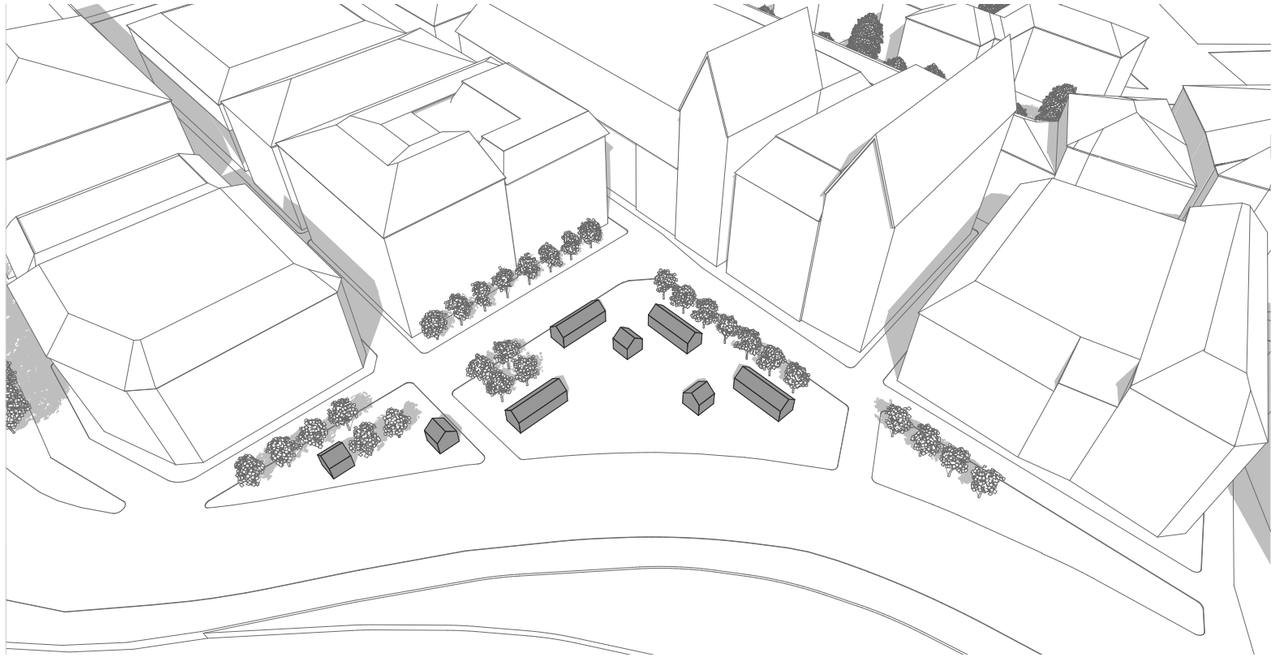

Joonis 17 - stsenaarium 2 vaade inimperspektiivist

STSENAARIUM 3 - SILD ÜLE TEE

Kolmas stsenaarium keskendub sellele, et vähendada olemasolevat sõiduteed kui piiri ning tõustes selle kohale moodustab justkui silla üle tee.

Stsenaarium 3

- Loob väljakule tugeva, silmapaistva ja ikoonilise mahu
- Blokeerib osaliselt olemasolevaid vaateid, nagu näiteks vaadet teiselt kaldalt väljakule ja olemasolevatest hoonetest skäärile, samas loob ka uusi vaateid
- Ühendab väljaku skääri kaldaga nii visuaalselt kui ka kasutuse kontekstis, samas igapäevane liikumine kalda ja vanalinna vahel ei parane oluliselt
- Mugavalt saab rõhutada puitstruktuuri, kui viidet hoone funktsioonile
- Projekteeritaval hoonel väga head valgustingimused

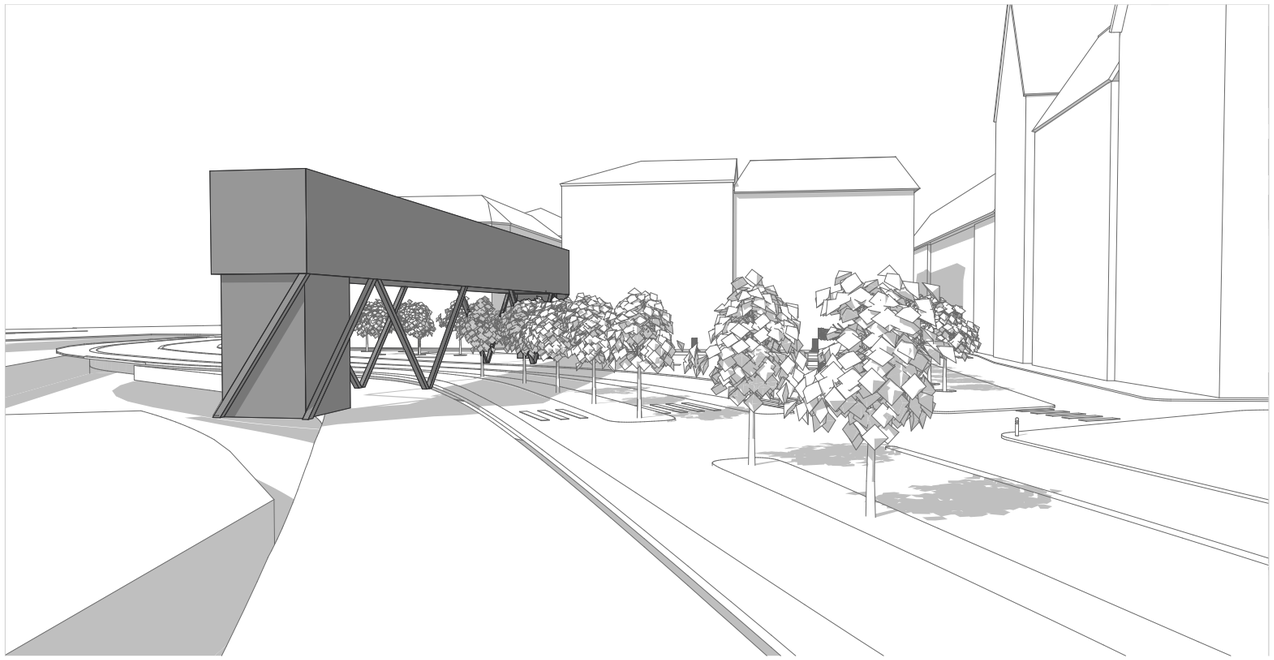

Joonis 18 - stsenaarium 3 vaade inimperspektiivist

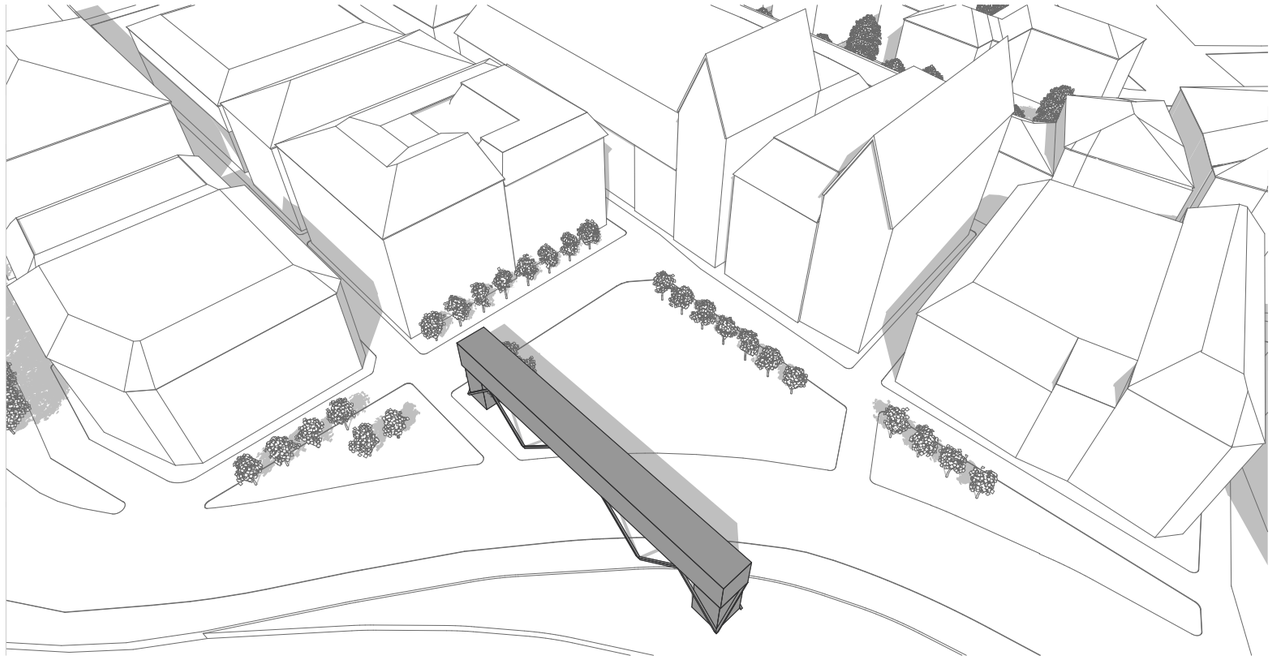

Joonis 19 - stsenaarium 3 vaade inimperspektiivist

STSENAARIUM 4 - SEIN TEE ETTE

Neljas stsenaarium tegeleb samuti tee kui piiri probleemiga, luues väljaku ja tee vahele mahu, mis neid eraldab.

Stsenaarium 4

- Sulgeb väljaku tee eest, väljak oleks sellega vaiksem ja rahulikum
- Blokeerib väljaku kui laiade vaadetega õhuruumi tiheda vanalinna vaheldusekс
- Blokeerib olulisi vaateid, nagu vaateid väljakult, olemasolevate hoonete madalamatelt korrustelt ja vaadet väljakule
- Takistab olulisi radu, lisaks raskendab ligipääsu kaldaääre ja vanalinna vahel veelgi enam
- Projekteeritavast hoonest on head vaated igast suunast
- Projekteeritaval hoonel on head valgustingimusel.

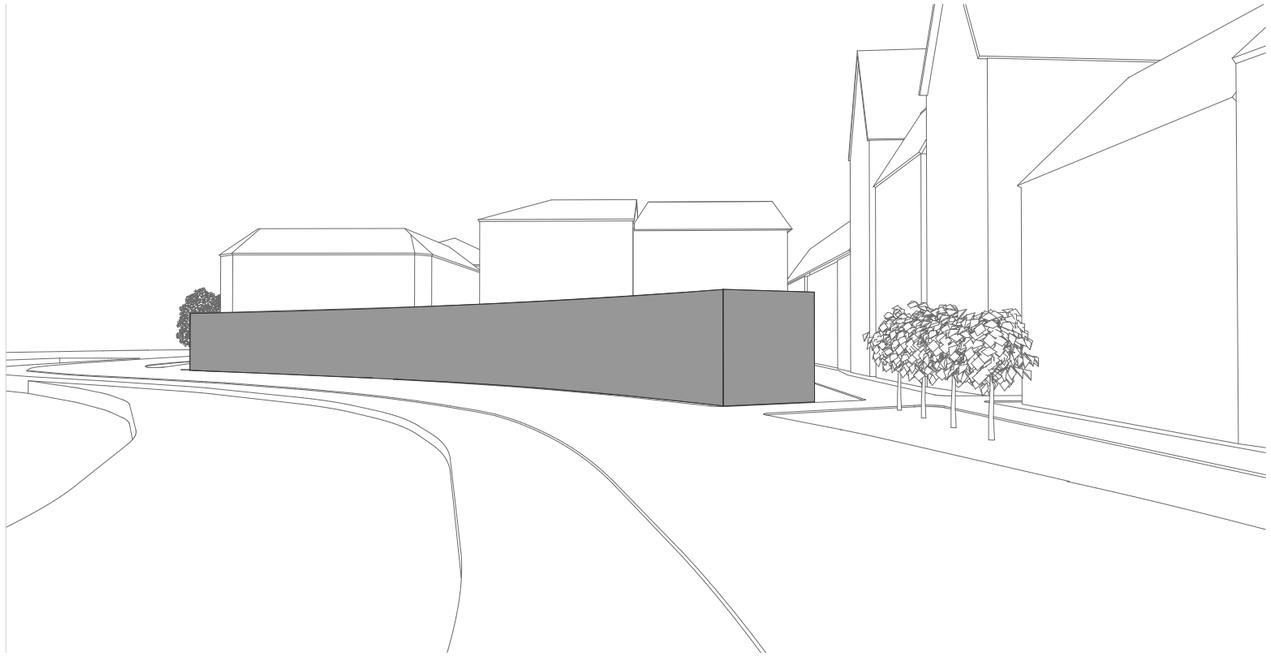

Joonis 20 - stsenaarium 4 vaade inimperspektiivist

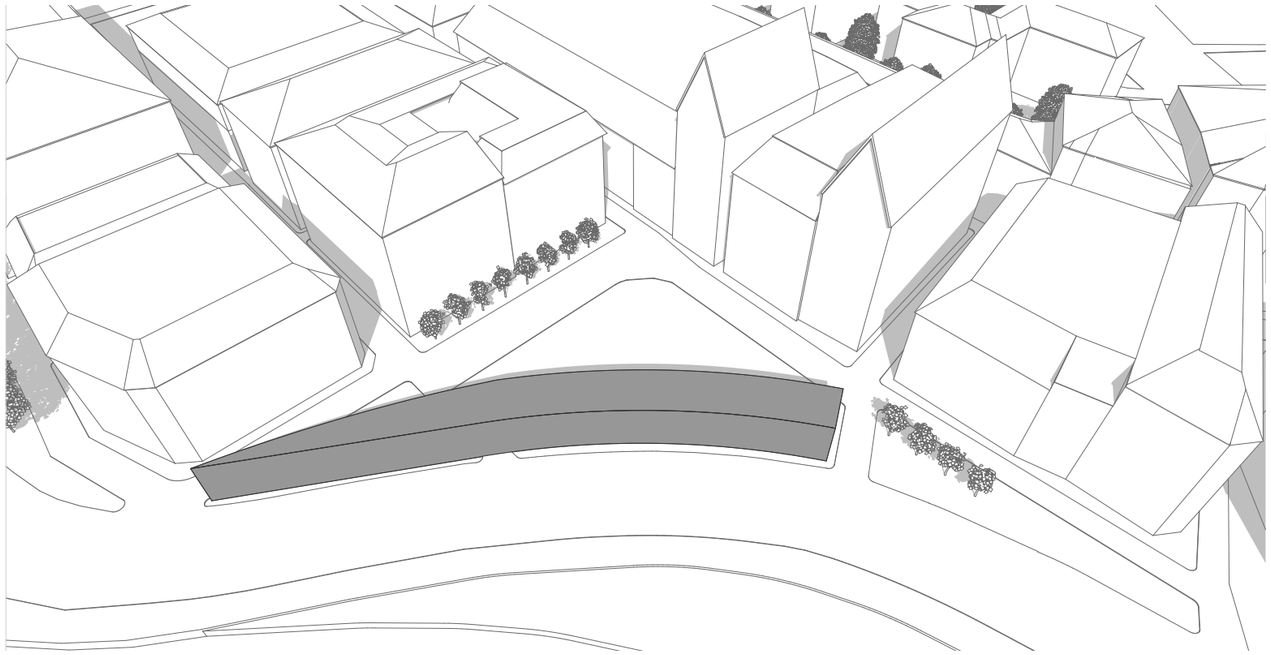

Joonis 21 - stsenaarium 4 vaade inimperspektiivist

STSENAARIUM 5 - PEIDETUD MAASTIKKU

Viies stsenaarium keskendub sellele, et säiliks maksimaalselt väljaku vaba olemus ja projekteeritavad mahud ei oleks selgelt tagutavad.

Stsenaarium 5

- Muudab väljaku olemust ja struktureerib seda ümber, kuid säilitab selle vabaduse ja õhuruumi
- Säilitab suurema osa olemasolevaid vaateid
- Olemasolevaid radu ja sõlmpunkte ei takistata
- Projekteeritavast hoonest on head vaated, kuid neid on pigem vähe
- Projekteeritavase hoonesse on keeruline luua häid valgustingimusi
- Maapealse osa kõrgus ei ole piiisavalt kõrge, et mahutada terve korruse. Maht on oluliselt väiksem kui vajalik maht, tõstatab probleemi kuhu mahutada ülejäänud maht ja millised on ruumitingimused?

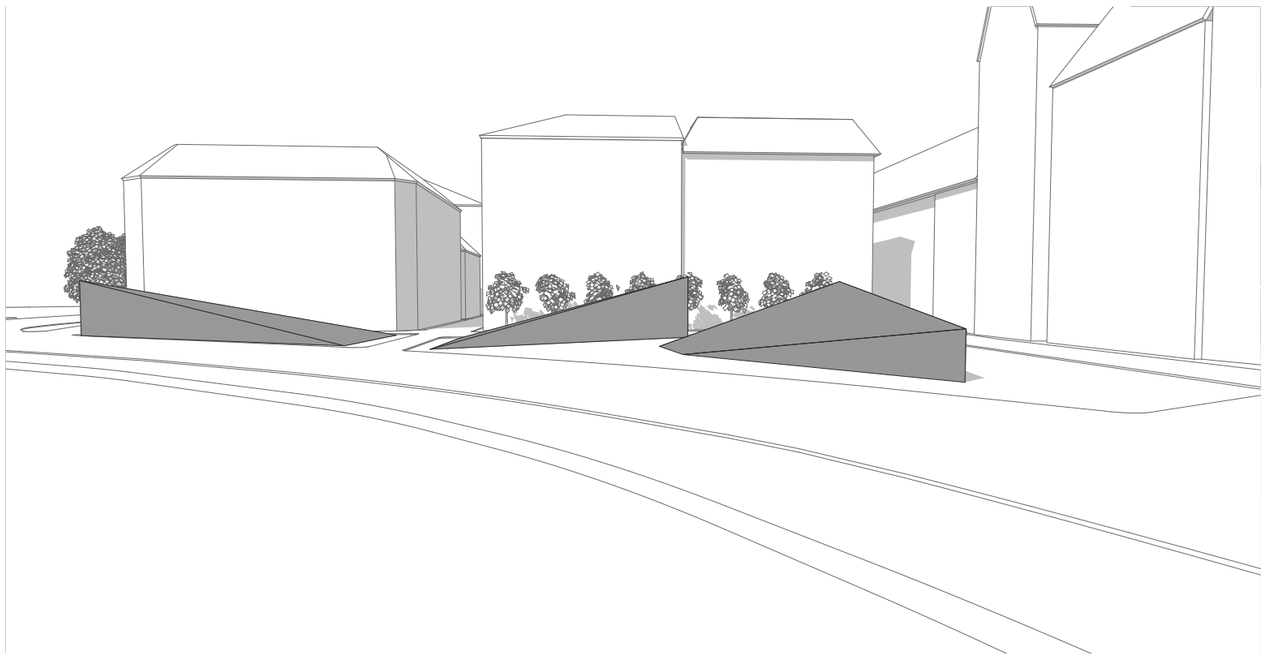

Joonis 22 - stsenaarium 4 vaade inimperspektiivist

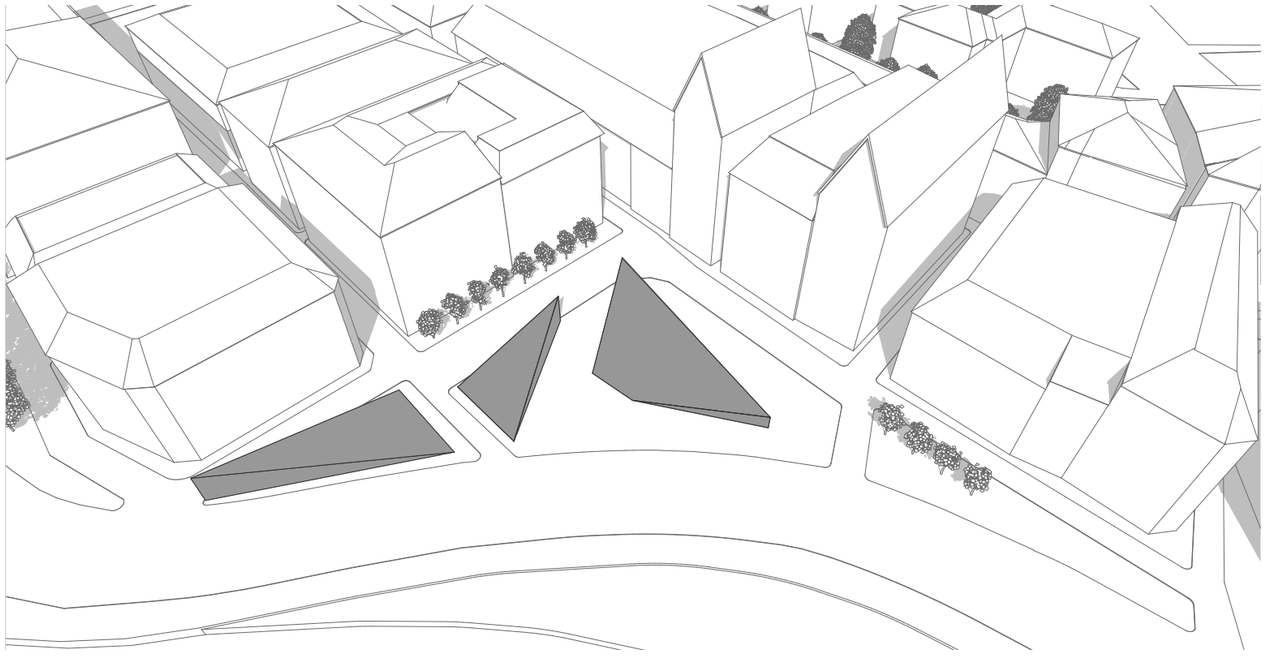

Joonis 23 - stsenaarium 4 vaade inimperspektiivist

4.6 LÕPLIK VALIK JA PRIORITEEDID

LÕPLIK MAHULISE STSENAARIUMI VALIK

Parimaks mahuliseks stsenaariumiks on stsenaarium 2 - paviljonid.

See stsenaarium annab võimaluse luua väljakule väiksesemahuliste paviljonide kompositsiooni, mis toetab olemasolevat keskkonda, säilitab olulisi vaateid ja liikumist ning otsib parimat lahendust projekteeritava hoone ruumitingimusteks. Peamine väljakutse, mida see stsenaarium esitab on selle vajalikust mahust oluliselt väiksem maapealse mahu hulk. Seega tuleb kaaluda ruumiprogrammi olulist muutmist või suure mahu maa alla liigutamist.

PRIORITEEDID PROJEKTEERIMISEL

Edasisel projekteerimisetapil võetakse eeskujuks mahulise stsenaariumi idee, mitte otsene mahuline lahendus ning mahud otsitakse uuesti rahulikumalt ja läbimõeldumalt.

Prioriteedid edasiseks projekteerimiseks

- Sõiduteede mõju minimaliseerida
- Uute mahtude asukoha leidmisel võtta eeskuju olemasolevatest hoonetest ja liikumissuundadest
- Luua ühendus skääri kaldaga ja selle kaudu ühendada Kornhamnstorg väljak ka tulevase Slusseni jalakäijate sillaga
- Tagada hea liikuvus - erinevad sissepääsud erinevatele mahtudele
- Vaadete säilitamise ja väljakule õhulisuse jätmiseks luua paviljonid klaasist
- Viitena hoone funktsioonile kasutada puitstruktuuri
- Luua kvaliteetne ja kõrgetasemeline arhitektuur
- Vajaliku mahu tagamiseks projekteerida suurem osa mahust maa alla
- Kasutada maksimaalset päevavalgust, suunata võimalikul palju valgust ka maa alla

5.1 ARHITEKTUURILINE KONTSEPTSIOON

Projekteerides on tuginetud sõnastatud prioriteetidele (lk 85) ning sellele toetudes on loodud uue hoone arhitektuuriline kontseptsioon. Arhitektuuriline kontseptsioon põhineb kuuel peamisel ideel.

VÄLJAKU AJALOOLINE KASUTUS

Väljaku ajalooline ruumiline kasutus on olnud turuplats ja seega väikesemahulised paviljonid väljakul on ajaloolises kontekstis väga sobivad.

SUUR MAHT MAA ALL + VALGUSAVAD MAA PEAL

Kuna maapealsed paviljonid ei anna piisavalt mahtu, tuleb suurem osa mahust projekteerida maa alla. Selleks, et maaalusele korrusele võimalikult palju päeva- ja päikesevalgust saada on vajalik projekteerida mitmeid suuremaid ja väiksemaid valgusavasid.

IKOONILINE VANALINNA KATUSEMAASTIK

Sidumaks uusi ja kaasaegseid paviljone ajaloolise ja vanalinna kontekstiga tugevamalt on eeskujuks võetud vanalinna ikooniline katusemaastik, kus on vahelduvad terava nurgaga viilkatused ja sirgejoonega kelpkatused. Katusemaastiku referentsiks on paviljonid projekteeritud terava nurgaga viilkatustega ning asendiplaanisliselt projekteeritud erinevate suundadega, nii et ühest vaatest vaadates tekib viilkatuse ja sirge katusejoone motiiv.

PUIDU LOOMULIK STRUKTUUR

Puidu loomuliku struktuuri voolavaid jooni kasutatakse nii asendiplaanilises lahenduses, kaarja avatud tunneli näol, kui ka interjööris ja viimistlusmaterjalide kasutuses.

PUITKONSTRUKTSIOONID

Paviljonid toetuvad peamiselt puitkonstruktsioonidele, mida eksponeeritakse ka kui kujunduslikku elementi.

LÄBIPAISTVUS & ÕHULISUS

Asendiplaanilises lahenduses on proovitud saavutada maksimaalne õhulisus, et ei blokeeritaks ühtegi vaadet ja paviljonide asukohad oleks väljakul võimalikult loomulikud. Paviljonide viimistluses on kasutatud võimalikult palju klaasi, et anda väljakule veelgi enam sellele vajalikku õhulisust ja hoonetele läbipaistvust. Läbipaistvus annab võimaluse eksponeerida puitkonstruktsioone ja kasutada päeva- ja päikesevalgust maksimaalselt.

PUIDU LOOMULIK STRUKTUUR

IKOONILINE VANALINNA KATUSEMAASTIK

PUITKONSTRUKTSIOONID

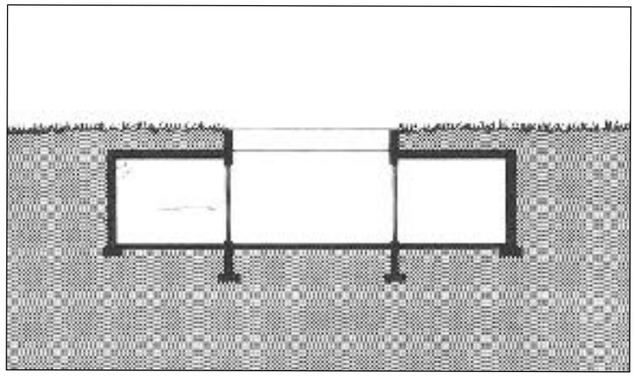

SUUR MAHT MAA ALL + VALGUSAVAD MAA PEAL

LÄBIPAISTVUS + ÕHULISUS

VÄLJAKU AJALOOLINE KASUTUS - VÄIKESED PAVILJONID

Joonis 24 - Arhitektuurilise kontseptsiooni skeem.

5.2 ASENDIPLAANILINE LAHENDUS

TÄNAVASTRUKTUURI MUUTMINE

Asendiplaanilist lahendust luues analüüsiti kõige pealt olemasolevat olukorda. Olemasolev olukord väljakul on väga autoliiklusele keskendunud. Kõiki väljaku külgi piirab sõidutee ning üks ühherealine tee liigub ka läbi väljaku.

Töö käigus uuriti vanalinna liiklusskeemi ja väljaku tänavate ühendusi teiste vanalinna tänavatega ning nähakse ette kahe tee osa likvideerimine. Projekteeritav lahendus tagab väljaku kaudu autode sisse ja välja liikumise vanalinna vahel, kuid eelistab kahe tee likvideerimisega kergliiklust ja väljaku paremat ühendatavust vanalinnaga.

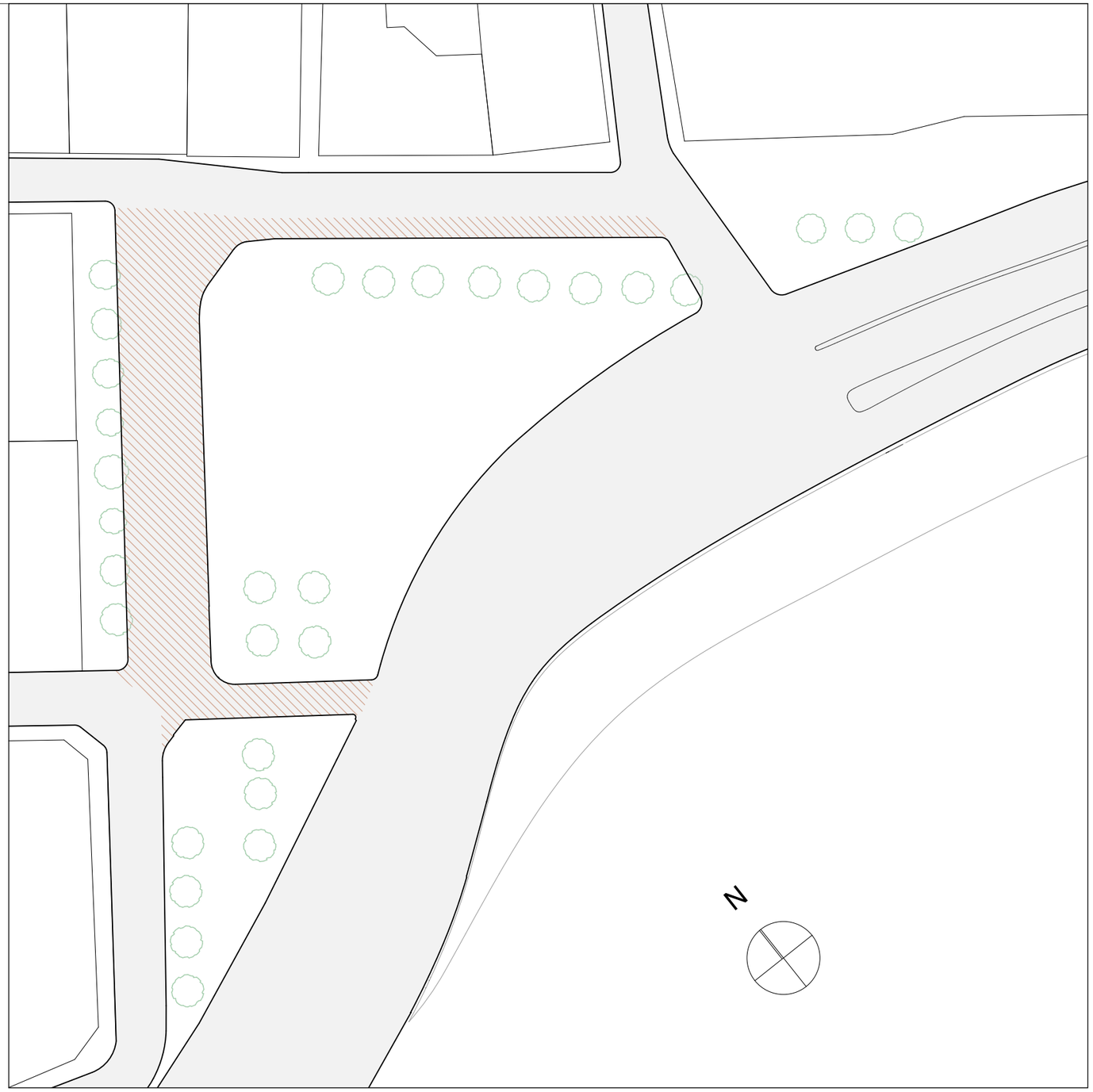

Joonis 25 - Olemasoleva olukorra skeem

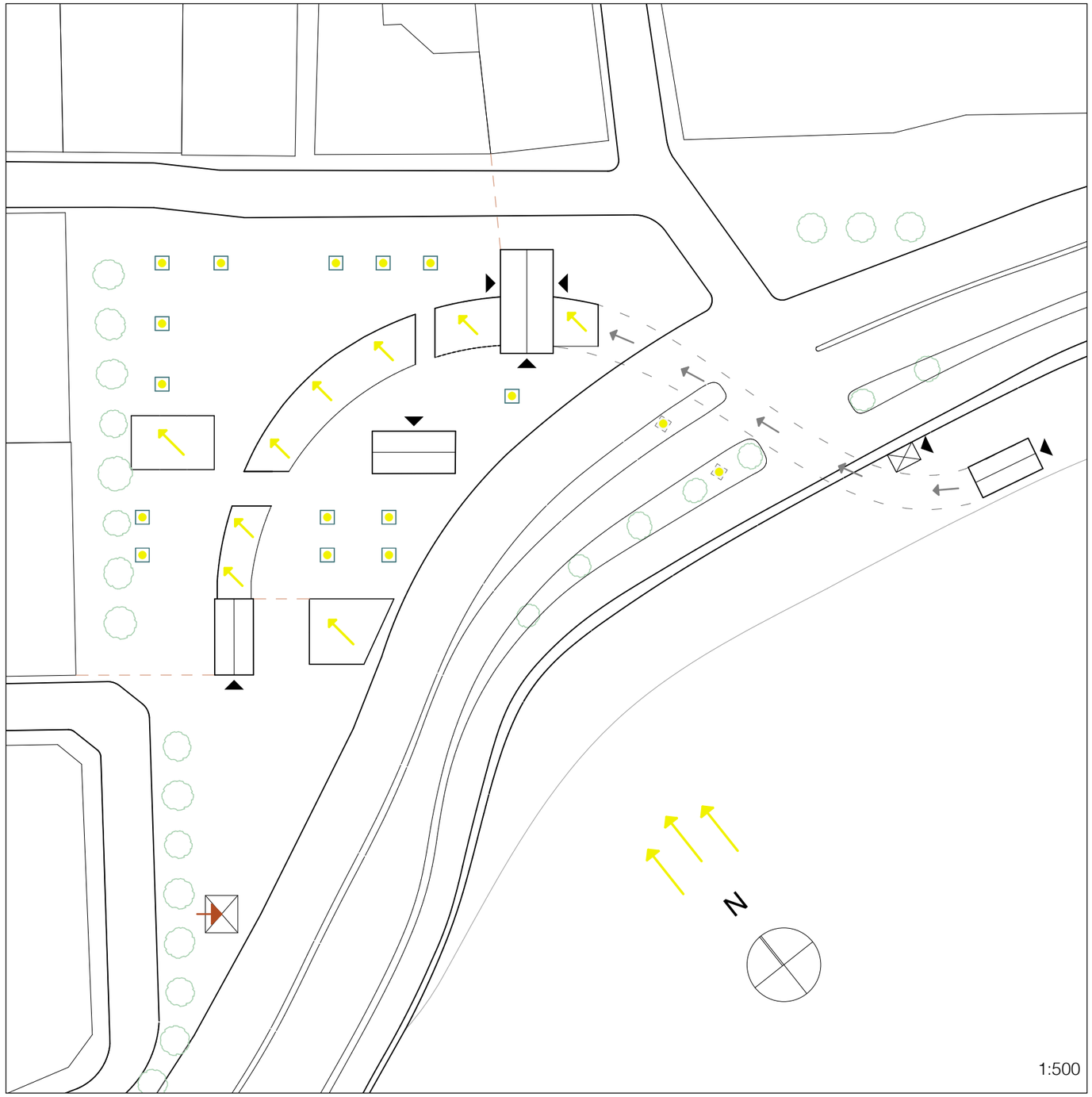

Joonis 26 - Asendiplaani tekkeskeem

ASENDIPLAANI PÕHIMÕTTED

Asendiplaani põhielementideks on 4 klaaspaviljoni ja avatud koridor nende vahel.

Asendiplaani luues oli peamiseks prioriteediks võimalikult hea liikuvuse tagamine, pöörates eraldi tähelepanu ka ühendusele skääri kalda ja väljaku vahel. Lähtudes arhitektuurilisest kontseptsioonist, kus suur osa mahust on maaall, lahendati ka skääri kalda ja väljaku ühendus maaalt. Ühenduse sisse ja väljapääsud markeeriti klaaspaviljonidega, üks on väljaku kõige lääne osas, teine on ettenähtud Slussen 2025 raames ehitatava jalakäija terrass-promenaadile.

Võimaldamaks maaalusele korrusele päevavalguse ligipääsu projekteeriti kahte paviljoni ühendav tunnel pealt avatuks. Tunneli kohal on kaks silda ja kõige suurem klaaspaviljon loob tunneli kohale omanäolise “ruumilise silla”:

Projekteeritud “kanjoni” kuju on inspireeritud puidu struktuuri voolavast vormist ja suund jälgib ilmakaardi, et tagada maaalusele korrusele maksimaalne päeva- ja päikesevalgust (tunneli pikim külg on suunatud lõunasse).

Väljaku südames on projekteeritud kaks suuremat paviljoni, keskmise suurusega paviljon on näituseruumide (*showroom*) sissepääsuks ja väikese mahuliseks väljapanekuks ja suurim paviljon on sissepääs restorani, mis asub nii maaall kui ka paviljoni kahel maapealsel korrusel. Lisaks on teiste olulisemate ruumide valgustamiseks nähtud ette veel kaks suuremat avatud valgus ava, mis on maaaluse korruse tasapinnas haljastatud ning palju väiksemaid klaasitud valgusavasid.

Väljaku edela nurgas asub lift puitmaterjali, muu kauba transpordiks ning jäätme äraveo tarvis. Terrass-promenaadil on lisaks klaaspaviljonile ja selle sees olevale trepiga sissepääsule projekteeritud ka liftiga sissepääs.

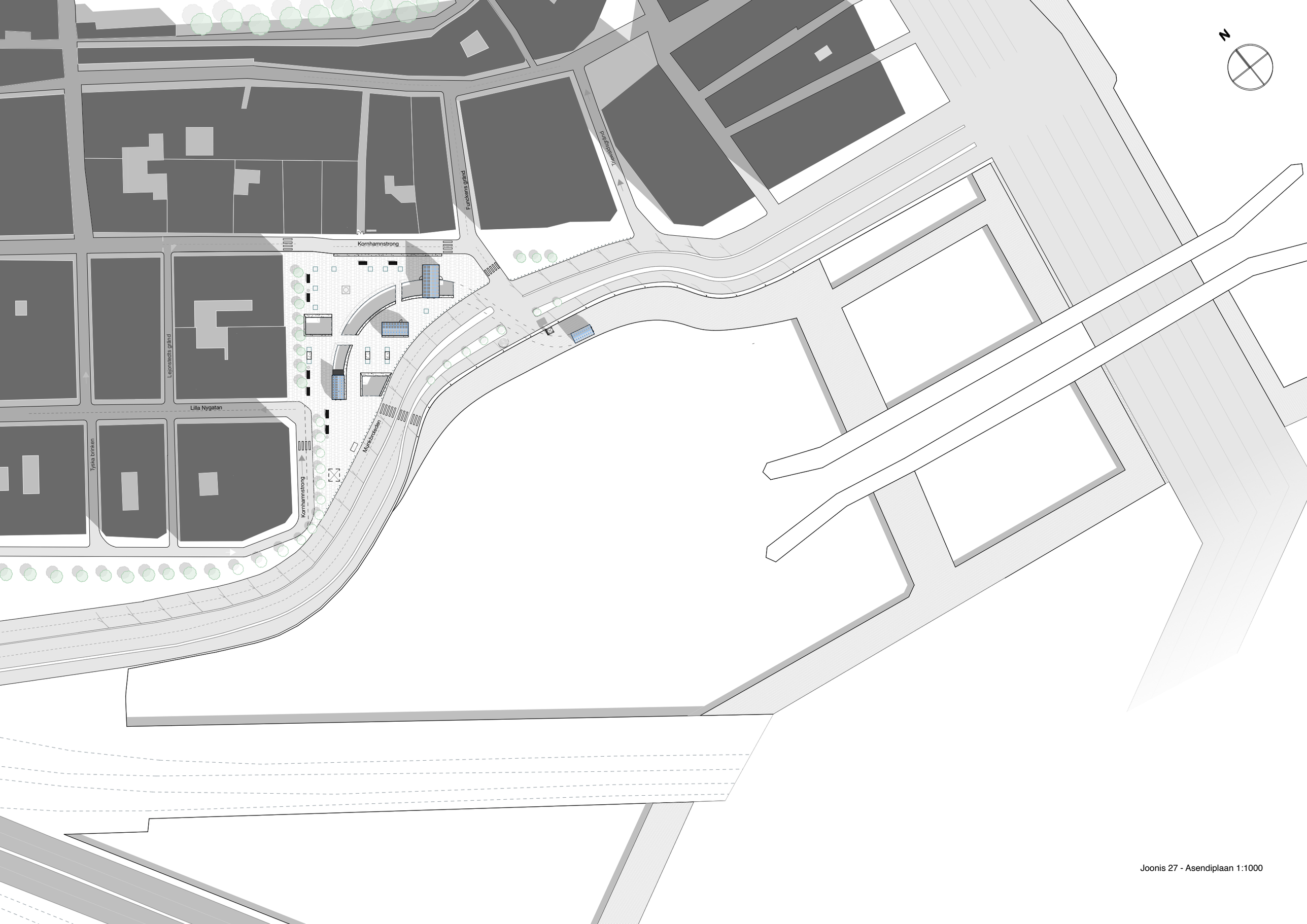

Joonis 27 - Asendiplaan 1:1000

AVALIK RUUM

Projekteeritava avaliku ruumi kujundus on minimalistlik, et peamine fookus oleks olemasolevatel hoonetel ja ajaloolisel keskkonnal, uuel projekteeritaval hoonel ja selle funktsioonidel ning unikaalsetel vaadetel. Väikevormidena on väljakule projekteeritud pingid ning restorani ümbrusesse nähakse ette hooajalisi laudu einestamiseks. Väljaku kasutus avaliku ruumina on fokuseeritud peamiselt aktiivsele liikumisele vanalinna ja terrass-promenaadi vahel, kuid väljakul on soodustatud ka rahulik ajaveetmine.

VERTIKAALPLANEERING

Projektala vertikaalplaneering lähtub olemasolevatest kõrgusmärkidest ja normikohastest kalletest. Projekteeritud on katendid on ühtlased, ilma astmeteta ning kaldega hoonetest eemale.

KATENDID

Väljaku vahetus läheduses olevad olemasolevad ja projekteeritavad sõiduteed on asfaltkattega. Platsile on projekteeritud kandillise mosaiikmotiiviga betoonkivi katend.

SADEVESI

Sadevesi tänavatasandil ja maaalusel tasandil suunatakse kalletega trappidesse ning suunatakse läbi vastava torustiku linna sadeveekanalisatsiooni.

HALJASTUS

Olemasolev kõrghaljastus likvideeritakse maaaluse mahu osas. Olemasolev kõrghaljastus on plaanile märgitud rohelise tingmärgiga, projekteeritav kõrghaljastus valge tingmärgiga. Kõrghaljastus projekteeritakse väljaku edela serva ja uue sõidutee eraldusribale. Madalhaljastust projekteeritakse uute hoonete kõrvale, valgusavade ümber ja sõidutee serva. Vt. täpsemalt asendiplaan ja 1. korruse plaan.

VÄLISVALGUSTUS

Väljakule on ettenähtud lisaks olemasolevale ja tee rekonstrueerimise käigus projekteeritavale tänavavalgustitele ka madal välisvalgustus projekteeritavate haljasalade sisse ning väljak katendi tasapinnas valgustavad spotid. Välisvalgustus töötab automaatikal ning lülitub sisse hämaruse anduritega.

MATERJALIDE-, KAUBA- JA PRÜGIVEDU

Materjalide- kauba- ja prügiveoks on ettenähtud 3,3 x 3,8 m suurune tasapinna lift (suletud lift on maapealse katendiga samas tasapinnas, ilma piireteta, liikuva lifti jaoks tõusevad selle serva piirded ning seejärel saab lift langeda). Lift on maaalusel korrusel mugavalt ühendatud laoruumi, abiruumi ja prügiruumidega. Materjalide-, kauba- ja prügivedu ruumide vahel toimub avatud tunneli kaudu (soovitatavalt öösiti kui hoone on suletud).

PARKIMINE

Lühiajaliseks parkimiseks on projekteeritud paralleel-parkimisserv väljaku edela serva Kornhamnstorg väljaku äärde. Selleks, et tagada takistusteta materjalide-, kauba- ja prügivedu on vajalik hoida osa parkimistsoonist püsivalt või kellaajaliselt parkimiskeelu alana.

TURVALISUS

Turvalisuse tagamiseks on ettenähtud väljakul ja terrass-promenaadil olevad sisse- ja väljapääsud öisel ajal ja eriolukordades sulgeda.

Valgusavade äärde on projekteeritud 1 meetri kõrgused klaaspiirded.

Sõidu tee serva on projekteeritud tugevdatud metallpollarid.

MONUMENT

Olemasolev ajalooline monument liigutatakse uude asukohta, mis on märgitud asendiplaanil ja 1. korruse plaanil.

AKUSTIKA

Akustilised nõuded on tagatud läbi mõeldud ruumiplaneeringuga, helipidavate seinte, helipidavate klaasist valgusavade ja hea helipidavusega klaaspakettidega. Ruumi akustikat toetab puitviimistlus ruumis.

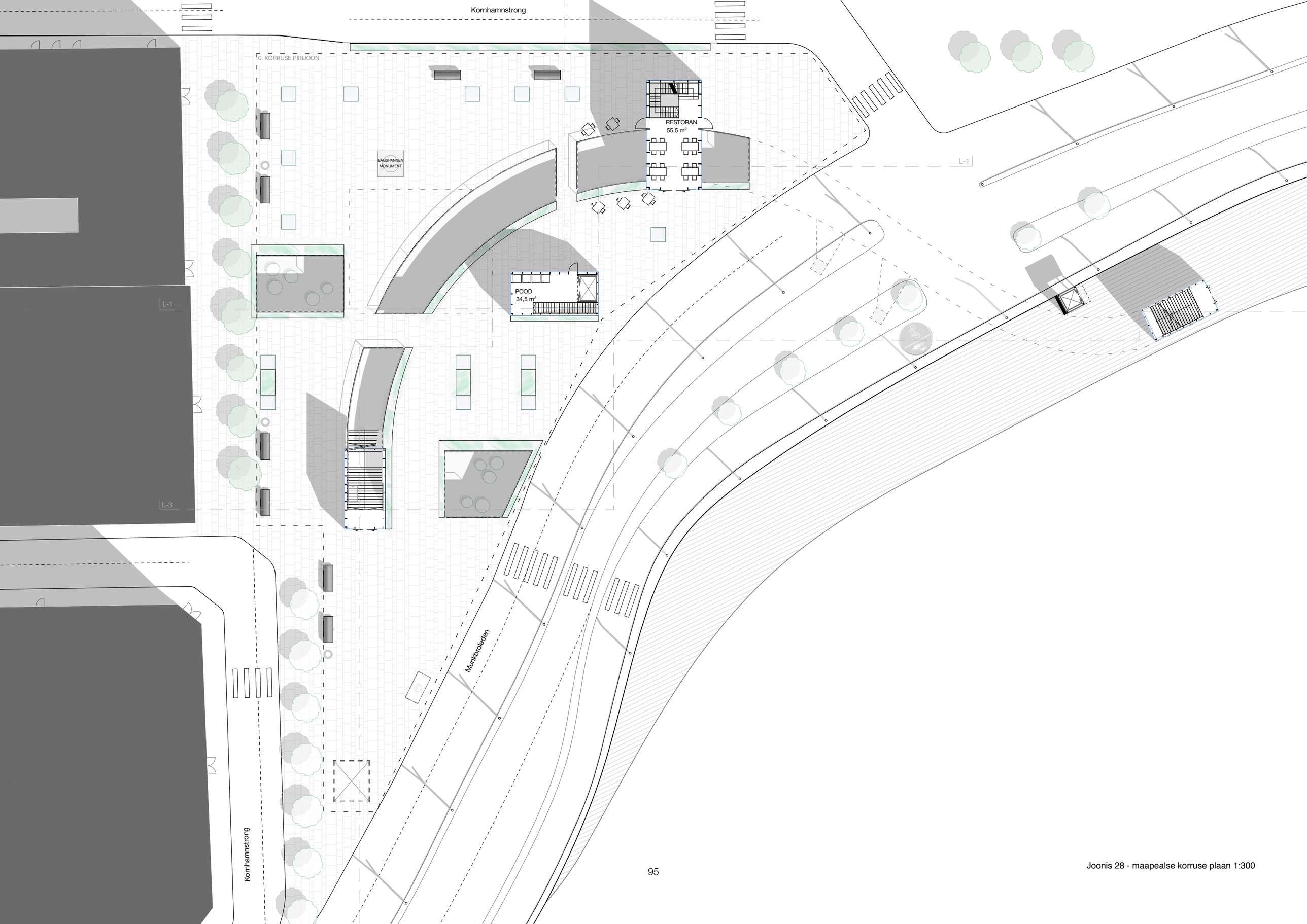

Joonis 28 - maapealse korruse plaan 1:300

5.3 RUUMIPROGRAMM

Ruumiprogramm on fokuseeritud tähtsaimatesse ruumidesse päevavalguse toomisele. Samuti olid otsustavateks faktoriteks ruumide vajadus sissepääsude järgi, avalike, pool-avalike ja privaatruumide tsoneering ja üleüldine liikuvuse loogilisus. Privaatruumid asuvad edela osas - avatud tunneli otsas; pool-avalikud ruumid asuvad põhja osas, olles avatud suunda, saavad need kõige rohkem päikest; avalikud ruumid asuvad lõuna osas, omades suurt klaaspinda, kuid olles avatud põhja poole, saades nii küllaldaselt päevavalgust, kuid mitte päikesevalgust ning kõige rahvarohkemaid ruume ei ohusta seega ülekuumenemine. Valgusavade kaudu tagatakse valguse jõudmine ka kontoriruumidesse, mis ei asu avatud tunneli ääres.

Puidutöökojad ehk *workshop*id on projekteeritud nii, et vastavalt töö olemusele on väiksema ja vaiksema puutöö workshop 1, suurema ja valjema puutöö workshop 2, kus on ettenähtud ka erinevate seadmete olemasolu ning selle asukoht ruumilises planeeringus selline, kus ebameeldivad helid jõuavad väljaku külastajani minimaalselt.

Näituseruumid ehk *showroom*id ja pood on projekteeritud nii, et neid oleks võimalik kasutada vastavalt vajadusele - statsionaarseid seinu ei ole projekteeritud nende asemel on lakke projekteeritud siinid, mille peal jooksevad liigutatavad seinad. Ruumide jaotamis variante on mitmeid ning kui soovitakse hoida kõik ruumid avatuna on võimalik seinamooduleid hoida selleks ettenähtud kohas trepi ja lifti taga.

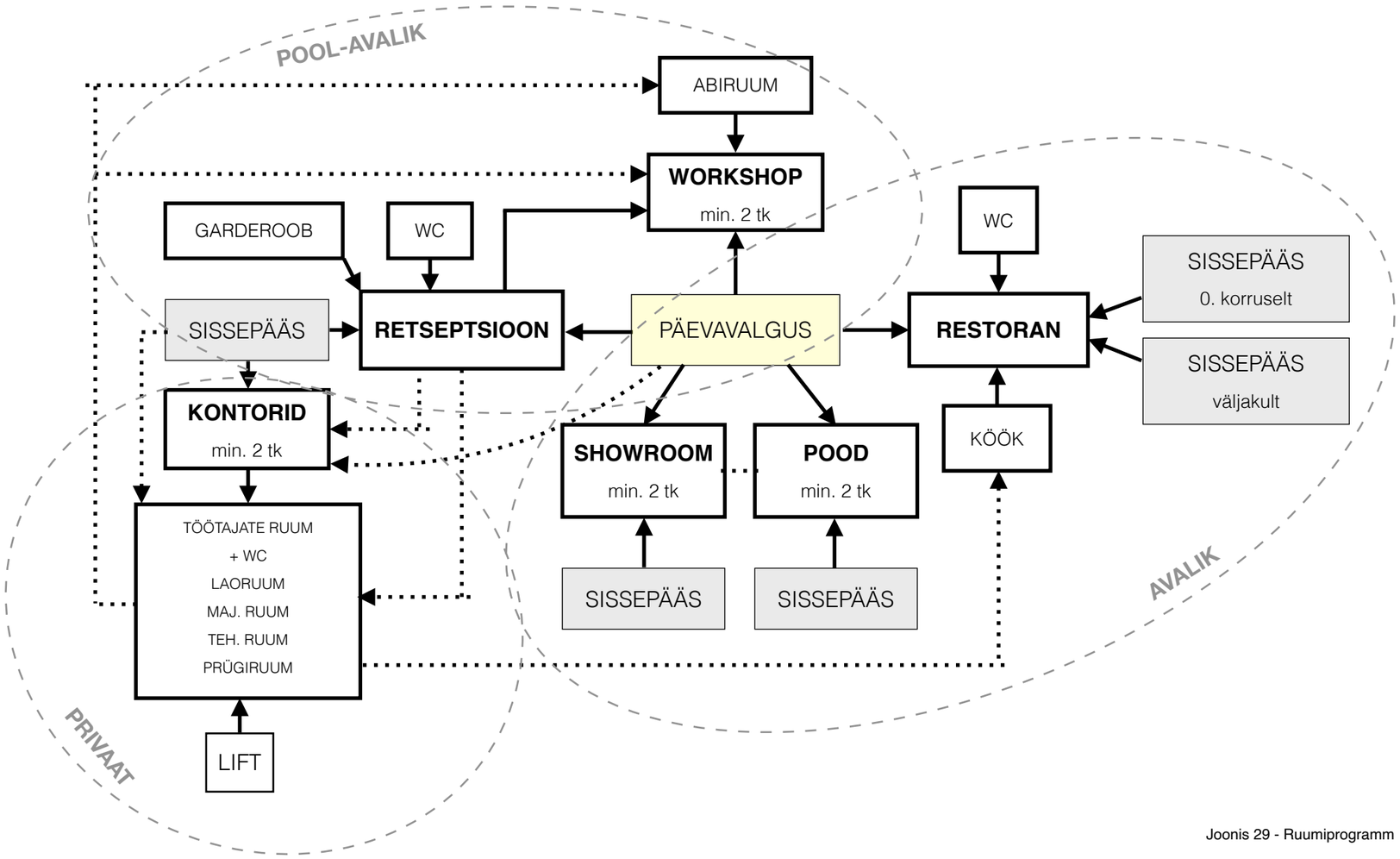

Joonis 29 - Ruumiprogramm

Joonis 30 - maaaluse korruse plaan 1:300

5.4 TEHNILISED ANDMED

RESTORAN KOKKU	214,6 M²
AVALIKUD JA POOL-AVALIKUD RUUMID KOKKU	1039,7 M²
PRIVAATSED RUUMID KOKKU	385,6 M²
NETOPIND KOKKU	1639,9 M²
BRUTOPIND KOKKU	2633,6 M²
MAAALUSE OSA ALUNE PIND	2478,0 M²
MAAPEALSE OSA ALUNE PIND	155,6 M²
KÕRGUS	10,5 M
SÜGAVUS	-5,5 M

MAAALUNE KORRUS	1494,4 M²
Restoran (0. tasapind)	103,6 m²
Köök	53,1 m²
WC	2,2 m²
Retseptsioon	33,8 m²
Workshop 1	139,7 m²
Garderoob ja wc-d	15,5 m²
Workshop 2	200,0 m²
Abiruum	15,1 m²
Showroom 1	105,7 m²
Pood	102,9 m²
Showroom 2	215,3 m²
Showroom 3	121,9 m²
Abiruum	49,3 m²
Teh. ruum	14,3 m²

Kontor 1	36,1 m²
Kontor 2	26,0 m²
Töötajate ruum	29,6 m²
Maj. ruum	3,2 m²
Koridor	139,0 m²
Laoruum	54,0 m²
Prügiruum	34,1 m²
MAAPEALNE KORRUS	90 M²
Restoran (1. tasapind)	55,5 m²
Pood	34,5 m²
2. KORRUS	55,5 M²
Restoran (2. tasapind)	55,5 m²

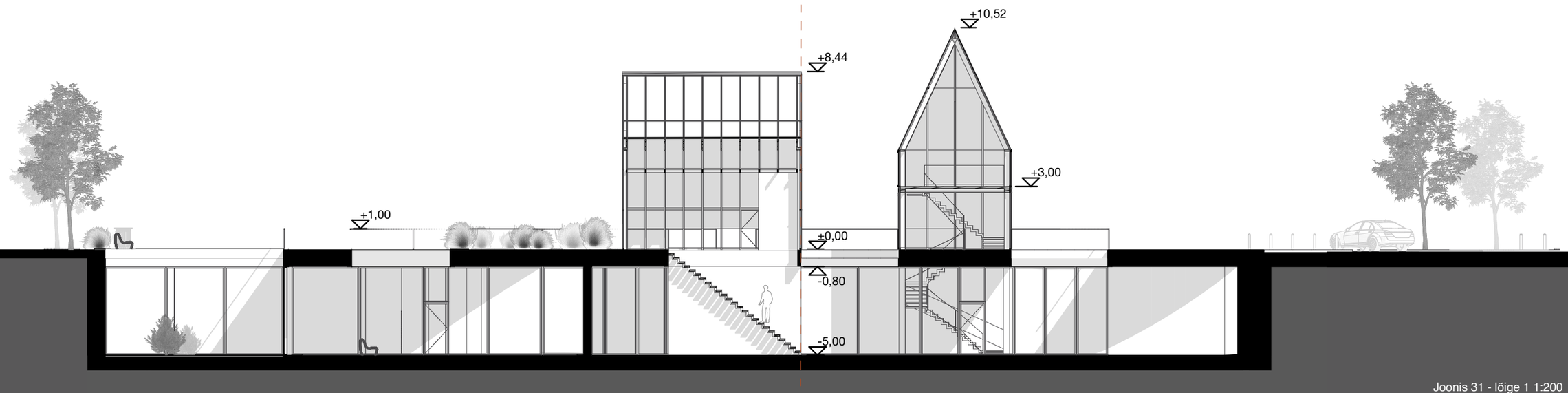

Joonis 31 - lõige 1 1:200

5.5 TEHNOSÜSTEEMID

KÜTE

Projekteeritud hoone kütteseadmeks on maasoojuspump, mis on ühendatud soojuskontuuriga skääri ääres. Soojuspump ja muud vajalikud kütteseadmed on projekteeritud tehnilisse ruumi. Ruumide küte on projekteeritud vesipõrandaküttega.

VENTILATSIOON

Hoone ventileerimiseks on projekteeritud soojustagastusega sisse- ja väljapuhke ventilatsiooni seade. Ventilatsiooni seade õhuvõtu avad on projekteeritud haljasalade sisse.

VEEVARUSTUS

Veevarustus on ettenähtud tagada linna ühisveevarustus torustiku kaudu.

KANALISATSIOON

Kanalisatsioon on ettenähtud suunata linna ühiskanalisatsioonitorustikku.

5.6 TULEOHUTUS

TULEOHUTUS

Tuletõrje autode ligipääs on tagatud olemasolevate sõiduteede kaudu.

Arvestuslikult on hoones 110 inimest.

EVAKUATSIOON

Evakuatsioon on tagatud olemasolevate väljapääsude kaudu igas paviljonis.

SUITSUÄRASTUS

Suitsuärastus hoone ruumidest on ettenähtud avatavate uste kaudu. Lisaks kasutatakse väljatõmbeventilaatorit või tekitatakse ülerõhku ruumides, kuhu ei soovita suitsu levimist.

TULEOHUTUSABINÕUD

Hoonesse on projekteeritud automaatne tulekustutussüsteem. Ette on nähtud esmaste tulekustutusvahendiite, suitsuandrurite ja spriklerite paigaldus.

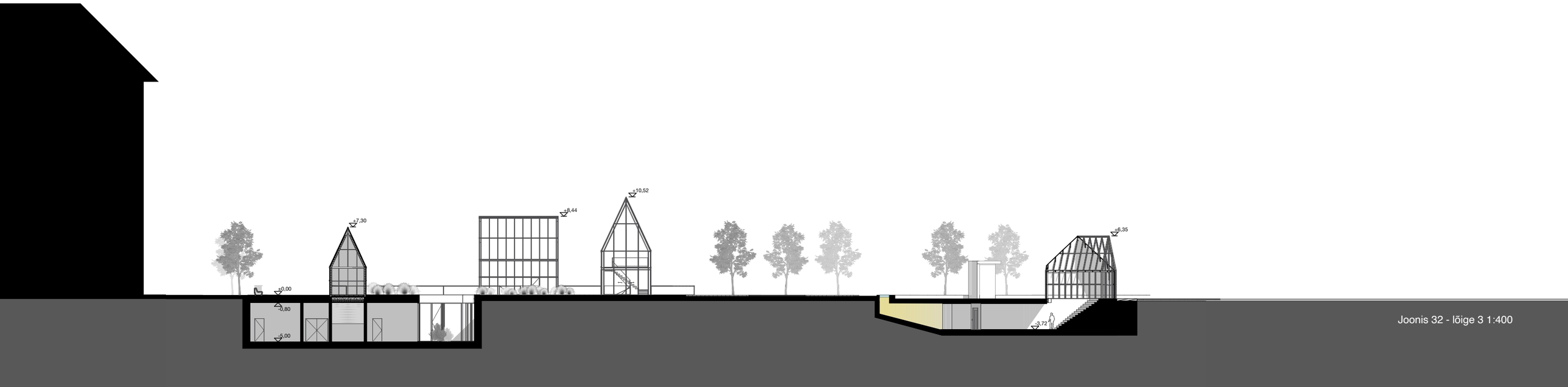

Joonis 32 - lõige 3 1:400

5.7 KONSTRUKTSIOONID JA TARINDID

KONSTRUKTSIOONID

Maapealsed paviljonid on ülesehitatud liimpuitkonstruktsioonidele, mis on fikseeritud metalltarilappidega kolmes punktis - katuse harjal, seinaprussi ja katusesarika liitumispunktis ja seinaprussi ja konstruktiivse põranda liitumispunktis. Paviljonid on kaetud nii seinte kui ka katuse osas klaasfassaadsüsteemiga. Klaaside kinnitamiseks on ette nähtud puitkonstruktsioonidele kinnitatud alumiiniumprofiilid (toon: must).

Kahekorruselise paviljoni fikseerivaks elemendiks piki suunas on puitvahelagi. Ühekorruselise paviljoni fikseerivateks elementideks piki suunas on ettenähtud diagonaalsed metalltrossid.

Horisontaalseks konstruktsiooniks maapealse ja maaaluse korruse vahel on betoonvahelagi, mis on maaaluse korruse ruumide kohal soojustatud. Maaaluse osa vertikaalsed konstruktiivsed elemendid on betoonist. Maaalune korrus toetub soojustatud betoonpõrandale.

Vertikaalsed prussid, katusesarikad ja horisontaalsed talad on dimensioneeritud 240x70 mm ning alumiiniumprofiilid 50x50 mm. Projekteeritud detailides on kasutatud Schüco FW50+ alumiiniumprofiile.

SEINAD

Maapealsed paviljonide seinteks on klaasfassaadisüsteem (vt. täpsemalt avatäited).

Maaaluse osa kandvateks seinteks on soojustatud betoonseinad. Mittekandvateks seinteks soojustatud, helipidavad karkassseinad.

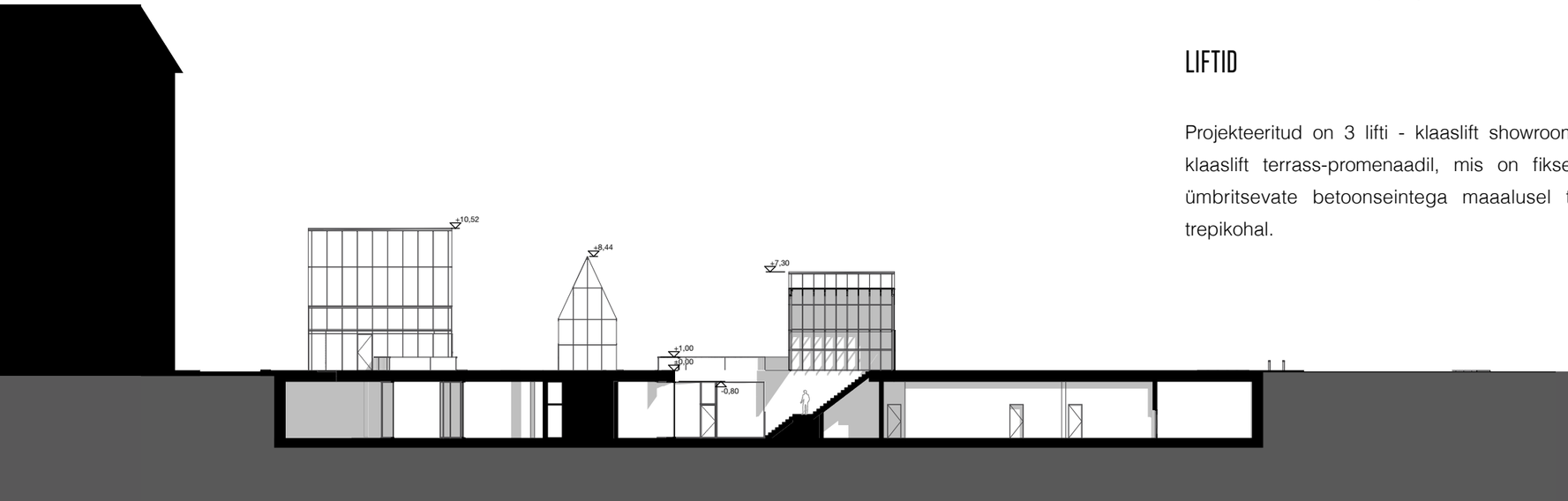

VUNDAMENT

Hoone rajatakse raudbetoonist plaatvundamendile. Vundament peab olema soojustatud ja niiskuskindel. Vundamendi alla on ettenähtud tihendatud täitematerjal ja vajadusel radoonitõkkekile.

KATUSED

Maapealsete paviljonide katused on nagu seinadki, klaasfassaadsüsteemil. Katuse kalde nurk on 65°. Katuseharja element on ettenähtud Schüco katuseharja alumiiniumprofiil.

AVATÄITED/KLAASFASSAAD

Maapealsete paviljonide klaasfassaad on energiatõhususe tagamiseks kõrge päikesekaitse faktoriga.

Klaasfassaadi väline viimistlus on “puhta vuugiga” - liistu ei ole kasutatud, niiskuskindluse tagamiseks on klaaspakettide vahed täidetud tumehalli silikooniga.

Paviljonide klaasfassaad on kõrgemas osas alt väljapoole avanevad.

Avatäited on projekteeritud alumiiniumprofiilil ja 3-kordse klaaspaketiga. Alumiiniumraami värv on must.

Avatäited peavad olema kõrgendatud helipidavusega ja mõlemalt poolt karastatud.

TREPID

Avatud tunnelisse viivad trepid kahes paviljonis on harjatud betoontrepid, valatud valgeks toonitud betoonist. Keskmistes paviljonides olevad trepid on metallkonstruktsioonil puitastmetega trepid.

LIFTID

Projekteeritud on 3 lifti - klaaslift showroomi paviljoni, mis on fikseeritud betoonseintega kahelpool lifti; klaaslift terrass-promenaadil, mis on fikseeritud betoonseina ja katusega maapealselt tasapinnal ja ümbritsevate betoonseintega maaalusel tasapinnal ning trepplift kõige läänepoolsemas paviljonist trepikohal.

Joonis 33 - lõige 2 1:400

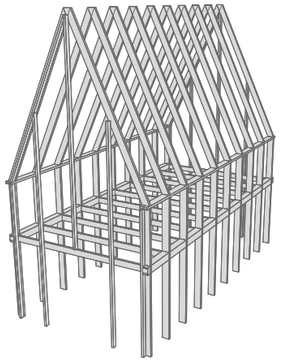

PUITSTRUKTUUR

liimpuitkonstruktsioon 240x70 mm

fikseeritud peidetud metall tarilappidega

pikisuunas fikseerib vahelagi ja vajadusel metalltross-diagonaalid

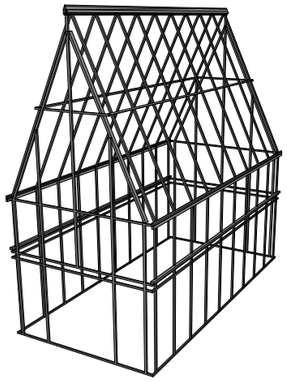

ALUMIINIUMPROFIILID

SCHÜCO FW50+ 50x50 alumiiniumprofiil (või taoline)

alumiiniumprofiili toon: must

“puhas viimistlus” - ilma liistuteta, ühendatud tumehalli veekindla silikooniga

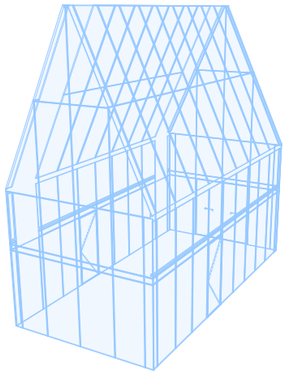

KLAASFASSAAD

kõrge päikesekaitsefaktor 3-kordne klaaspakett

kõrgemas seina osas avatav osa

Joonis 34 - detail 1 1:80

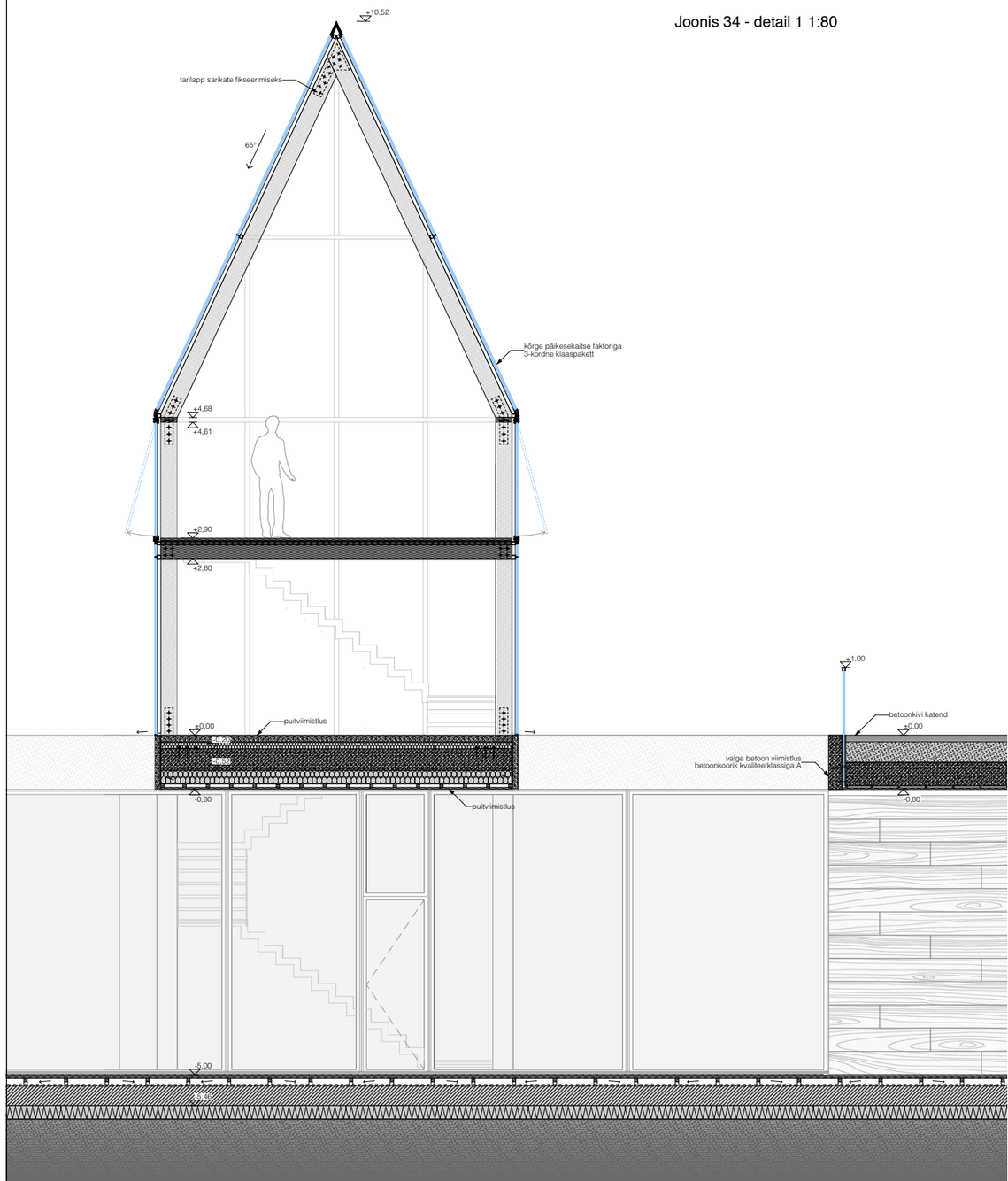

Joonis 35 - detail 1-1 1:20

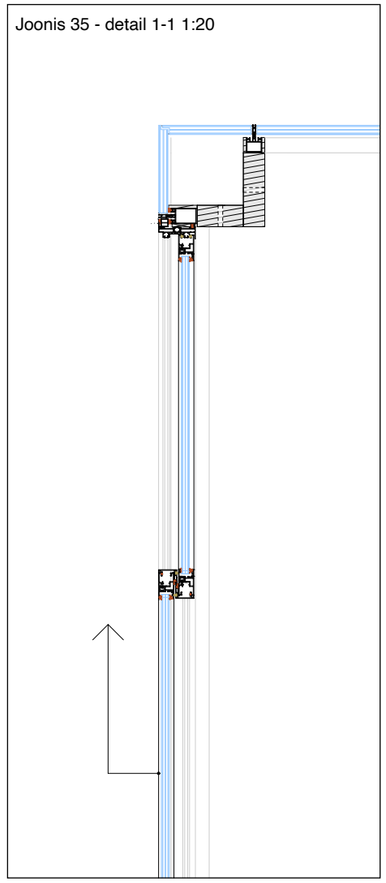

Joonis 36 - detail 1-1 1:20

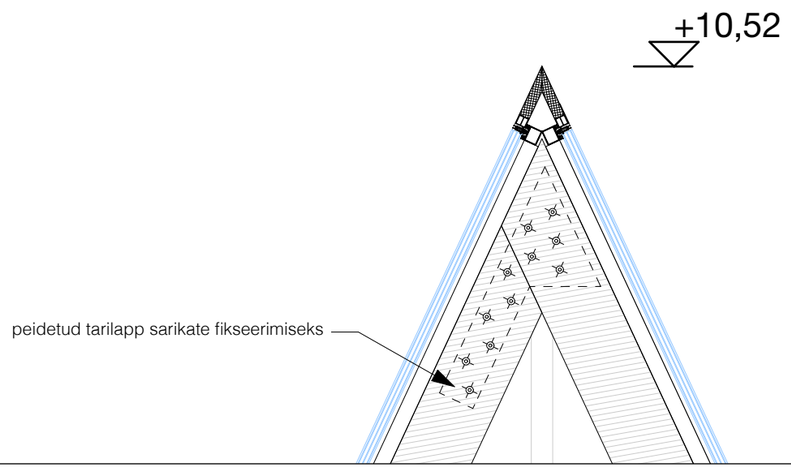

Joonis 37 - detail 1-2 1:20

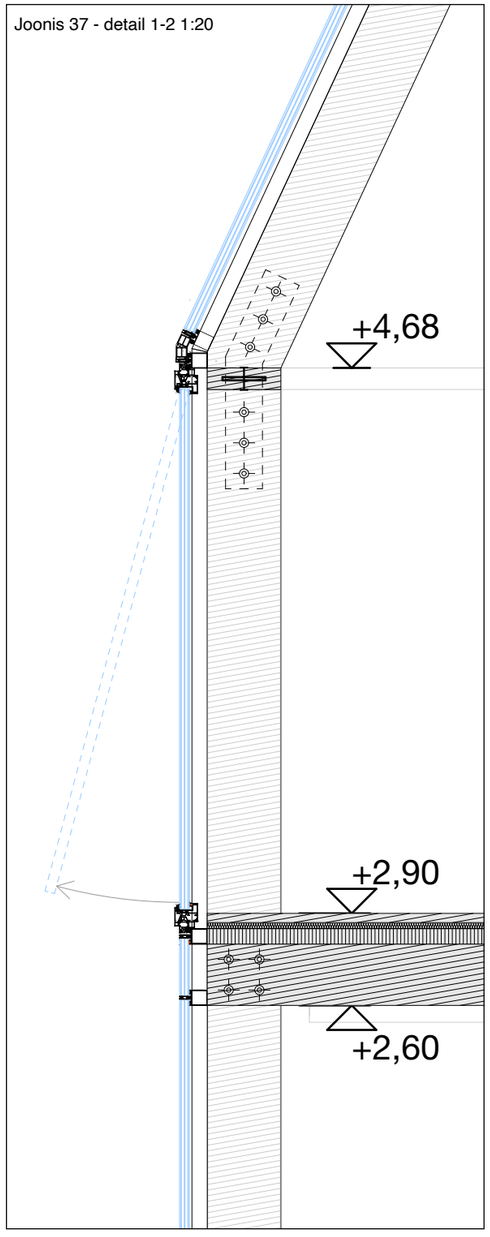

Joonis 38 - detail 1-3 1:20

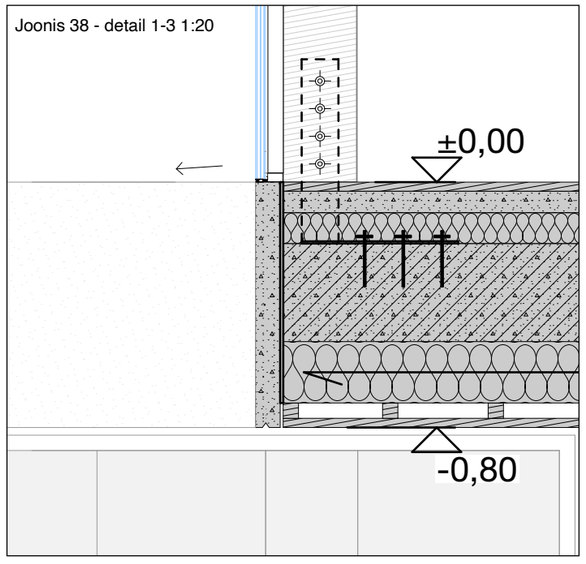

INTERJÖÖR

Hoone interjööris on vastavalt arhitektuurilise kontseptsioonile kasutatud rohkelt puitu. Maapealsetes paviljonides on eksponeeritud puitkonstruktsioonid, trepid on puitastmetega ja vahelagi on alt avatud, et jääksid näha puittalad. Maapealsete paviljonide põrandad on viimistletud täispuitlauaga.

Maaalustel korrustel on viimistluses kasutatud kombinatsiooni valgest betoonist ja puidust. Maaaluse korruse välisseinad on viimistletud valge betoonkoorikuga, vaheseinad viimistletud täispuit paneelidega. Maaluse korruse lagi on samuti viimistletud täispuitpaneelidega. Konstruktiivsed postid on valgest betoonist kvaliteediklassiga A.

Avatud tunneli põrand on kaetud veekindla laudisega, tunneli kinnises osas on lagi kaetud samuti veekindla laudisega.

Interjööri detailid, nagu avatäidete raamid ja alumiiniumprofiilid on mustad.

Välistrepid on valgest betoonist.

LÕPPSÕNA

Käesoleva magistritöö eesmärgiks oli leida põhimõtted, millest lähtuda ja milliseid aspekte jälgida projekteerides uut hoonet ajaloolisse linnaruumi. Selleks mõtestati lahti ajaloolise linnaruumi olemus. See käsitleb mõisteid nagu arhitektuuripärand, ajalooline väärtus ja miljööväärtus. Uuriti nende mõistete tausta, ajaloolist ning kaasaegset käsitlust. Samuti analüüsiti avaliku ruumi rolli ajaloolises linnaruumis ning põgusalt uuriti ka väljaku, kui ajaloolise avaliku ruumi olemust. Mõistmaks selle teema arengut ja käsitlust töötati läbi erinevad rahvusvahelised dokumendid, mis on avaldatud 20. ja 21. sajandi jooksul, toodi välja dokumentide erinevused ja sarnasused. Need aitasid veelgi enam mõista, et teema käsitlus on arenev ja muutuv.

Lõpptulemusena koondati ja organiseeriti teoreetilise arutelu ja olemasolevate juhendmaterjalide peamised ideed ja olulisemad põhimõtted. Nendele ja autori enda teadmistele ja praktikale põhinedes koostati uurimusküsimuse vastusena soovitused ajaloolisse ja miljööväärtuslikku linnaruumi projekteerimiseks. Soovitused on organiseeritud universaalse protsessi skeemi näol ning rakendatavad, mis tahes ajaloolisse konteksti projekteerides. Skeem keskendub projekteerimisele eelneva eeltöö tähtsuse rõhutamisele ning suunab uue hoone vormi leidma väga läbimõeldult ja tasakaalukale analüüsile tuginedes.

Mõistmaks ajaloolisse linnaruumi projekteerimise keerukust ja erinevaid võimalusi analüüsitakse magistritöö käigus ka kolme juhtumiuuringut. Valitud juhtumiuuringud on headeks näideteks, kuidas keerulisse ja tundlikusse ajaloolisse konteksti edukalt uus hoone projekteerida. Juhtumiuuringud toetavad teooreetilise osa põhirõhku, et eeltöö, olemasoleva keskkonna, ajaloo jms analüüs ning läbimõeldud kontseptsiooni ja vormi otsingud on kõige tähtsamad.

Magistritöö praktilise väljundina projekteeriti uus hoone ajaloolisse linnaruumi. Lähteülesande eeskujuks oli #Stockholmcall arhitektuurivõistlus ja asukohaks Kornhamnstorg väljak Stockholmi vanalinnas Gamla Stanil.

Projekteerimisprotsess ja eeltöö lahendati koostatud protsessi skeemi põhjal.

Uue hoone arhitektuuriline kontseptsioon on koostatud nii, et see toetaks ajaloolist väljakut, väljaku olemasolevat olemust ja hoone funktsioone. Samuti on tähtsustatud seda, et kasutatakse võimalikult palju päikesevalgust ning skääri kalda ja vanalinna vahel tekiks loomulik liikumine.

Magistritöö tulemusena on loodud uue hoone projekt, mis respekteerib olemasolevat ajaloolist keskkonda ja väljaku ajaloolist tausta. Parandab liikuvust ja rikastab väljakut, kui avalikku ruumi.

Tehtud analüüs, selle tulemusena valminud soovitused ja kogutud teadmised on autorile tugevaks põhjaks edasises erialases töös, mis käsitleb ajaloolist linnaruumi.

KASUTATUD ALLIKAD

"Stadshal": Market Hall and Central Squares. *Public Space.*

https://www.publicspace.org/works/-/project/h031-stadshal-market-hall-and-central-squares

#Stockholmcall. *START*. https://startfortalents.net/stockholmcall-startfortalents-contest/

A. Berque. (1997). *Japan: Cities and Social Bonds.* Yelvertoft Manor: Pilkington.

About Gustavia Office. *Gustavia Office.*

http://www.gustaviaoffice.com/en/om-gustavia-office/

About urban planning. *McGill: School of Urban Planning.*

https://mcgill.ca/urbanplanning/planning

Anderson, H. & Bedoire, F. (1981). *Bankbyggande i Sverige.* Stockholm: Liber Förlag.

Apoteket Ängeln. (2019). *Wikipedia.*

https://sv.wikipedia.org/wiki/Apoteket_Ängeln

Bandarin, F. & Oers, van Ron. (2012).

The Historic Urban Landscape: Managing heritage in an urban century. Chichester: John Wiley & Sons

Bentley, I. Alcock, A., Murrain, P., McGlynn, S. and Smith, G. P (1985)

Responsive Environments, London: Architectural Press

Cattell, V., Herring, R. (2002).

Social Capital and Well Being: Generations in an East London Neighbourhood. Journal of Mental Health Promotion 1 (3), 8–19. https://www.researchgate.net/publication/236571538_Social_capital_and_well_beinggenerations_in_an_East_London_neighbourhood

Cattella, V., Dinesb, N., Geslerc, W. and Curtisd, S. (2008).

Mingling, Observing, and Lingering: Everyday Public Spaces and their Implications for Well-Being and Social Relations. *Health & Place,* 14, 544–561. https://www.researchgate.net/publication/5764395_Mingling_observing_and_lingering_Everyday_public_spaces_and_their_implications_for_well-being_and_social_relations

Choay, F. (1992), *L'Allegorie du Patrimoine,* Paris: Seuil

City Hall in Murcia, Spain. *DETAIL Inspiration.*

https://inspiration.detail.de/city-hall-in-murcia-spain-109229.html?lang=en

City Hall of Murcia. *Architects Architecture Architectuul.*

http://architectuul.com/architecture/city-hall-of-murcia

Council of Europe. (1975). *Declaration of Amsterdam.*

http://www.icomos.org/en/charters-and-texts/179-articles-en-francais/ressources/charters-and-standards/169-the-declaration-of-amsterdam

Dumreicher, H., Kolb, B., (2008).

Place As A Social Space: Fields Of Encounter Relating To The Local Sustainability Process. Journal of Environmental Management, 87, 317. Loetud aadressil: https://www.academia.edu/28203034/Place_as_a_social_space_Fields_of_encounter_relating_to_the_local_sustainability_process

Eesti õigekeelsussõnaraamat. (2018).

https://www.eki.ee/dict/qs/

Ehitismälestised. *Muinsuskaitseamet.*

https://www.muinsuskaitseamet.ee/et/kultuurimalestised-eestis/kultuurimalestised/ehitismalestised

Euroopa arhitektuuripärandi kaitse konventsioon. (1985). *Riigi Teataja.*

https://www.riigiteataja.ee/akt/13089076

Gamla Stan Brief History. *IZI.Travel.*

https://izi.travel/en/83de-gamla-stan-brief-history/en

Gamla Stan. *Visit Stockholm.*

https://www.visitstockholm.com/see--do/attractions/gamla-stan/

Gehl, J. (1987). *Life between buildings: Using public space.* New York: Van Nostrand Reinhold.

Golding, F. (2001). *Building in context: New development int historic areas.* English Heritage & CABE.

Groat, L. (1983) "Measuring the fit of new to old", *Architecture,* November, pp. 58-61

Hasselblad, B. & Lindström, F. (1979). *Stockholmskvarter: vad kvartersnamnen berättar.*

Stockholm: AWE/Geber.

History of Stockholm. (2020). *Wikipedia.*

https://en.wikipedia.org/wiki/History_of_Stockholm

Hobrecht-Plan. (2020). *Wikipedia.* https://en.wikipedia.org/wiki/Hobrecht-Plan

How Architectural Façadism Keeps the Old New. *Reliance Foundry.*

https://www.reliance-foundry.com/blog/architectural-facadism#gref

Hus i Gamla stan 300 år äldre än man trott. (2005). *STHLM.*

https://web.archive.org/web/20071001151302/http://www.dn.se/DNet/jsp/polopoly.jsp?d=1298&a=413578

I stadens tjänst.

https://web.archive.org/web/20110529153830/http://medlem.spray.se/fboborg/sida6.html

Idid, S. (2008).

Melaka as a World Heritage City. Malaysia: The Melaka State Government and Melaka Historic City Council.

International Council on Monuments and Sites (ICOMOS). (1965).

International Charter for the Conservation and Restoration of Monuments and Sites (The Venice Charter 1964). 2nd International Congress of Architects and Technicians of Historic Monuments. https://www.icomos.org/charters/venice_e.pdf

International Council on Monuments and Sites (ICOMOS). (1987).

Charter for the Conservation of Historic Towns and Urban Areas (Washington Charter 1987): Adopted by the ICOMOS General Assembly, Washington, DC, October 1987. https://www.icomos.org/charters/towns_e.pdf

IUCN and World Heritage. *IUCN.*

https://www.iucn.org/theme/world-heritage/about/iucn-and-world-heritage

Jacobs, J. (1961). *The Death and Life of Great American Cities.* Penguin, London.

Kornhamnstorg. (2020). *Wikipedia.*

https://en.wikipedia.org/wiki/Kornhamnstorg

Kvarteret Deucalion. (2018). *Wikipedia.*

https://sv.wikipedia.org/wiki/Kvarteret_Deucalion

Le, C., & International Congresses for Modern Architecture. (1973). *The Athens charter.*

New York: Grossman Publishers.

Lembke, J. (2017). A Walking Tour of Architecture in Gamla Stan, Stockholm. *Culture Trip.*

https://theculturetrip.com/europe/sweden/articles/a-walking-tour-of-architecture-in-gamla-stan-stockholm/

Litvin, S.W. (2005).

Streetscape Improvements In An Historic Tourist City A Second Visit To King Street, Charleston, South Carolina. Journal of Tourism Management, 26, 421–429. https://www.researchgate.net/publication/222527465_Streetscape_improvements_in_an_historic_tourist_city_a_second_visit_to_King_Street_Charleston_South_Carolina

Lowe, S. (2014). *Modern Architecture in Historic Cities.*

Oxforshire: Routledge (Originaalselt avaldatud 1998)

Lynch, K. (1960) *Image of the City.* Cambridge, Mass: MIT Press

Lynch, K. (1972) *What Time is This Place?* Cambridge, Mass: MIT Press

Macdonald, S. (2011). Contemporary architecture on historic urban environments.

Historic Cities. Conservation perspectives. Fall 2011. https://www.getty.edu/conservation/publications_resources/newsletters/26_2/contemporary.html

Market Hall. *EUmiesaward19.*

https://www.miesarch.com/work/2782

Murcia City Hall, Murcia, Spain. *Galinsky.*

http://www.galinsky.com/buildings/murciacityhall/

Murcia Town Hall. *Archiweb.*

https://www.archiweb.cz/en/b/radnice-v-murcii

Murcia, Spain, 1991. *Anthony Eardley.*

https://eardleydesign.com/halls/murcia/

New Design in Historic Settings. (2010). *Historic Scotland.*

New Slussen - on the way to a world-class Stockholm.

https://international.stockholm.se/globalassets/ovriga-bilder-och-filer/slussen-broschyr_eng_webb.pdf

Park Place in Mayfair, London by SHH Architects. *AECCafe.*

https://www10.aeccafe.com/blogs/arch-showcase/2013/05/24/park-place-in-mayfair-london-by-shh-architects/

Park Place, South Side. *British History Online.*

https://www.british-history.ac.uk/survey-london/vols29-30/pt1/pp542-545

Paun, M. (2016). Architectural Connection in Historic Areas Contemporary Interventions.

Acta Technica Napovensis: Civil Engineering & Architecture Vol. 59 No. 3. https://constructii.utcluj.ro/ActaCivilEng/download/special/questions_2016/04_City/07%20C%20M%20P-un_%20Architectural%20Connection%20in%20Historic%20Areas%20%20Contemporary%20Interventions.pdf

Pekka Korvenmaa. (1991).

Innovation versus Tradition: The Architect Lars Sonck - Works and Projects 1900-1900. Suomen muinaismuistoyhdistyksen aikakauskirja, Helsinki.

Portalen vid Kornhamnstorg 51. (2017). *Utforska/portaler.*

https://web.archive.org/web/20190328213312/http://www.stockholmgamlastan.se/utforska/portaler.php?namn=kornhamnstorg-51

Preem, M. (2008). Miljööalad - mis ja milleks? *MAJA.*

http://www.arhliit.ee/uudised/artiklid/miljooalad/

Ramezani, S., Aziz, Z. and Idid, S. (2011).

Public Space and its implication for conservation of the historic living city of Melaka. Universiti Teknologi Malaysia. https://www.academia.edu/1325435/Public_space_and_conservation_of_a_historic_living_city

Rapoport, A. (1977).

Human Aspects of Urban Form: Toward A Man-Environment Approach To Urban Form and Design. Pergamon Press.

Rodwell, D. (2007). *Conservation and Sustainability in Historic Cities.* Oxford: Blackwell Publishing Ltd.

Semm, Kadri. (2011). *Atmosfäärilisus Arne Maasiku linnafotodel. Linnamiljöö subjektiivne käsitlus.*

Kunstiteaduslikke uurimusi. Eesti Kunstiakadeemia. https://ktu.artun.ee/articles/2011_1_2/ktu_20_1_098-113_semm.pdf

Slussen. (2014). *City of Stockholm.*

https://international.stockholm.se/city-development/slussen/

Stahre, N-G. & Fogelström, P. (1986). *Stockholms gatunamn: innerstaden.*

Stockholm: Liber/Allmänna förlaget.

Stockholm City Plan. (2018). *Stockholms stad.*

https://vaxer.stockholm/globalassets/tema/oversiktplan-ny_light/english_stockholm_city_plan.pdf

Stora Nygatan 46 / Kornhamnstorg 2. *Stockholmskällan.*

https://stockholmskallan.stockholm.se/PostFiles/SMF/SD/TR0270011_12.pdf

Stroh, L. (2016). Ajalooline väärtus – tundmatu suurus energiasäästu võrrandis. *Sirp.*

https://www.sirp.ee/s1-artiklid/arhitektuur/ajalooline-vaartus-tundmatu-suurus-energiasaastu-vorrandis/

The history of Handelsbanken. (2012). *Handelsbanken.*

http://www.handelsbankshistorien.nu/Global/Dokument/historik_fran_shb/10299_Handelsbankens_historia_oct2012_ENG.pdf

Typhon 16. (2017). *Wikipedia.*

https://sv.wikipedia.org/wiki/Typhon_16

UNESCO. (2011).

Recommendation on the Historic Urban Landscape, including a glossary of definitions. http://portal.unesco.org/en/ev.php-URL_ID=48857&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html

Tõlge:

https://unesco.ee/public/Recommendation_on_Historic_Urban_Landscape_tolge_EST.pdf

Urbano, Judith. (2016).

The Cerdà Plan for the Expansion of Barcelona: A Model for Modern City Planning. Focus: Vol. 12: Iss. 1,Article 13.

DOI: 10.15368/focus.2016v12n1.2

http://digitalcommons.calpoly.edu/focus/vol12/iss1/13

Veneetsia Harta. (2019). *Wikipedia.*

https://et.wikipedia.org/wiki/Veneetsia_harta

Vienna Memorandum on World Heritage and Contemporary Architecture-

Managing the Historic Landscape. (2005). *UNESCO World Heritage Centre.* https://whc.unesco.org/en/documents/5965

visittallinn.ee. (2018) Vanalinn – koht, kus tuksub Tallinna süda. *Visit Tallinn*

https://www.visittallinn.ee/est/turist/avasta-tallinna/artiklid-soovitused/vanalinn

Von der Lindeska huset. (2020). *Wikipedia.*

https://sv.wikipedia.org/wiki/Von_der_Lindeska_huset

World Heritage Committee. (2005).

The Vienna Memorandum on "World Heritage and Contemporary Architecture: Managing the Historic Urban Landscape." Adopted by 29th session of the World Heritage Committee, Durban, 2005. http://whc.unesco.org/archive/2005/whc05-15ga-inf7e.doc